

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO-TELEVİZYON-SİNEMA ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**FUTBOL FANATİZMİ VE YENİ MEDYA:
EKŞİSÖZLÜK’TE YER ALAN NEFRET
SÖYLEMLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME**

CEM YÜCETÜRK

2501160731

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ ONUR AKYOL

İSTANBUL – 2018

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : CEM YÜCETÜRK Numarası : 2501160731
Anabilim Dalı / Radyo TV Sinema / Danışmanı : DR. ÖĞR. ÜYESİ ONUR AKYOL
Anasanat Dalı / Programı : YÜKSEK LİSANS
Tez Savunma Tarihi : 21.12.2018 Saati : 14.00
Tez Başlığı : FUTBOL FANATİZMİ VE YENİ MEDYA: EKŞİSÖZLÜK'TE YER ALAN NEFRET
SÖYLEMLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLULUĞU~~ KARAR VERİLMİŞTİR.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. ALİ MURAT KIRIK		KABUL
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ ONUR AKYOL		KABUL
3- DR. ÖĞR. ÜYESİ ÜMIT SARI		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. YELDA ÖZKOÇAK		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ MESUT AYTEKİN		

ÖZ

FUTBOL FANATİZMİ VE YENİ MEDYA: EKŞİSÖZLÜK’TE YER ALAN NEFRET SÖYLEMLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

CEM YÜCETÜRK

Web 2.0 teknolojileri temelinde şekillenen Yeni Medya, kullanıcılara içerik üretimine dahil olabilecekleri yeni ortamlar sağlamıştır. Bu sayede kullanıcılar pasif okuyucu durumundan aktif birer okur yazar konumuna geçiş yapmıştır. Kullanıcıların çok noktadan çok noktaya, yatay ve eş düzeyli iletişim kurabilecekleri bu ortamlar medya iktidarları ile sıradan kullanıcılar arasındaki bilgi asimetrisinin ortadan kalkmasına da fırsat sağlamıştır. İletişimin demokratikleşmesi ve kullanıcıların üreten tüketici konumuna geçmesi sosyal ve ekonomik anlamda birçok yeni gelişmeye de yol açmıştır. Yeni medya ortamlarında yeniden üretilen ve dolaşıma sokulan nefret söylemleri de yeni medyanın olumsuz olarak sayılabilecek sosyal gelişmelerinden birisidir. Yeni medya ve nefret söylemi denilince akla ilk gelen konulardan birisi de futboldur. Zira dünyada ve ülkemizde futbol yalnızca bir oyun ya da bir boş zaman aktivitesi değil, aynı zamanda adeta bir varoluş ve aidiyet biçimidir. Yeni medya ortamlarının korunaklı ve anonim yapısının verdiği konforu olumsuz şekilde kullanan fanatiklerin bu mecralarda nefret söylemlerini üreterek yeniden dolaşıma soktuklarına sıklıkla rastlanmaktadır.

Ülkemizde futbol hem geleneksel medyada hem de yeni medyada epeyce yer tutmaktadır. Türkiye’de kullanıcıların içerik üretimine dahil oldukları ilk platformlardan birisi de Ekşisözlük’tür. Ekşisözlük’te ve diğer yeni medya mecralarında futbola ilişkin konuların gündem olma sıklığı dikkat çekmektedir. Çalışmada Türkiye Süper Ligi’nde 2017-2018 sezonunda futbol ilgili başlıklarda fanatiklerinin oluşturduğu içeriklerde yer alan nefret söylemleri incelenmiştir. Bu inceleme yapılırken söylem analizi yöntemiyle birlikte içerik analizi yöntemi kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Medya, Fanatizm, Ekşisözlük, Nefret Söylemi, Futbol.

ABSTRACT

FOOTBALL FANATISM AND NEW MEDIA: A RESEARCH ON HATE SPEECHES ON EKŞİSÖZLÜK

CEM YÜCETÜRK

New Media, created on the basis of Web 2.0 technologies, has provided new environments for users to be involved in content production. In this way, users have changed from passive reader to active reader-writer position. These environments, where users can communicate from multi-point to multi-point, horizontal and peer-to-peer communication, have also provided the opportunity to eliminate information asymmetry between media and ordinary users. The democratization of communication and the transition of users to the consumer position have led to many new developments in social and economic terms. The hate speech that is reproduced and circulated in the new media is also one of the social developments that can be considered as negative in new media. One of the first things that comes to mind when it comes to new media and hate speech is football. Because football in the world and in our country is not only a play or a leisure activity, but also a form of existence and belonging. It is common that the fanatics who use the comfort of the protected and anonymous structure of the new media environments, are re-circulating by producing hate speech in these channels. In our country, football is a subject that holds quite a place both in the traditional and the new media.

In Turkey, Ekşisözlük is one of the first platforms that users are included in the production of content. In Ekşisözlük and other new media platforms, it gets the attention that the frequency of issues related to football is being on the agenda. In this study, in Turkey's Super League 2017-2018 season, the contents created by fans in soccer-related titles included hate speech are examined. In this study, discourse analysis method and content analysis method were used.

Keywords: New Media, Fanatism, Ekşisözlük, Hate Speech, Football.

ÖNSÖZ

Yeni medya araçları her teknolojik araç gibi temelde, insan hayatını kolaylaştırmak için ortaya çıkmıştır. İnsanların daha demokratik bir iletişim ortamına kavuşmasını sağlayan yeni medya araçlarının toplumsal anlamda birçok değişim ve dönüşüme yol açtığı söylenebilir.

Nefret söylemleri de yeni medya araçlarının yaygınlaşması ile oldukça fazla tartışılan ve araştırılan bir konu olmaktadır. Futbol dilinde de nefret söylemlerinin bulunduğu ve bu ifadelerin yeni medya araçları ile sürekli olarak yeniden dolaşıma sokulduğu bilinmektedir. Bu tezde Türkiye'nin en popüler yeni medya araçlarından biri olan Ekşisözlük'te futbola ilişkin seçilen başlıklarda yer alan nefret söylemleri analiz edilmiştir.

Bu çalışmayı gerçekleştirmemde büyük emekleri olan danışmanım başta Dr. Onur Akyol'a olmak üzere, bu süreçte benden desteklerini esirgemeyen sevgili eşim Dilara'ya, Anneme – Babama ve ikiz kardeşim Özgün'e teşekkür ederim. Ayrıca Amasya Üniversitesi'ndeki değerli çalışma arkadaşlarım Öğr. Gör. Yusuf Bahadır Keskin'e, Dr. Burak Eryılmaz'a ve Öğr. Gör. İsmail Güler'e de teşekkürlerimi sunarım.

Cem YÜCETÜRK

İSTANBUL, 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
RESİMLER LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİ MEDYA VE NEFRET SÖYLEMİ

1.1. Yeni Medya Kavramı ve Özellikleri	5
1.1.1. Yeni Medya'nın Özellikleri.....	7
1.1.1.1. Sayısal Temsil, Modülerlik, Otomasyon, Değişkenlik, Kod Çevirimi ..	7
1.1.1.2. Çoklu Ortam (Multimedya).....	9
1.1.1.3. Hipermetinsellik ve Hipermedya	9
1.1.1.4. Etkileşim, Kitleleştirme ve Eşzamansızlık.....	11
1.1.1.5. Yakınsama (Yöndeşme).....	14
1.2. Nefret Söylemi Kavramı	16
1.3. Nefret Söylemi ve Yeni Medya İlişkisi.....	20
1.4. Nefret Söyleminin Hukuki Boyutları ve Nefret Suçu.....	23
1.5. Nefret Söylemleri ile Mücadele	26

İKİNCİ BÖLÜM

EKŞİSÖZLÜK VE FUTBOL FANATİZMİ

2.1. Fanatizm Kavramı	30
2.2. Futbolda Fanatizm ve Nefret Söylemi.....	30
2.2.1. Futbolda Kullanılan Nefret Söylemi Türleri	37
2.3. Dünya'da Futbol Fanatizmi ve Nefret Söylemi Örnekleri.....	41
2.3.1. Heysel Faciası	42
2.3.2. Accra Sport Stadyumu Olayları	43
2.3.3. Port Said Stadyumu Faciası.....	44
2.3.4. Futbolcuların Maruz Kaldıkları Nefret Söylemleri Örnekleri	45
2.3.5. Mesut Özil Örneği	46
2.4. Türkiye'de Futbol Fanatizmi Örnekleri	50

2.4.1. Kayseri Sivas Olayı	50
2.4.2. Dört Büyükler Arasında Yaşanan Olaylar	52
2.5. Medyada Futbol Fanatizmi	55
2.5.1. Geleneksel Medyada Futbol Fanatizmi	56
2.5.2. Yeni Medyada Futbol Fanatizmi	58
2.6. Gündem Oluşturma Kuramı Çerçevesinden Medyada Futbol Gündemi	61
2.6.1. Gündem Oluşturma Kuramı	61
2.6.2. Geleneksel Medyanın Gündem Belirleme Süreci	63
2.6.3. Yeni Medyada Gündem Oluşturma Süreci	67
2.6.4. Futbol Gündemi	71
2.7. Ekşisözlük	73
2.7.1. Ekşisözlük ve Nefret Söylemi	76
2.7.2. Ekşisözlük'te Futbol Gündemi	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKŞİSÖZLÜK'TE FUTBOLLA İLGİLİ BAŞLIKLARDA NEFRET SÖYLEMLERİNİN ANALİZİ

3.1. Araştırmanın Yöntemi	81
3.1.1. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	83
3.2. 2017-2018 Futbol Sezonunda Derbi Maçlarda Dolaşıma Sokulan Nefret Söylemleri	85
3.2.1. 23 Eylül 2017 Fenerbahçe-Beşiktaş Maçı	86
3.2.2. 22 Ekim 2017 Galatasaray-Fenerbahçe Maçı	89
3.2.3. 2 Aralık 2017 Beşiktaş-Galatasaray Maçı	93
3.2.4. 25 Şubat 2018 Beşiktaş-Fenerbahçe Maçı	96
3.2.5. 17 Mart 2018 Fenerbahçe-Galatasaray Maçı	98
3.2.6. 29 Nisan 2018 Galatasaray-Beşiktaş Maçı	102
3.3. 3 Büyük Takım Teknik Direktörleri Hakkında Dolaşıma Sokulan Nefret Söylemleri	104
3.3.1. "Aykut Kocaman" Başlığındaki İçeriklerin İncelemesi	105
3.3.2. "Fatih Terim" Başlığındaki İçeriklerin İncelemesi	107
3.3.3. "Şenol Güneş" Başlığındaki İçeriklerin İncelemesi	108
SONUÇ	111
KAYNAKÇA	118

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
AIHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AP	Avrupa Parlamentosu
BM	Birleşmiş Milletler
ECRI	Irkçılık ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele Avrupa Komisyonu
FIFA	Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği
INACH	Siber Nefret Karşıtı Ağ
PFDK	Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu
RTÜK	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
TCK	Türk Ceza Kanunu
TDK	Türk Dil Kurumu
UEFA	Avrupa Futbol Federasyonları Birliği
UHDV	Uluslararası Hrant Dink Vakfı
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: 23 Eylül 2017 tarihinde oynanan Fenerbahçe-Beşiktaş Derbi gününde Ekşisözlük'te En Çok Konuşulan İlk 10 Başlık.....	86
Tablo 2: “23 eylül 2017 fenerbahçe-beşiktaş maçı” Başlığında Maç Bittikten Sonra Paylaşılan İlk 50 İçeriğin Kategorileri	87
Tablo 3: “23 eylül 2017 fenerbahçe-beşiktaş maçı” Başlığında Maç Bittikten Sonra Paylaşılan İlk 50 İçerik Arasında Yer Alan Nefret Söylemi Örnekleri	88
Tablo 4: 22 Ekim 2017 tarihinde oynanan Galatasaray-Fenerbahçe Derbi Gününde Ekşisözlük'te En Çok Konuşulan İlk 10 Başlık.....	90
Tablo 5: “22 ekim 2017 galatasaray-fenerbahçe maçı” Başlığında Maç Bittikten Sonra Paylaşılan İlk 50 İçeriğin Kategorileri	90
Tablo 6: “22 ekim 2017 galatasaray-fenerbahçe maçı” Başlığında Maç Bittikten Sonra Paylaşılan İlk 50 İçerik Arasında Yer Alan Nefret Söylemi Örnekleri	91
Tablo 7: 2 Aralık 2017 tarihinde oynanan Beşiktaş-Galatasaray Derbi Gününde Ekşisözlük'te En Çok Konuşulan İlk 10 Başlık.....	93
Tablo 8: “2 aralık 2017 beşiktaş-galatasaray maçı” Başlığında Maç Bittikten Sonra Paylaşılan İlk 50 İçeriğin Kategorileri	94
Tablo 9: “2 aralık 2017 beşiktaş-galatasaray maçı” Başlığında Maç Bittikten Sonra Paylaşılan İlk 50 İçerik Arasında Yer Alan Nefret Söylemi Örnekleri	94
Tablo 10: 25 Şubat 2018 tarihinde oynanan Beşiktaş-Fenerbahçe Derbi Gününde Ekşisözlük'te En Çok Konuşulan İlk 10 Başlık.....	96
Tablo 11: “25 şubat 2018 beşiktaş-fenerbahçe maçı” Başlığında Maç Bittikten Sonra Paylaşılan İlk 50 İçeriğin Kategorileri	97
Tablo 12: “25 Şubat 2018 beşiktaş-fenerbahçe maçı” Başlığında Maç Bittikten Sonra Paylaşılan İlk 50 İçerik Arasında Yer Alan Nefret Söylemi Örnekleri	97
Tablo 13: 17 Mart 2018 Tarihinde Oynanan Fenerbahçe-Galatasaray Derbi Gününde Ekşisözlük'te En Çok Konuşulan İlk 10 Başlık.....	99
Tablo 14: “17 mart 2018 fenerbahçe-galatasaray maçı” Başlığında Maç Bittikten Sonra Paylaşılan İlk 50 İçeriğin Kategorileri	100
Tablo 15: 17 mart 2018 fenerbahçe-galatasaray maçı” Başlığında Maç Bittikten Sonra Paylaşılan İlk 50 İçerik Arasında Yer Alan Nefret Söylemi Örnekleri.....	100
Tablo 16: 29 Nisan 2018 Tarihinde Oynanan Galatasaray-Beşiktaş Derbi Gününde Ekşisözlük'te En Çok Konuşulan İlk 10 Başlık.....	102

Tablo 17: “29 nisan 2018 galatasaray-beşiktaş maçı” Başlığında Maç Bittikten Sonra Paylaşılan İlk 50 İçeriğin Kategorileri	103
Tablo 18: “29 nisan 2018 galatasaray-beşiktaş maçı” Başlığında Maç Bittikten Sonra Paylaşılan İlk 50 İçerik Arasında Yer Alan Nefret Söylemi Örnekleri	103
Tablo 19: İçinde “Aykut Kocaman” İfadesi Geçen ilk 10 Başlık.....	105
Tablo 20: “aykut kocaman” Başlığında En Çok Favorilenen İlk 20 İçeriğin Kategorizasyonu	106
Tablo 21: İçinde “fatih terim” İfadesi Geçen ilk 10 Başlık	107
Tablo 22: “fatih terim” Başlığında En Çok Favorilenen İlk 20 İçeriğin Kategorizasyonu	108
Tablo 23: İçinde “şenol güneş” İfadesi Geçen ilk 10 Başlık	109
Tablo 24: “şenol güneş” Başlığında En Çok Favorilenen İlk 20 İçeriğin Kategorizasyonu	109

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1: Nazi Selamı Veren Lazio'lu Futbolcu Paolo Di Canio	40
Resim 2: Quenelle hareketi yapan West Bromwich Albion futbolcusu Nicolas Anelka	41
Resim 3: Heysel Faciasından Bir Kare	42
Resim 4: Mesut Özil ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Fotoğrafı	47
Resim 5: Kayserispor-Sivasspor Maçında Küçük Oktay'ın Golünden Sonra Tribünler	51
Resim 6: 'Sulu Derbi'den Bir Kare	53
Resim 7: Beşiktaş-Galatasaray Maçında Sahaya Giren Taraftarlar	54

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: McCombs ve Shaw'ın Gündem Belirleme Modeli	65
Şekil 2: Gündem Oluşumu Süreci	66

GİRİŞ

Günümüzde gelişen teknolojilerle birlikte hayatımızın her alanında belirli değişim ve dönüşümlerin yaşandığını söyleyebiliriz. Ekonomik, sosyal ve yasal alanlarda yaşanan bu değişimler bireyleri, toplumu, kurumları ve şirketleri de bir şekilde etkilemektedir. Özellikle medya açısından bakıldığında yaşanan hızlı ve köklü değişiklikler yeni yayıncılık modellerinin doğmasını ve bu modeller de kullanıcıların ön plana çıkmasını sağlamıştır. Kullanıcının aktif rol aldığı yeni medya teknolojileri ile ilgili olarak önem arz eden konuların başında siber ortamlarda hiçbir baskı altında kalmadan, özgürce yapılan içerik paylaşımları gelmektedir. Geleneksel medya ve internetin ilk dönemleri sınırlı etkileşim, tek yönlü bilgi akışını sağlayan, kullanıcı katılımına olanak tanımayan ve pasif bir yapıdaydı. Kullanıcıların yorumlarını, ürettikleri içerikleri, kişisel görüş ve deneyimlerini paylaşmasına izin veren yeni teknolojilerle tanışması ile birlikte, birçok alanda yeni değişimler meydana gelmiştir.

Teknolojinin temel amacı kısaca, insan hayatını kolaylaştırmak ve ona hizmet etmek olarak açıklanabilir; ancak bazı teknolojik araçların ortaya çıkarken yaşattığı kimi bireysel ya da toplumsal sancılar da bulunmaktadır. Televizyon ilk ortaya çıktığında siyasal bir propaganda aracı olarak kullanılması buna örnek olarak verilebilir. Yeni medya uygulamalarının da aynı şekilde birçok olumlu özelliği beraberinde getirmesine karşın birtakım sosyal sorunlara da yol açtığı söylenebilir. İletişimin demokratikleşmesi, bilgiye ulaşımın kolaylaşması, etkileşimin artması ve kullanıcıların aktif konuma geçmesi gibi olumlu özelliklerin yanında özel hayatın gizliliği, güvenlik, kişisel verilerin paylaşımı ve sosyal medya bağımlılığı gibi birtakım sorunlarla karşılaşmıştır. Bu sorunlardan bir diğeri de yeni medya uygulamaları aracılığı ile tekrardan dolaşıma sokulan ırkçı, cinsiyetçi ve şiddet içeren söylemlerin kullanıcılar tarafından sanal ve kamuya açık ortamlarda paylaşılmasıdır. Genel olarak nefret söylemi olarak adlandırılan bu içeriklerin, yeni medya araçlarında ortaya çıkmasının sebeplerinden biri de, bu araçlarda gerçekleşen iletişim biçiminin yüz yüze iletişimden farklı olarak çok daha korunaklı bir ortamda gerçekleştiği söylenebilir. İnsanlar görüşlerini daha fazla etkileşim, beğeni ya da karşıt görüş alma amacıyla çok daha sert, doğrudan ve hedef göstererek belirtebilmektedirler. Kimi zaman fikir özgürlüğü kapsamını aşan ve suç olarak değerlendirilebilecek olan yorumlarla karşılaşılabilir. Bununla birlikte yeni medya teknolojilerinin getirmiş olduğu yeni

düzene karşı hazırlıklı olmayan yasalar ve hukuksal süreçler bu söylemlerin cezasız kalmasına ve dolayısıyla sürekli olarak yeniden bu tarz söylemlerin dolaşıma sokulmasına yol açmaktadır.

Nefret söylemi, temelde bir insan hakları ihlalidir ve bu hakların ihlaline yönelik önemli bir tehdittir. Bununla birlikte nefret söylemi hakkında genel bir uzlaş ve netlik söz konusu değildir. Nefret söyleminin nerede başladığı ya da bittiği hakkında genel bir yargı bulunmamaktadır; ancak tüm bunlar bu söylemlerin önemini, gücünü ve etkisini azaltmamaktadır. Dolayısıyla nefret söylemlerini engelleyebilmek için gerekli yasal düzenlemelerin yapılması gereklidir; fakat yasal düzenlemeler tek başına yeterli değildir. Bu konuda kamuoyunu oluşturan grupların farkındalık yaratmak amacıyla geliştirecekleri yeni çözüm önerilerine de ihtiyaç vardır. Medya çalışanlarının bu konuda eğitilmesi ya da okullarda sosyal medya okuryazarlığı eğitiminin verilmesi gibi çalışmalar nefret söylemlerinin daha dolaşıma sokulmadan önlenmesi adına önemlidir.

Nefret söylemlerinin en çok kullanıldığı alanlardan birisi de futboldur. Türkiye’de ve dünyada oldukça popüler olan futbol, her unsuru ile medyada gündem oluşturabilmektedir. Kimi zaman derbi maçlarda yaşanan gerginlikler, hakem kararları, rakip taraftarlarla tartışmalar, teknik direktörler, futbolcular ya da futbol yorumcuları hem geleneksel medyada hem de yeni medya araçlarında kendilerinden söz ettirmektedir. Fanatikler içinse futbol yalnızca bir oyun değil aynı zamanda bir ait olma ve varoluş sahnesi olabilmektedir. Fanatikler yalnızca geçmişte olduğu gibi kamusal alanlarda şiddete başvurma yanını yanında aynı zamanda yeni medya ortamları aracılığı ile şiddet dilini kullanarak kendi varoluşlarını kanıtlamaya çalışmaktadır. Kimi zaman kulüp yöneticileri de bu fanatiklerin söylemlerine ortak olabilmekte ve gerçek taraftarların bu oyundan uzaklaşmasına sebebiyet verebilmektedir.

Bu bağlamda tezin amacı; yeni medya ortamları aracılığı ile futbola ilişkin nefret söylemlerinin ne şekilde tekrardan dolaşıma sokulduğunu ve bu söylemlerin futbolu nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda tezin kapsamı kullanılan yeni medya ortamlarında kullanılan fanatik söylemleri incelemek ve kullanılan nefret söylemlerinin boyutunu araştırmaktır.

Belirlenen amaç ve kapsam doğrultusunda tezin hipotezi, yeni medya ortamlarında aktif konumda olan kullanıcıların içerik üreticisi olarak futbola ilişkin

konularda bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde nefret söylemlerini kullandığı yönündedir. Gelişen teknolojiler kullanıcıya denetimsiz bir özgürlük tanısa da bu özgürlükler her zaman olumlu bir amaç uğruna kullanılmayabilir. Bu bağlamda yeni medya ortamları aslında şiddet unsuru taşıyan söylemleri de barındırabilmektedir.

Çalışmanın amaç, kapsam ve hipotezi doğrultusunda literatür taraması yapılmıştır. Son bölümde ise içerik analizi yöntemi kullanılarak, nefret söylemi barındıran içeriklerin niceliksel özellikleri incelenmiştir. Bunun yanı sıra söylem analizi yöntemi ile kullanılan nefret söylemlerinin anlamsal boyutu da ele alınmıştır.

Çalışmanın kuramsal temelini kitle iletişim araçlarının gündem belirleme işlevini açıklayan Gündem Oluşturma Kuramı oluşturmaktadır. Gündem oluşturma kuramı kısaca kitle iletişim araçlarının topluma “ne düşüneceklerini” değil, “ne hakkında” düşüneceklerini söylemede önemli bir rol oynadığından bahsetmektedir. Bu bağlamda kitle iletişim araçlarını elinde tutan iktidarlar bu konuda önemli bir avantaja sahiptir. Yeni medya ortamlarında futbola ilişkin hesapların kontrolü de genellikle fanatik grupların elindedir. Dolayısıyla haksız oldukları bir konu olsa bile hemen başka bir gündem oluşturup olası tehlikeleri savuşturmaktadırlar. Ancak Ekşisözlük gibi iktidardan bağımsız, kullanıcıların tamamen eşit oldukları ortamlarda her türlü fikir ve görüş aynı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla bu tezde çalışmanın örneklemini oluşturacak yeni medya ortamı Ekşisözlük’tür.

Çalışmanın birinci bölümünde yeni medya kavramı ve özelliklerine değinilmiştir. Bunun yanı sıra aynı bölümde nefret söylemi kavramı, nefret söyleminin hukuki boyutları ve nefret suçları gibi konularla birlikte nefret söylemi ile yeni medya ilişkisi incelenmiştir. İkinci bölümde ise Futbol Fanatizmi kavramı, Fanatizmin dünyadaki ve ülkemizdeki örnekleri, yeni medyada futbol fanatizmi ve yeni medyanın gündem belirleme süreci açıklanmıştır. Yine aynı bölümde Ekşisözlük sitesi açıklanmış ve Ekşisözlük’teki futbol gündemi incelenmiştir. Araştırmanın son bölümünde ise Ekşisözlük’te futbola ilişkin popüler olan başlıklarda yer alan nefret söylemlerini araştırmak ve incelemek amacı ile hem içerik analizi hem de eleştirel söylem analizi yapılmıştır. Bu şekilde içerik üreticilerinin futbola ilişkin kullandıkları dil analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışma yeni medya ortamlarında yer alan futbola ilişkin nefret söylemlerini ortaya çıkarmak ve bu konuda en azından futbol seyircisinde, futbol medyasında,

yöneticilerde, teknik direktörlerde ve futbolcularda farkındalık yaratmak açısından önemlidir. Konunun paydaşlarının dikkatlerinin bu yöne çekilmesi, oyunu hem daha temiz hale getirmek hem de gerçek taraftarların, fanatiklerden daha fazla ön plana çıkmasını sağlaması açısından da önem arz etmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİ MEDYA VE NEFRET SÖYLEMİ

1.1. Yeni Medya Kavramı ve Özellikleri

Yeni medya kavramının anlamı eski medyaya karşıtlık içerisinde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla anlamını eski medyanın eksiklikleri üzerinden almaktadır. Yani yeni medyayı, tüm reklamlarda olduğu gibi, bir öncekinin (geleneksel medya) kusurları giderilmiş, yenilenmiş ve kusursuzlaştırılmış, son halini almış; ancak sonradan daha yenisi çıkacak olan bir ürün olarak görebiliriz (Özgül, 2015; 83).

Yeni iletişim teknolojileri, sıklıkla kullanılan bir kavram olmakla birlikte, kapsadığı unsurların sürekli yenilenen ve değişen teknolojik gelişmelerin sonucu olması sebebi ile kendi anlamı da zaman içinde soyutlaşabilmektedir. 10-15 sene öncesinde kadar yeni iletişim teknolojileri dendiğinde akıllara gelenler uydu televizyonculuğu ve birtakım telekomünikasyon hizmetleri iken bugün aynı kavram kullanıldığında çoğunlukla internet veya dijital televizyonlar anlaşılmaktadır (Tuncel, 2003: 91).

Geçmişte kitle iletişim araçları vasıtasıyla daha çok tek taraflı bir şekilde gerçekleşen iletişim süreci günümüzde iletişim sürecinin yapısal bir değişime uğramasıyla interaktif, çok yönlü ve çift taraflı bir iletişim modeline dönüşmüştür. Bu bağlamda eski iletişim araçları bazı azınlıkların, çoğunlukla iletişime geçmesine olanak tanırken, yeni iletişim araçları çoğunluğun kendi bilgisine ulaşmasına imkân tanımaktadır (Timisi, 2003:82).

Yeni medya kavramı, medya kavramından daha güncel bir kavram olması nedeni ile tanımında tam bir netlik sağlanamamıştır. Buna rağmen bugün, iletişim açısından devrim olarak adlandırılacak gelişmelerle birlikte, geniş kitlelerin kullanımında olan ve gün geçtikçe kendisini yenilemeye devam eden teknolojiler yeni medya, yeni iletişim teknolojileri, yeni medya teknolojileri gibi isimlerle anılabilmektedirler (Çakır, 2006:85). Bundan 20-25 sene öncesi için yeni medya araçları TV'ler, sayısal radyolar, multimedya bilgisayarlar, kompakt diskler vb. araçlar iken 10 sene öncesinde yeni medya ortamlarına laptoplar, kablosuz iletişim araçları, çevrimiçi haber siteleri vb. teknolojiler gelişmiştir. Yani zamanla birlikte gelişimine

şahit olduğumuz bu kavram, her geçen gün yeni nitelikler kazanan, sayıları çoğalan ve kullanımlarının sınırları her gün daha fazla genişleyen yeni medya teknolojileridir (Flew, 2007:21).

Popüler yeni medya araçları İnternet, web siteleri, multimedya araçları, bilgisayar oyunları, sanal gerçeklik gibi teknolojilerdir. Bunların yanında dijital video olarak çekilen ve dijital olarak düzenlenen televizyon programları, 3D animasyon ve dijital kompozisyonu kullanan uzun metrajlı filmleri de yeni medya araçlarının içine katabiliriz. Örneklerden de anlaşılacağı üzere yeni medyanın tanımı, bir içeriğin üretim aşamasından ziyade dağılımı ve yayınlanması sırasında bilgisayar kullanımı ile tanımlanmaktadır. Örneğin bilgisayar ortamında yazılan ama basılı kitap olarak dağıtılan bir kitap bir yeni medya ürünü değildir. Eğer bir kitap elektronik olarak yayınlanmışsa bir yeni medya ürünü olarak kabul edilebilir (Manovich, 2001:19).

Yeni medya kavramı tek tip bir olguyu veya tek tip bir teknolojik aleti tanımlamamaktadır. Dolayısıyla yeni medya, var olan medya biçimleri ve yeni teknolojik olanaklar arasında sürekli olarak değişmekte olan bir etkileşimler bütünü olarak ifade edilebilir (Çomu ve Binark, 2013:119). Endüstriyel gelişimle birlikte ses, görüntü ve metinlerin farklı ortamlarda üretilip saklanmasına ve paylaşılmasına izin veren teknolojileri bir araya getiren ilk modern bilgisayarlar, baş döndürücü gelişmelere yol açmıştır.

Dünya yoğun ve sürekli olarak bir evrilme ve gelişme süreci içerisinde. Bu sürekli gelişmelerin en önemli sebebi teknolojik ve bilimsel alanlardaki ilerlemelerdir. Uydu teknolojilerindeki gelişmeler ve dijital dildeki ilerlemeler sayesinde bilgi çağı ve bilgi toplumu ortaya çıkmıştır. Ses, görüntü ve bilgi aktarımında coğrafi sınırlar ortadan kalkmış ve iletişim demokratik bir hal almıştır (Giddens, 2005:462). Bu gelişmelerle birlikte yeni medya, multimedya, oyun, eğlence ve ticaret gibi alanlarda kültürel ve teknolojik endüstriyi tanımlamak üzere kullanılan bir kavrama dönüşmüştür (Lievrouw ve Livingstone, 2002:1).

Yeni iletişim teknolojilerinin ve özellikle internetin günümüzde, eğitimi, kamusal ifade biçimlerini, sanatı, toplumsal etkinlikleri ve ticareti de kapsayan çok geniş bir alanda kullanıldığını ve hızla daha fazla şekilde yayıldığına tanıklık etmekteyiz. Bununla birlikte yeni iletişim araçlarının eski araçlar için söz konusu olan güçlükleri ve engelleri aştığını bilinmektedir (Crowley ve Heyer, 2011:438).

Yeni medyanın iletişim ortamı bilgisayar yardımı ile oluşmaktadır. Bilgisayar aracılığı ile iletişim, geleneksel mecralardan farklı olarak sayısal kodlama temelinde şekillenmektedir. Bu iletişim kullanıcılar arasında eş zamanlı, yoğun, karşılıklı ve çok boyutlu bir etkileşim sağlayan multimedya özelliğine sahip araçlar sayesinde gerçekleşmektedir (Kutlu, 2012:68). Günümüzde bilgisayarlar sadece sayılarla uğraşan bir analitik makineden ibaret değil; aynı zamanda bir medya sentezleyicisi ve düzenleyicisidir (Manovich, 2011:471).

Tarih boyunca kitle iletişim araçlarının gelişimine bakıldığında her araç kendisinden öncekine göre daha “yeni” ve “teknolojik”tir. Her yeni aracın doğal olarak diğerlerinden farklı özelliklerle ortaya çıktığı söylenebilir. Ancak yeni aracın eskisinin yerini nasıl aldığını anlamak için onun toplumsal, ekonomik ve kültürel boyutlarını anlamak gerekmektedir. Bunu yüzden yeni medyanın yeniliğinin, aracın kendisinden değil; özelliklerinden kaynaklandığı söylenebilir. Bunlar sayısalılık, hipermetinsellik, etkileşim gibi özelliklerdir (Binark, 2014: 16).

Yeni medyayı geleneksel medyadan ayıran birçok özellik vardır. Bu konuyla ilgili olarak Manovich ve Rogers gibi bilim insanlarının yaptıkları çalışmalar ve bahsettikleri özellikler ayrı başlıklarda incelenecektir.

1.1.1. Yeni Medya’nın Özellikleri

Yeni medya ortamlarında nefret söylemlerinin nasıl yeniden üretildiğini ve nasıl dolaşıma sokulduğunu anlayabilmek için öncelikle bu mecraların hangi özelliklerden oluştuğunun anlaşılması gerekmektedir. Dolayısıyla bu bölümde kısaca yeni medya teknolojilerinin özellikleri açıklanmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda bu özelliklerin yeni medyayı geleneksel medyadan ayıran özellikler olduğunu vurgulamak gereklidir.

1.1.1.1. Sayısal Temsil, Modülerlik, Otomasyon, Değişkenlik, Kod Çevirimi

Manovich (2001:19) yeni medyanın kapsamı ve nelerin yeni medya olarak sayılıp sayılamayacağı konusunda fikir sahibi olabilmek için yeni medyanın özelliklerinin açığa kavuşturulması gerektiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda “1- Sayısal Temsil, 2- Modülerlik, 3- Otomasyon, 4- Değişkenlik, 5- Kod çevirimi” olarak sıraladığı

ilkelere bakarak neyin yeni medya sayılıp nelerin sayılamayacağı sorusuna yanıt aramıştır (Manovich, 2001: 44).

Yeni medyayı geleneksel medyadan teknolojik olarak ayıran bu özellikleri incelemek gerekirse *Sayısal Temsil*, yeni medyanın matematiksel oluşunu ifade etmektedir. Aslında yeni medya ortamları kodlardan, simgelerden ve algoritmalarından oluşmaktadır. Bu sayede yeni medya ortamlarındaki veriler programlanabilir bir haldedir. Dolayısıyla bu ortamda veriler tutarlı davranmaktadır (Öğüt, 2005:2).

Modülerlik, yeni medyanın ortaya çıkış şekliyle ilişkisi bulunan bir başka özelliktir. Manovich'e göre "görüntü, ses, şekil veya davranış olan medya elemanları, farklı örneklerin koleksiyonları olarak temsil edilmektedir. Yani farklı elemanları tek bir çatı etrafında toplarken herhangi birinin üstünde değişiklik yapılabilir. Örneğin bir görüntü dosyasında yer alan sabit resimler ve sesler bir uygulama aracılığı ile gerçek zamanlı olarak kullanılabilir. Bununla birlikte bu ses ve resimler birbirlerinden ayrı olarak da çalıştırılabilir (Akyol, 2012:95).

Otomasyon ise yeni medya ortamlarında içeriğin kullanıcılardan bağımsız olarak da üretilebilmesini ifade etmektedir (Doğu, 2006:363). Günümüzde fotoğraf, video veya animasyon düzenlemeleri için kullandığımız bilgisayar programları yeni medyanın otomasyon özelliğine örnek teşkil etmektedir.

Değişkenlik ilkesi yeni medya ürünlerinin çok fazla sayıda uyarlamasının olabileceğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla yeni medyada mevcut nesnenin farklı tarzları ile karşılaşılabılırız (Öğüt, 2005:2).

Kod Çevirimi iki katmandan oluşmaktadır. Bunlar sosyal katman ve bilgisayar katmanıdır. Yeni medya ortamında katmanlar arası geçişler gerçekleşebilmektedir. Aynı zamanda farklı formatlar bir arada bulunabilmektedir. Örneğin bir resim dosyasına bir metin dosyası eklenebilmektedir. Bu şekilde farklı türlerin bir araya gelmesi mümkün hale gelmiştir. "Bu sayede ilk kez yazılı, sözlü, görsel-işitsel iletişim türlerini aynı sistem içinde bütünleştiren bir hipertext ve meta-dil oluşmaktadır" (Castells, 2005:440).

1.1.1.2. Çoklu Ortam (Multimedya)

Çoklu ortam, farklı türlerden oluşan içeriklerin (metin, görüntüler, ses, animasyon, film vb.) bir arada bulunmasını ve bunların birkaçının bilgisayar ortamında birlikte işlenmesini ifade etmektedir. Çoklu ortam içeriklerinde oluşturulan gönderiler planlanmış bir program olarak kullanıcıya sunulmaktadır. Dolayısıyla içeriklerde yer alan tüm unsurlar birbiri ile bir bütün olarak yer almaktadır. Ayrıca çoklu ortam uygulamaları yalnızca iletişim teknolojileri alanlarında değil, aynı zamanda tıp, fen bilimleri, eğitim, mühendislik ve sanat gibi pek çok alana yardımcı olmak üzere kullanıcılar tarafından kullanılan bir ortamdır (İspir, 2015:12). Multimedya sayesinde güzel sanatlar ve teknoloji arasındaki ilişki gelişmiş ve farklı sanat ürünleri ortaya çıkmıştır (Milrad ve Rush,1994:36).

Çoklu ortam, kullanıcıların daha ilgi çekici unsurları bir araya getirmesi sayesinde tüm hem iş dünyasında hem de akademik camiada ürettikleri içeriklerin daha izlenebilir ve öğrenilebilir olmasını sağlamıştır. Aynı zamanda geleneksel ürünlerin (kitap, dergi, ansiklopedi vb.) sanal ortamlara taşınmasını sağlayarak bilgiye ulaşımında demokratik bir ortam oluşmasına yardımcı olmuştur (Karabulut, 2014:92).

1.1.1.3. Hipermetinsellik ve Hipermedya

Hipermetin kavramı ilk olarak, 1945 yılında Vaneever Bush tarafından metinsel veriler arasındaki bağlantıyı gerçekleştiren mekanik yapıların, kullanıcılar tarafından sınırsız bir şekilde metinler arasında geçiş yapmalarına imkan tanıması olarak tanımlanmıştır (Yengin, 2014:135). Sonrasında 1960'larda Ted Holm Nelson tarafından geliştirilen hipermetin kavramı yeni bir okuma ve yazma biçiminin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Atabek, 2001:109). "Üzerinde veya ötesinde" anlamına gelen Hiper kavramı geleneksel medya ile yeni medya arasındaki farklar ve yenilikleri belirtmek için medya ve metin kelimelerinden önce ön ek olarak kullanılmaktadır. Bu kavram "ortam ötesi bağlantılı ortam" olarak Türkçeleştirilmiştir ve çoklu ortam uygulamalarının üst düzeydeki etkileşimli boyutunu ifade etmektedir. Hipermetinsellik, metinlerin kendi içinde ağ oluşturmasıdır. Bu şekilde metin, oluşturulan ağ yapısı sayesinde kendisinin üzerinde olan metinlere ulaşmaktadır (İspir, 2015:13). Hipermetinler, geleneksel ve doğrusal metinlerin çoklu metinlere çevirmesine fırsat sağlamaktadır. Hipermetinler doğrusal olmayan bir yapıdadır. Dolayısıyla tekrar izleme, tıklanabilir dizinler ve içerik tabloları, yer imleri ve diğer gezinme gibi

olanaklarla kullanıcılara farklı deneyimler sunmaktadır (Shneiderman, 1998:553). Hipermedya ise metin tabanlı olmak zorunda değildir. Başka ortamlar, örneğin grafikler, görüntüler, ses ve video içerebilir.

Çevrimiçi metinlerin, geleneksel medyadaki metinlerden en önemli farkı, çevrimiçi metinlerin tüm kullanıcılara açık olması ve bağlantı noktaları (linkler) kullanması sebebi ile kullanıcıların rahatça sayfalar ve metinler arasında hareket edebilmesidir. Bu hipermetinler, geniş, birbirine bağlı, tutarlı ve sayısız metnin varlığını ifade etmektedir. Bu sayede çevrimiçi ortamlardaki her metin, başka sunucularda bulunan metinlerle ilişkili olabilmektedir. Yaratılan küresel ağ ve hipermetin özelliği ile birlikte sayısız kullanıcı çevrimiçi ortamları kullanır. Hipermetinler geleneksel medya metinlerinden farklı olarak herkese açık bir ortamdır. Hipermetinsellik ile birlikte çevrimiçi metinlerin internet üzerinde bulunan diğer metinlerle bağlantı içermesi ve kullanıcıların bu metinler arasında sürekli olarak etkileşime girdiği varsayılmaktadır (Mitra ve Cohen, 1999:183-185). Binark hipermetinselliğe örnek olarak çok tıklanılan bir haber sitesinde “insan hakkı” ile ilgili bir habere tıklanıldığında, haber metninin içinde yer alan linklerde/etiketlerde bulunan “insan”, “hak”, “ihlal”, “örgüt” gibi dört etikete gidilebileceğini ve kullanıcının bu etiketlerden farklı metinlere yolculuğunun devam edebileceğini ifade etmiştir. Bununla birlikte geleneksel medya metinlerinde var olan bir “başlangıç ve son” olgusunun ortadan kalktığını, kullanıcının metni yeniden üretme imkanı olduğunu dolayısıyla kullanıcının pasif izleyici konumundan aktif bir yazar konumuna geçtiğini belirtmiştir (Binark, 2014:17-18).

Hipermedya, online bağlantılar, internet uygulamaları, telekomünikasyon, akıllı TV, dijital oyunlar vb. çoklu ortamlardan oluşan uygulamaları kapsamaktadır. Hipermedyanın üç temel özelliği bulunmaktadır:

- Etkileşim: Etkileşim yalnızca sunulan içeriği seçme ile sınırlı değildir. Aynı zamanda kullanıcının yönlendirmesine, içeriği değiştirmesine de izin veren üst düzey etkileşim imkanlarına sahiptir.
- Özel ortam kombinasyonları: Hipermedya uygulamaları pek çok ortamın bir arada kullanılması kuralına dayanmaktadır. Temel özelliği çoklu ortam uygulamalarının varlığı olan hipermedya, multimedya kombinasyonu ve diğer iletişim ortamları ile de yöndeşimi gerektirmektedir.

- Doğrusal olmama: Hipermedya ortamlarında herhangi bir doğrusallık bulunmamaktadır. Yani bir başlangıcı, ortası ve sonucu bulunmamaktadır. Kullanıcı kendi amacı ve isteği doğrultusunda istediği içeriğe ulaşabilir ve o içerikle etkileşime girebilir. Bu şekilde kullanıcı özgürlüğünü sunmakta olan hipermedya uygulamaları kullanıcının daha önceden belirlenen doğrusal bir sistemde amacına ulaşma mecburiyetinin ortadan kalkmasını sağlamıştır (Cotton ve Olivier, 1997:98).

Hipermetin / hipermedya sistemlerinin çoğunun temel yapı taşları bağlantılı ortamlardır. Bağlantılı ortamlar, metin, ses, görüntü grafik vb. parçalardan oluşur. Bu bağlantılı ortamların boyutu ve içeriği değişebilir. Bir bağlantılı ortam, tek bir kavram, illüstrasyon ya da tüm bir metin ile temsil edilebilir. Bağlantılı ortamlar bir araya getirilerek kullanıcıların bu bağlantıların arasında gezinmesi sağlanır. Her bireyin bilgi yapısı, kendi kişisel bilgi ve deneyimlerine dayanarak benzersiz olduğu için, her bireyin bilgiye erişim ve ilişki kurmayı seçtiği yöntem de benzersizdir (Jonassen,1991: 83-84).

1.1.1.4. Etkileşim, Kitlesizleştirme ve Eşzamansızlık

“Yeni medya” ifadesi geleneksel medyadan farklı olarak, dijital medyayı ve özellikle etkileşimsel medyayı, internet ağların ve sosyal iletişim mecralarını nitelemek için kullanılmaktadır. Geleneksel kitle iletişim araçlarında sunulan içeriklerde kullanıcılar yalnızca alıcı konumunda bulunmaktadır. Bu alıcıların içerikler ile yalnızca sınırlı bir miktarda geribildirim olanağı vardır. İçeriklerle etkileşimin sınırlı olması iletişim süreci içerisinde bulunan kullanıcıların edilgen bir yapıda kalmalarına neden olmaktadır; fakat yeni medya mecraları söz konusu olduğunda kullanıcılar metni yeniden üretme şansına sahiptir. Kullanıcı içeriğin asıl sahibi ile ortak olarak o metni yeniden kurabilir. Bununla birlikte yeni medya ortamlarında kullanıcı içerik üretebilir, var olan içeriği düzenleyebilir ya da eleştirebilir. Dolayısıyla aslında okur aynı zamanda bir yazar olmaktadır (Binark, 2014:15-18).

Yeni medya teknolojilerinin ulaştığı etkileşim kapasitesi insanları, bilgisayarları ve araçları birbirine daha fazla bağlamaktadır. Bilgisayarlar, telefonlar vb. araçlar ve tüm bunların birbirileri ile olan bağlantıları etkileşimin yeni boyutlarıyla karşılaşmamızı sağlamıştır (Karakulakoğlu, 2015:121).

Yeni medya araçları, kullanıcılara etkileşim olanağı tanıyan web 2.0 teknolojileri temelinde şekillenmiştir. Bu yeni teknolojiler, eski dönemlerin sabit ve etkin olamayan internet sayfaları yerine hareketli ve etkileşime izin veren internet sitelerini koyduklarında, aslında yalnızca teknolojiyi değil, insanları ve insanların interneti kullanım şekillerini de dönüştürmüştür. İnsanlar artık pasif birer izleyici konumundan kurtulup, bu ortamın aktif üreticileri haline gelmeye başlamıştır. Çeşitli platformlarda paylaştıkları içerikler ile yeni medya, üreten tüketicilerin ve tüketiciler tarafından üretilen içeriğin ortaya çıkışına neden olmuştur. Kurumlar, işletmeler ve iktidar sahipleri, etki gücünün ve değer üretiminin kendi kontrollerinden çıkıp kullanıcılara geçmesine şahitlik etmişlerdir. Eskinin dikey ve tek yönlü “iletim”i yerini, demokratik, yatay, etkileşimsel “iletişim”e bırakmaya başlamıştır (Tuncer, 2013:3). Dolayısıyla internet teknolojisi insanlığı ilk kez bu ölçekte birbiriyle etkileşimli bir iletişim ortamına kavuşturmuştur.

Medyanın etkileşim özelliği denilince akla gelen ilk kavramlardan birisi de Kanadalı iletişim bilimci McLuhan’ın kullandığı “Küresel Köy” kavramıdır. Oturduğumuz koltuklardan, fazla bir enerji harcamadan dünyada neler olup bittiğini belli ölçüde öğrenme imkanımızın olduğu bir çağda yaşamaktayız. Bununla birlikte daha önce hiç olmadığı kadar iletişim araçlarının etkisi altındayız. McLuhan teknolojik keşiflerin, bütün insani ilişkilerde eşzamanlı "alan"ı yeniden yaratmış olduğunu ve insan ailesi artık "küresel bir köy" koşulları altında yaşamakta olduğunu belirtmiştir (McLuhan, 2013:58). McLuhan’ın “küresel köy” kavramı internetle birlikte gerçek anlamına ulaşmıştır. Köy derken, iktidarın dahil olmadığı, çift taraflı ve demokratik iletişim mekanları akıllara gelmektedir (Tuncer, 2013:19). McLuhan iletişim araçlarının bilgiyi sınırsız bir şekilde paylaşabilmesi ile insanlar ve toplumun her olay ile ilgili bilgiye rahatça ulaşabileceği bir düzenden bahsetmektedir. Kitle iletişim araçlarının sınırları ortadan kaldırması ve her türlü bilginin paylaşılabilir olmasının bir köy üreteceğini belirtir (Yengin, 2014:55).

Rogers, dijitalleşmenin tüm iletişim teknolojilerine hakim olmasıyla birlikte hayatımıza giren yeni medya teknolojilerinin sahip olduğu üç temel özelliğin; Etkileşim, kitesizleştirme ve eşzamansızlık olduğunu belirtir (Tingöy ve Boston, 2007: 235).

Etkileşim kavramı yeni medya kullanıcılarının veri alışverişini devam ettirmelerini ifade etmektedir (Yengin, 2014:135). Etkileşim, içerik ile kullanıcıyı

birbirine yaklaştıran, medya kullanımının kişiselleşmesini sağlayan, kullanıcılara daha fazla seçenek sunmaya çalışan bir durumu tanımlar. Bu zellik geleneksel medya ortamları ile yeni medya ortamlarını ayıran temel özelliklerden biridir (Yolcu, 2008:67).

Etkileşim sağlanabilmesi için çok yönlü bir iletişim modeli oluşması gereklidir. Yeni iletişim ortamlarının etkileşimli yapısı alıcıları daha etkin birer katılımcıya dönüştürmektedir. Yeni medya ortamlarındaki bilgi alışverişi arttığında ve iletişim ortamı bir kamusal alan hissiyatı ortaya çıkardığında etkileşim daha fazla olmaktadır (Birsen, 2012: 19)

Yeni medyada etkileşim üç farklı şekilde gerçekleşebilmektedir.

- Birey-birey etkileşimi: Yeni medya teknolojileri aracılığı ile birbirlerinden zaman ve mekân açısından uzak olan iki insanın herhangi türde bir iletişim sürecini gerçekleştirebilmesidir. Örneğin, 4G teknolojisi sayesinde görüntülü konuşma yapmak vb.
- Birey-kitle etkileşimi: Yeni medya teknolojilerinin sağladığı imkanlar ölçüsünde zaman ve mekân farkı olmaksızın bireysel kullanıcıların iletişim sürecini yönlendirme olanağına sahip olduğu etkileşim türünü ifade etmektedir. Kullanıcı tarafından gönderilen ileti herhangi bir mekânda ve zamanda diğer kullanıcılara ulaşmaktadır. İletiyi alan alıcı verdiği geribildirim doğrultusunda iletişim sürecini yönlendirmektedir.
- Birey-içerik etkileşimi: Bireyin yeni medya teknolojisi ile etkileşimini ifade etmektedir. Kullanıcı ulaştığı içeriği kendi isteği doğrultusunda biimlendirebilmektedir. Örneğin bir bilgisayar oyununda bir araçtan (klavye, kumanda vs.) yararlanarak istediği komutları verebilir. Bu komutlar sayesinde oyundaki unsurlar değişebilmektedir. Ancak etkileşim sistemin sunduğu olanaklar çerçevesinde gerçekleşmektedir (İspir, 2015:19).

Etkileşimsellik özelliği yeni medyada bireyselliğin ön plana çıkmasını da sağlamıştır. Bugün internette yer alan sosyal medya uygulamaları neredeyse bireyselleşmenin ön planda olduğu yerlerdir. Bu bireyselliğin ön planda olması hem insanı hem de kamuoyunu dönüştürerek sosyal, kültürel ve toplumsal ortamlarda dönüşümlere neden olmaktadır. Sanal topluluklar "dijital ortamlarda bireysel ilişki ağlarını biçimlendirmek için gerekli sayıda kullanıcının belirli bir yoğunlukta kamusal tartışmayı gerçekleştirdiği zaman ağda ortaya çıkan cemaatler "olarak görülmektedir

(Rheingold, 1994: 5). Dolayısıyla bu topluluklar yeni kamusal alanların da ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Geleneksel medyadan farklı olarak yeni medya ortamlarında iletişim çok noktadan çok noktaya doğru bir yol izlemektedir. Geleneksel medyada ise tek bir noktadan çıkan mesaj geniş kitlelere, yani çok noktaya ulaşmayı hedefler. Dolayısıyla yeni medya ortamlarında kullanıcıların mesaj ile etkileşimi çok daha fazla olabilmektedir. Zira alıcılar çok daha aktif bir durumdadır. *Kitlesizleştirme* kavramı iletilerin kullanıcıların her birine özel olarak iletilmesini ve kullanıcılar arasındaki her birey için ayrı mesaj oluşturulabilmesini ifade etmektedir. Bunun sayesinde her kullanıcıya farklı iletiler göndermek mümkündür (Geray, 2003:18). Geleneksel iletişim teknolojileri yalnızca kitle iletişimine ya da bireylerin kendi arasında iletişimine imkân veremekteydi. Yeni medya araçları ise büyük bir kullanıcı grubu arasından istenilen kişilere özel mesaj gönderme veya mesaj alabilme özelliğine sahiptir. Geleneksel iletişim araçları geniş kitlelere aynı mesajın ulaşmasını sağlarken, yeni medya araçlarında bu geniş kitleyi oluşturan bireylerin herhangi birine istenilen iletinin yollanabilme imkânı var olmuştur. Bu sayede kullanıcıların özel olarak ilgilendikleri mesajlara ulaşması ve ilgilenmedikleri içeriklere maruz kalmama olanağına sahip olmuştur (İspir, 2015:19).

Eşzamansızlık kavramı bireylerin zaman ve mekândan bağımsız olarak göndermek veya almak istedikleri mesajı, dilediği zamanda ve ortamda iletilmesini ifade etmektedir. Bu sayede eşzamanlı olma zorunluluğu ortadan kalkmış olur (Aydoğan ve Kırık, 2012:60). Dolayısıyla yeni medya kullanıcıları geçmiş zamanlı verilere de rahatlıkla ulaşım sağlayabilmektedir.

1.1.1.5. Yakınsama (Yöndeşme)

1990'lı yıllardan itibaren sıkça kullanılmaya başlanan yöndeşme ya da yakınsama kavramı, iletişim araçlarının teknolojik ve ekonomik anlamda birleşerek yeni ürün ve hizmetleri meydana getirmesi olarak tanımlanabilir (Geray, 2003:19). Bilgi ve iletişim teknolojilerinde ve bununla birlikte elektronik haberleşmede sınırların ortadan kalkmasına dair her türlü gelişme yakınsamanın da gelişmesi anlamına gelmektedir (BİAK, 2012: 276).

Jenkins yakınsama kavramına yalnızca teknolojik açıdan değil, aynı zamanda kültürel ve sosyolojik açıdan da bir anlam eklemiştir. Yakınsama, tüketicilerin yeni bilgiler aramaya ve dağınık medya içerikleri arasında bağlantılar kurmaya teşvik edilmesiyle kültürel bir değişimi temsil eder. Bununla birlikte yakınsamanın ne kadar özel bir hale gelirse gelsin medya araçları ile gerçekleşmediğini vurgulamaktadır. Yakınsamanın bireysel tüketicilerin beyninde ve onların diğer kullanıcılarla olan sosyal etkileşimi ile meydana geldiğini savunmaktadır. Yakınsama kültürünün kullanıcılara kolektif zekanın gücünü kullanmayı öğrettiğini ve insanların bu gücü hemen hemen her toplumsal alanda kullanabileceğinin altını çizmiştir. Pasif eski medyanın, yeni medya karşısında kenara itileceğini öngörmüştür (Jenkins, 2016: 20-21).

Jenkins, medya endüstrilerinin zaman içinde değişime uğrayabileceğini ve 1990'lı yıllarda yaklaşmakta olan dijital devrimin eski medyayı bir kenara iterek radyo ve televizyon yayıncılığının yerini alacağına dair varsayımları hatırlatmaktadır. Tüketicilerin kendileri için anlamlı olan içeriklere erişimini mümkün kılan bu varsayımlardan birisi de Negroponte'nin *Being Digital* kitabında niş medya çağının lehine olan yayın ağlarının çöküşü öngörüsüdür. Negroponte pasif eski medya ile interaktif yeni medya arasındaki tezatları ortaya koyarak kitlesel medyanın monolitik imparatorluklarının küçük endüstrilere dönüşerek dağılacığından bahsetmektedir (Jenkins, 2016:22).

Öngörülere bakıldığında günümüzde bu araştırmacıların yapmış oldukları değerlendirmelerinde haklı çıktıklarını söyleyebiliriz. Zira bugün Netflix veya Youtube gibi yeni medya araçları aslında çok daha interaktif, kişiye özel, niş kitlelerin ilgisini çeken ve çok farklı sayıda üreticinin olduğu ortamlardır. Bu ortamlar kitle kültürünü değiştirerek bireysel istekleri ön plana çıkarmaktadır.

Tüm bu teknolojik gelişmelerin sosyal ve kültürel boyutuna dikkat çeken Jenkins, artık yakınsama kültürüne girildiğini ancak bunun karmaşıklığı ve çelişkiler barındırdığını ve bu sebeple meydana gelen değişiklikleri tartışma yollarının bulunmasına ihtiyaç olduğunu belirtir. Ortaya çıkmakta olan bu değişikliklerin şartlarını hiçbir grubun tek başına belirleyemeyeceğini, erişimi ve katılımı kontrol edemeyeceğini belirtmektedir. Bununla birlikte ortaya çıkacak olan yeni katılımcı kültürle uzlaşamayan yapımcıların itibarlarının ve gelirlerinin azalacağını ve verilen

mücadelelerin de geleceğin halk kültürünü belirleyeceğinin altını çizmiştir (Jenkins, 2016: 46).

Yeni iletişim teknolojilerinin dünyayı ve insan yaşamını nasıl değiştirdiği sorunu, yalnızca iletişim çalışmalarının değil aynı zamanda iletişim ile ilişkili olan diğer birçok disiplinin ilgi gösterdiği bir konu haline gelmiştir. Bununla birlikte yaygın olarak çalışmalarda kullanılan ortak söylemlerden birisi de yeni medyanın ve yeni iletişim teknolojilerinin dünyayı hiç olmadığı kadar küçülttüğü, zaman ve mekân tanımlamalarını değiştirdiğidir. McLuhan yeni iletişim teknolojilerinin insanları özgürleştiren ve eşitleştiren bir güç olarak görmektedir (Alankuş, 2003:35-36). Bunun sebebi günümüzde iletişimin demokratik bir hale bürünerek zaman ve mekândan bağımsız olarak herkesin istediği bilgiye eşit mesafede olmasıdır. Bilginin her yerde her an ulaşılabilir ve kullanıcılar tarafından üretilebilir olması iyimser bir süreç olarak görülebilir. Ancak artan bilgi enformasyonu dünyayı küçük bir köye dönüştürürken insanların eski özel kimliklerini değiştirerek teknolojinin bir parçası olarak sosyal bir yapı içerisinde yeni kimliklere bürünmelerine neden olur. Sistem içerisinde ekonomik ya da entelektüel güçleri sebebi ile gündem belirleyici rolde olanlar, teknolojinin imkanlarını kullanarak insanları yanıltabilir veya motive edebilir (Yengin ve Bayrak; 2018:60).

1.2. Nefret Söylemi Kavramı

İnsanların toplumsallaşmaya başladıkları tarihten beridir var olan "biz ve onlar" algısı, bir taraftan insanlar arasında birlik oluşmasını sağlarken diğer taraftan bireylerde doğuştan gelen korunma içgüdüğü ile "onlardan" uzaklaşmaya, yavaş yavaş gerginliklere ve sonuç olarak da nefret duygusuna dönüşebilmektedir. Önce söylem olarak dile gelen bu nefret zaman içinde suça da dönüşebilmektedir (Vardal, 2015: 135).

Nefret söylemi, temel insan haklarına önemli bir tehdit oluşturmaktadır ve temelde bir insan hakları ihlalidir. Bununla birlikte nefret söylemi hakkında genel bir uzlaşma ve netlik bulunmamaktadır. Nefret söyleminin nerede başladığı ya da bittiği hakkında genel bir yargı bulunmamaktadır. Nefret söylemi, tanımı ve sınırları içinde muğlaklık barındırır da bu onun önemini, gücünü ve etkisini azaltmamaktadır. Aslında nefret söylemi gücünü bu muğlaklığından almaktadır. Bu tanımsal ve sınırsal muğlaklık, nefret söyleminde bulunanların hukuksal korunmalarını olanaklı kılarak

kendilerini koruma altına almalarına neden olmakta ve düşünce özgürlüğünü önemsizleştirmektedir. Bu nedenlerle nefret söylemleri muğlaklıklar içerisinde yaygınlaşarak, güçlü bir ideolojik ve söylemsel savaş aracı olarak, görülen hedefi vurmak için kullanılmaktadır. Yani nefret söyleminin sahip olduğu tanımsal ve sınırsal belirsizlik ne kadar fazla olursa aslında o kadar güçlü olabilmektedir Bu durum nefret söylemini kullananların hukuksal olarak korunmasını mümkün kılmaktadır. Dolayısıyla düşünce özgürlüğü kavramı önemsizleşmekte ve nefret söylemi meşrulaşmaktadır. Bu tarz söylemlerde bulunan kişilerin kendilerini koruma altına almalarının yolu da açılmaktadır. (Keyman, 2013:9).

Ülkemizde nefret söylemini akademik olarak araştırmanın ve tartışmanın hem Türkiye hem de bölgesel ve küresel anlamda faydalar sağlayacağı düşünülmektedir. Zira ülkemizde nefret söylemlerine karşı mücadele etmeden daha demokratik ve adaletli bir toplum idaresi mümkün görünmemektedir. Ülkemizde nefret söylemi güçlü ve etkili bir yöntem olarak kullanılabilmektedir (Keyman:2013: 12).

“Nefret söylemi, ırk, etnik yapı, ulus, dini inanç, cinsel farklılık ve engellilikleri nedeniyle bir grup insanı aşağılamak, korkutmak, bunlara karşı şiddete başvurmaya tahrik etmek veya ön yargı oluşturmak amacıyla gerçekleştirilen söylemleri ifade eden tartışmalı bir kavramdır” (Demirbaş, 2017:2693).

Nefret söylemi, ırk, etnik köken, din, cinsiyet ya da cinsel yönelim, yaş vb. unsurlar temelinde dışlanan belirli grupları kamu nezdinde ahlaki ve vicdani sorumluluk alanının dışına iterek onların maruz kaldıkları haksızlıkları görünmez, gündem dışı ve yersiz bir meseleymiş gibi gösterir (Yumul, 2013:128).

Çok kullanılmasına rağmen nefret söyleminin uluslararası alanda kabul edilen bir tanımlaması yoktur. Birçok ülke, “nefret söylemi olarak kabul gören söylemleri engelleyen kanunları uygulasa da engellemelerin neleri kapsayacağı belirlenirken tanımlarda bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Ancak Avrupa Konseyi’nin Bakanlar Komitesi tarafından yayınlanan “nefret söylemi” konulu Tavsiye Kararı’nda nefret söylemi şöyle açıklanmıştır: *“Nefret söylemi kavramı, ırkçı nefreti, yabancı düşmanlığını, Yahudi düşmanlığını veya azınlıklara, göçmenlere ve göçmen kökenli insanlara yönelik saldırgan ulusalcılık ve etnik merkezilik, ayrımcılık ve düşmanlık şeklinde ifadesini bulan, dinsel hoşgörüsüzlük dâhil olmak üzere hoşgörüsüzlüğe dayalı başka nefret biçimlerini yayan, kışkırtan, teşvik eden veya meşrulaştıran her*

türlü ifade biçimini kapsayacak şekilde anlaşılacaktır.” Dolayısıyla bir ifadenin nefret söylemi olabilmesi için öncelikle belirli bir kişiye veya gruba yöneltilmiş olması gereklidir (Weber, 2009:3).

Nefret söylemi, bünyesinde fazlasıyla abartı barındırmakta ve abartı taşıyan önyargılardan oluşmaktadır (Post, 2009:123). Nefret söylemi “bir kişi ya da grubu ırkı, cinsiyeti, yaşı, etnisitesi, milliyeti, dini, cinsel yönelimi, cinsel kimliği, engelliliği, ahlaki ya da politik görüşleri, sosyoekonomik sınıfı, mesleği ya da görünüşü (boy, kilo veya saç rengi gibi), zihinsel kapasitesi ve benzeri herhangi bir özelliği nedeniyle küçük düşürmeye, yıldırmaya ve onlara karşı şiddet veya önyargıyı kışkırtmaya niyet eden söylemleri” ifade etmek için kullanılmaktadır (Pankowski, 2007:1). Nefret söylemi, insanları ırklarına ya da etnik kökenlerine, dinine, cinsiyetine, yaşına, fiziksel durumuna, engel durumuna ya da cinsel yönelimlerine dayanarak yapılan söylemleri kapsar (Cortese, 2006:1).

Nefret söylemi sakıncalıdır çünkü nefret söyleminde bulunanlar hedef grubun üyelerini bir düşman olarak görmekte, onları toplumun meşru ve eşit üyeleri olarak kabul etmeyi reddetmektedirler. Nefret söylemleri hedef grubun sosyal konumunu değersizleştirmekte ve paylaşılan hayatın temelini sarsmaktadır. Bireyler ve gruplar arasında güvensizlik ve düşmanlık bariyerleri yaratır, aralarındaki normal ilişkileri engeller ve genel olarak kolektif yaşamın davranışları üzerinde negatif bir etki yapar. Nefret söylemi, hedef grubun üyelerinin onurlarını da çiğneyerek, toplumun sorumlu üyeleri olarak yaşama kapasitelerini reddederek ve onların bireyselliklerini ve farklılıklarını, ilgili ırksal, etnik veya dini grubun homojen örneklerine indirgeyerek göz ardı ederek ihlal eder (Hertz ve Molnar, 2012:42).

Kanada İnsan Hakları Mahkemesi, Kanada’da faaliyet gösteren internet sitelerinde yer alan nefret söylemleri içeren içeriklerle ilgili mücadele edebilmek için 11 maddelik bir liste hazırlayarak nefret söylemi barındıran içerikleri şu şekilde kategorilendirmiştir (Binark, 2010:15-16):

1. *Güçlü Tehdit Özelliği:* Hedefteki grup büyük bir tehdit oluşturuyormuş gibi gösterilir ve ifade özgürlüğünden ve refahtan mahrum bırakılır.

2. *Gerçek Hikaye Özelliği:* İçerikler, gerçek hikayelere, geçmiş olaylara, saygın kaynaklara dayandırılarak hedefteki grupla ilgili olumsuz genellemeler yapılır.

3. *Yıkıcı Özellik*: Hedef olarak kendisini savunamayacak olan yaşlılar, çocuklar ve diğer savunmasız gruplar kullanılır.

4. *Toplum Sorunlarının Nedeni Olma Özelliği*: Toplumdaki sıkıntıların kaynağı olarak belli bir grubun suçlanması.

5. *Doğuştan Tehlike ya da Şiddet Olma Özelliği*: Doğası gereği belli bir grubun tehlikeli ya da şiddete meyilli olduğu şeklinde suçlanması

6. *Sorumlulukları Yerine Getirememe Özelliği*: Oluşturulan içeriklerin, hedefteki grubun sorumluluklarını ve yükümlülüklerini yerine getirecek vasıflardan yoksun ve beceriksiz olduğu mesajını yaymaya çalışması

7. *Uzaklaştırma Özelliği*: Oluşturulan içerikler hedefteki grubun, diğer insanlardan uzaklaştırılarak ve onları yok sayarak bu grubun verebilmesi muhtemel zararlardan uzak tutulacağı mesajını yayar

8. *İnsanlık Dışı Özellik*: Hedef olarak gösterilen grup, çeşitli karşılaştırmalarla, hayvanlar ya da zararlı maddelerle ilişkilendirilerek insanlıktan çıkartılma çabası

9. *Kışkırtıcı Dil Özelliği*: İçeriklerde kışkırtıcı ve aşağılayıcı ifadelerle yer vererek belli bir gruba nefret duyulmasını amaçlama

10. *Bir Trajedinin Kutlanması veya Yok Sayılması Özelliği*: İçeriklerin hedef grubun geçmişinde var olan bir trajediyi ya da zulmü yok sayması veya bunu kutlamasıdır.

11. *Şiddet Eylemine Çağrı Özelliği*: İçeriklerde hedef gruba karşı şiddet içeren eylemlere geçme çağrısında bulunulmasıdır (Akdeniz'den akt: Binark 2009:15-16).

Nefret söyleminin yasaklanması ya da en azından kısıtlanması için gösterilen nedenlerden biri de, bu söylemlerin saldırıya maruz kalan gruplara uyguladığı psikolojik zarardır. İnsanlar, genel yaşantılarına saygı duyulmadığını veya başkalarıyla aynı derecede nezaket görmediklerini düşündükleri takdirde, kendi öz değerlerinden şüphe etmeye başlayabilirler. Araştırmalar, zaman içinde olumsuz mesajların süreklilik göstermesinin nefret söyleminin hedefi olan kişiler arasında kendilerinden nefret etmelerine neden olabileceğini göstermektedir. Daha da kötüsü, nefret söyleminin kurbanları yapılan ithamlara inanabilirler (Ring, 2013:29).

1.3. Nefret Söylemi ve Yeni Medya İlişkisi

Modern toplumlarda geleneksel ve yeni medya, insanların dünya ve dünyanın işleyişi hakkında hangi bilgiye nasıl ulaşacaklarını etkileyen ve değiştirebilen bir sistemdir. Bu sistem, farklı ideolojilerin söylemlerle birlikte aktarılması, devamlılığı ve dönüştürülmesi nedeniyle iktidarlar için etkili alanları oluşturur. Van Dijk bu iktidar alanında gücün farklı sosyal gruplar arasında söylemler aracılığı ile dağıtıldığını, meşrulaştırıldığını ve sürekli olarak yeniden inşa edildiğini belirtmiştir (Van Dijk akt. Göregenli, 2013:58). Medyanın tüm dünyada geçmişten günümüze ırkçı, cinsiyetçi, homofobik ve yabancı düşmanlığı gibi ayrımcı ifadeleri üreten ve nefret söylemlerinin yaygınlaşmasını sağlayan en etkili araçlardan birisi olduğunun altını çizmiştir. Van Dijk medyanın gerçeği olduğu gibi değil, farklı gerçeklikler üreterek genellikle hakim ideolojinin devamlılığını sağlayıcı bir özellikte olduğunu belirtmiştir (Göregenli, 2013:59).

Yine Van Dijk'a göre söylemi kontrol edebilmenin ilk şartı, söylemin bağlamını incelemektir (Van Dijk akt. İnceoğlu, 2013:75). İktidarların ve elitlerin sözcüleri konumunda olan medya çalışanlarının, haber kaynakları ile olan ilişkileri haberin yapısını, üslubunu ve sunumunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla bir medya içeriğinin çözümlenmesi okurların yorum süreçlerini inceleyerek mümkün olabilmektedir.

Modern toplumlarda, kimlerin ortak ahlaki sorumluluk dairesi içinde olduğunu belirleyen unsur büyük ölçüde medyanın kendisidir. Söylemi kendine hizmet edecek şekilde biçimlendirerek topluma sürekli mesaj vermektedir. Ortak kimliğin içeriğini oluşturarak, ona sosyal ve kültürel anlamda bir kabul kazandırır ve farklı gruplara farklı roller vererek aralarında ayırım yapabilir. Kimlikleri "iyi-kötü" olarak ayrıştırabilir ve bu şekilde "kabul gören" ve "kabul görmeyen" kimlik kategorileri yaratabilir. Daha aşırı örneklerde ise medya, "biz ve diğerleri" arasındaki ilişkiyi bir ölüm kalım meselesiymiş gibi işleyerek, nefret suçuna uygun ortamı hazırlayabilir (Yumul, 2013:130).

Günümüzde medyanın toplumu yönlendirmede çok önemli bir rol oynadığı kabul edilmektedir. Ana akım medyanın ticari kazanımları ve ideolojik durumları hangi toplumsal olayların haber yapılıp yapılmaması gerektiğine karar vermekle birlikte, haberlerin ne şekilde yayınlanacağını da belirlemektedir (Çımrın, 2010:199).

Nefret söylemi barındıran ve dolaşıma yayılan içeriklerin kimi yönlerden propaganda amacı taşıdığını ve nefret söylemlerinin kimi ideolojiler üzerinden yoğun bir şekilde üretildiği söylenebilir. Bu söylemlerin nasıl bir organizasyon içerisinde üretildiğini ve kimlere hizmet ettiğini anlamaya çabalamak yapılması gereken en önemli husustur. Medyada nefret söylemi, güçlü olanın ezilenin üzerindeki iktidarını ve ayrımcılığın, cinsiyetçiliğin vs. tekrardan üretimini sağladığı için önemlidir. İnsanların yapması gereken, kendi kimlikleri için kullanılan ifadelerin kendilerine bir rahatsızlık verip vermediğini sorgulamaktır. Eğer bir sıkıntı söz konusu ise, orada nefret söyleminin varlığından söz edilebilir (Tunçay, 2017:55-56).

Türkiye'de, ayrımcılığın hemen her türünü ana akım medyada, görmek mümkündür. Hatta kimi zaman, ayrımcılık konusunda daha 'hassas' olduğu varsayılan yayınlarda bile ayrımcı söylemin örnekleri bulunabilmektedir. Medyada nefret söylemi, ayrımcılığın daha saldırgan ve aşağılayıcı, açıkça hedef gösterici, ötekileştirici tarafı daha farklı bir yoğunlukta ve dönemlere göre değişen biçimlerde görülebilmektedir. Ancak medya içeriklerinin nefret söylemi içerip içermediğini kesin olarak belirlemek her zaman mümkün olamamaktadır. Yine de temel olarak, bir gruba veya bir grubun üyelerine yönelik nefreti destekliorsa ve bunun nedeni o gruba ait olduğu belirtilen özellikler ise; bununla birlikte sırf bu gruba ait oldukları için aşağılanıyor ya da belli olaylardan sorumlu tutulup temel haklarından mahrum bırakılıyorsa, o medya metni nefret söylemi içeriyor denilebilir (Çınar, 2013: 142-143).

Yeni medyada ise gündem yine çoğunlukla geleneksel medya mecralarında yer alan içeriklere göre şekillenmektedir. Yeni medya uygulamaları iktidarın dahil olmadığı ve herkesin içerik üretme özgürlüğünün bulunduğu bir mecra olsa bile geleneksel medyada yer alan haberlere göre gündem değişebilir. Bireysel kullanıcıların kendi gündemlerinden daha fazla geleneksel medya gündemi ile karşılaşılabilir; ancak kimi zaman bu bireysel kullanıcıların ürettikleri içerikler tam tersi geleneksel medya gündemini oluşturabilir. İktidarın dahil olmadığı bir ortamda nefret söyleminin olmayacağı düşüncesi de gerçekçi değildir. Zira günümüzde birçok sosyal medya mecrasında kullanıcılar her konuda her türlü nefret söylemini yeniden üretebilmektedir. Hatta geleneksel medyada olduğu gibi devlet denetiminden ve sansürden nispeten uzak bir ortam olduğu kabul edilirse nefret söylemlerinin çok daha yaygın olduğu söylenebilir.

Önerilen her bir çevrimiçi nefret söylemi düzenlemesi, içerik temelli olmalı ve bu nedenle sıkı incelemeden geçmelidir. Bu da sunulan kuralların veya yönetmeliklerin sınırlarının mümkün olduğunca dar bir şekilde çizilmesi gerektiği anlamına gelir. Ayrıca, halkın sağlığını, güvenliğini veya refahını korumak için düzenlemenin gerekli olduğunu ispatlamak önemlidir (Ring, 2013:41).

Yeni medya uygulamaları, nefret dolu konuşmalarla doludur. Irkçı olarak yüklenmiş bir YouTube videosunun yorumlar bölümüne hızlı bir bakış atıldığında, sorunun ne kadar yaygın olduğu gözlemlenebilmektedir. Google, Facebook ve Twitter gibi büyük sosyal medya şirketlerinin çoğu, sitelerinde ne tür nefret söylemlerine izin verilip verilmediğine ilişkin politikalara sahip olsalar da, bu politikalar genellikle tutarsız bir şekilde uygulanmaktadır. Kullanıcıların anlaşılması ve bu politikaların uygulanması zor olabilmektedir (Ring, 2013:3).

İnternetin en büyük avantajlarından birisi sansür edilmesinin zor olmasıdır. Alternatif içerik sunmaya karşı çıkan egemen grupların ya da hâkim medyanın sansür etme eğilimine karşı en dirençli medya türü olarak interneti söyleyebiliriz (Atabek, 2003:71). Ancak bu durum nefret içerikli söylemlerin de dolaşıma sokulmasına ve o içeriği üreten kişi tarafından ortadan kaldırılmadıkça dolaşımda kalmasına da neden olmaktadır.

Yeni medyada genellikle içerikleri kullanıcıların kendisi üretmektedir. Dolayısıyla bu çeşitli yapı toplumun genelini yansıtabilmesi açısından geleneksel medyaya göre daha avantajlı bir durumdadır. Yeni medyada en aykırı fikirlerden, herhangi bir bireyin gözlem ve düşüncelerine kadar her türlü farklı fikre erişmek olanaklı olduğu gibi geleneksel medya aracılığı ile aktarılan hâkim ideolojiye dair izlerle de karşılaşılabilir. Bu açıdan bakıldığında yeni medya, nefret söyleminin ilk olarak üretildiği alan değildir. Nefret söylemi öncelikle bizzat toplumun kendisi tarafından sosyolojik, kültürel ve politik yapısı, geçmişi, örf ve adetleri etrafında yaratılır. Yeni medya teknolojilerinin bu noktada katkısı ise nefret söyleminin yaygınlaşmasına imkân veren yeni araçlar ortaya çıkarması ve söz konusu ifadelerin gün geçtikçe gelişmekte olan teknolojisi ile üretmeye devam etmesidir (Vardal, 2015:140-141).

Yeni medya mecralarında yaratılan ve dolaşıma sokulan nefret söylemleri ile alakalı belki de en sıkıntılı konu, aşırı ve aykırı düşüncelere sahip olmayan insanlar

tarafından da farkında bile olmadan kabul edilebilmesidir. Birey, toplumsal hayatın hemen hemen her alanında olduğu gibi yeni medyada da bir topluluğa aidiyetini ispat etmek için diğerlerini ötekileştirmek durumunda bırakılabilir. Bir süre sonra nefret söylemi barındıran içerikler insanların gözünde sıradan ve normal bir görünüme sahip olurlar (Vardal, 2015:141).

Yeni medya teknolojileri beraberinde getirdiği birçok avantajın yanında bazı riskler de barındırmaktadır. Nefret söylemi etkinlikleri, siber zorbalık, siber taciz, mahremiyetin ihlali ve dijital gözetim gibi sorunlarla kullanıcıların karşılaşma ihtimali olabilir (Binark vd., 2009:220).

Yazılı ve görsel-işitsel medyada etik ilkelere daha fazla dikkat edilirken yeni medyada aynı hassasiyet gösterilmemektedir. Çoğu internet sitesi daha fazla kar elde etmek için bu etik hassasiyetleri göz ardı edebilmektedir. Gündeme gelebilecek onlarca önemli konu varken sitelerin ilk sayfalarında genellikle magazin haberleri, politikacıların birbirleri ile atışmaları ya da kadın fotoğrafları yer almaktadır. Nefret söylemi haberlerin manşetinde, haberde kullanılan fotoğraflarda başlayarak kullanıcı yorumlarında son bulabilmektedir. Bu yorumlar egemen söylemin üretilmesinde kullanılan önemli araçlardan birisidir. Yeni medyada geleneksel medyadan çok daha rahat şekilde nefret söylemleri üretilmektedir (Dirini, 2010:56).

1.4. Nefret Söyleminin Hukuki Boyutları ve Nefret Suçu

Nefret söylemi içeren ifadelerin sınırlandırılmasında, iki temel dayanak bulunmaktadır. Birincisi, nefret söylemiyle bir kişi veya grubu incitmek, kişiliksizleştirmek, taciz etmek, alçaltmak, küçük düşürmek, mağdur etmek veya bu kişi ve gruplara karşı duyarsızlığı ve düşmanlığı artırmanın amaçlanması; ikinci olarak ise, nefret söyleminin yol açabileceği muhtemel zararlara bağlı olarak nefret söylemine maruz kalan grup ya da bireylerin yaşayabileceği tehlikelerdir (Türey, 2016: 44).

Nefret söylemi, aşağılama, sözlü taciz ya da hakaret gibi halihazırda suç sayılan herhangi bir davranış biçimini içerdiğinde nefret suçu olarak da ifade edilebilir (ECRI, 2016: 19).

Avusturya, Belçika, Kanada, İngiltere, Fransa, Almanya, Hindistan, İsrail, İtalya, Hollanda ve İsviçre gibi birçok ülke nefret söyleminin yayılmasını cezalandıran

yasaları yürürlüğe koymuştur. Kanada'da çevrimiçi nefret söyleminin yayılması yasa dışıdır. Özellikle, Kanada Ceza Yasası, halkın nefret söylemleriyle kışkırtılmasına karşı dava açılmasını sağlamaktadır. Dahası, tanımlanabilir bir grup hakkında kamuoyuna verilen açıklamalarla nefretin teşvik edilmesi, iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılabilir. Ayrıca Kanada İnsan Hakları Yasası da nefret materyallerinin teknolojik yayılımını yasaklamaktadır. Nefret gruplarının web siteleri ya da sosyal medya sitelerindeki nefret söylemi paylaşımları, ABD gibi nefret söylemlerinin cezalandırılmadığı bir ülkede oluşturulmuş olsa bile, Kanada yasaları gereğince kovuşturmaya açıktır.

Almanya'nın internet nefret söylemi yasaları, ülkenin geçmişinde etnik soykırım olması sebebiyle, bilhassa daha sıkı tutulmuştur. Her ne kadar Alman Temel Yasası "herkesin konuşma, yazı ve görselleri ile kendi görüşlerini özgürce ifade etme, yayma ve kendini erişilebilir kaynaklardan duyurma hakkına sahip olduğunu" belirtse de, bu haklar genel tüzük hükümlerinde sınırlamalara tabidir. Ayrıca bu yasalar ırkçı nefret söylemlerine karşı Almanya dışında üretilen ancak Alman kullanıcılarına da açık olan çevrimiçi içeriklere de uygulanır. 2012 yılında Twitter, Facebook ve YouTube gibi platformlar, neo-nazi gruplarının yayınladığı materyalleri kaldırarak ya da Almanya'daki kullanıcıların içeriğe erişimini engelleyerek Alman yasalarına uygun hareket etmiştir.

2000'li yılların başında, yasal standartlar, insan haklarının korunması ve demokratik gelişim konularında Avrupa ülkeleri arasında iş birliğini teşvik eden ve uluslararası bir örgüt olan Avrupa Konseyi, internet ortamındaki ırkçı ve yabancı düşmanlığıyla ilgili içeriklerin peşine düşmüştür. Bunu yapmak için, Irkçılık ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele Avrupa Komisyonu (ECRI) öncelikle, Çevrimiçi Nefret Söylemi Protokolü'ne ek olarak fikri mülkiyet yasaları ile ilgilenen "Siber Suçlar Sözleşmesi"ni yayınlamıştır (Ring, 2013:58-65).

Türk hukukunda ise nefret söylemi kavramı henüz tam olarak tanımlanmış ve düzenlenmiş değildir. Ancak uluslararası alanda insan hakları savunucuları tarafından, sürekli olarak dile getirilmekte ve bu konuda yaptırım uygulamayan ülkeler eleştirilmektedir. Bu eleştiriler sonucunda, nefret söylemi ile ilgili olarak öncelikle hukuksal alanda bir çalışma yapılması ve yasaların amaçlarına uygun biçimde uygulamaya geçirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır (Karan, 2013:109).

İrkçılık ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele Avrupa Komisyonu (ECRI), hukuksal olarak ifade özgürlüğünün ayrımcılıkla mücadele kapsamında sınırlandırabileceğini ve bu yönde önlemler alınması gerektiğini önermektedir (ECRI, 2016). Bizim anayasamızda nefret söylemi ile ilgili doğrudan bir yasa olmamakla birlikte ifade özgürlüğü ile ilgili bazı maddelerin nefret söyleminin yasaklanmasına izin verdiği söylenebilir. Anayasanın 13 ve 14. Maddeleri temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması ve kötüye kullanımını engellemeye yönelik maddelerdir. 26. Maddede de başkalarının şöhret ve haklarının korunması kapsamındadır. Bu maddeler nefret söylemlerinin yasaklanmasına yönelik yorumlara izin vermektedir (Karan, 2013:110).

Nefret söylemi ile mücadele için Türk Ceza Kanunu'nun 216. Maddesi düzenlenmiştir. "Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik veya Aşağılama" suçu olarak düzenlenen bu madde ile kimi durumlarda 3 yıla kadar hapis cezası verilebilmektedir.

Ülkemizde, nefret suçlarına yönelik özel kanun bulunmamakla birlikte, Türk Ceza Kanunu'nda kişileri düşmanlığa sevk eden ayrımcılık fiilleri, madde 115 (inanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasını engelleme), madde 122 (nefret ve ayrımcılık), madde 125 (hakaret), madde 153 (ibadethanelere ve mezarlıklara zarar verme) ve madde 216'da (halkı kin ve düşmanlığa tahrik ve aşağılama) cezalandırılmaktadır. Bunlardan TCK madde 122'de yer alan ayrımcılık suçu 1 Haziran 2005'den itibaren mevzuatımıza ilk defa girmiş olup, 2.3.2014 tarih ve 6529 sayılı Kanunla "nefret ve ayrımcılık" suçu şeklinde yeniden düzenlenmiştir (Demirbaş, 2017:2701). Bunların yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 10. maddesi "herkesin dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğunu" belirtmektedir.

Nefret söyleminin kaynağını ırkçılık, cinsiyetçilik, aşırı milliyetçilik, islam karşıtlığı ya da fanatizm gibi ayrımcılığa dayanan fikirler ve düşünceler oluşturmaktadır. Bununla birlikte nefret söylemi coğrafyadan coğrafyaya, gücü elinde bulunduran gruplara bağlı olarak değişmektedir. İktidar gücünü elinde bulunduran grupların kendilerini hiyerarşik olarak üstte görme gibi ayrımcı tutumları diğer bireylerin ya da grupların nefret suçuna maruz kalmalarına yol açabilmektedir (Göregenli, 2013: 67).

"Bir kişi ya da gruba, ait olduğu kimliği, inancı, politik görüşü, cinsiyeti ya da cinsel yönelimi gibi nedenlerle, farklı biçimlerde zarar verme amacıyla saldırılması

sonucunda oluşan suçlar genel olarak “nefret suçu” olarak adlandırılmaktadır.” (Göregenli, 2013: 67).

Ataman ve Cengiz (2010:10) medyada yer alan içeriklere göre nefret suçlarını şu şekilde kategorize etmişlerdir: “1- Farklı etnik, dini gruplar ve azınlıklara yönelik nefret suçları 2- Cinsel yönelim ve toplumsal cinsiyet kimliğine dayalı nefret suçları 3- Irkçılık ve yabancı düşmanlığına dayalı nefret suçları 4- Farklı siyasi görüşten kişilere yönelik nefret suçları 5- Diğer farklı temellere dayanan nefret suçları”. Yeni medyaya baktığımız zaman bu kategorilere uygun nefret söylemlerinin oldukça fazla dolaşımda olduğunu görebilmekteyiz.

Nefret söylemlerinin nefret suçunu tetiklediği söylenebilir. Dolayısıyla buradaki önemli bir husus da nefret söylemlerinin ifade özgürlüğü kapsamı dışında tutulmasıdır. Bunun en büyük gerekçesi de belli bir hak ve özgürlüğün diğer hak ve özgürlüklerin engellememesi zorunluluğudur. Zira en temel insan hakkı, yaşam hakkıdır. Diğer tüm hak ve özgürlükler yaşam hakkına bağlıdır. Nefret söyleminin ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmesi, ifade özgürlüğüne zarar vereceği gibi toplumdaki farklı grupların dışlanmasına, korkutulmasına ve ötekileştirilmesine sebep olabilir (Kaymak, 2010:276).

Nefret suçu yeni bir kavram değildir. Ancak devletlerin nefret suçunu tanıması ve hukuksal önlemler alması oldukça yenidir. Nefret suçlarını engellemek için ilk çaba 1960’lı yıllarda ABD’de gerçekleşmiştir. ABD’de Yahudilere karşı gerçekleşen pek çok fiili saldırıyı engellemek için 1980’lerde nefret yasaları çıkarılmıştır. 1990’lı yılların sonlarına doğru ise nefret yasalarının kapsamı genişletilerek ırk, renk, etnik köken, uyruk, din, cinsiyet, cinsel yönelim, yaş, fiziksel ve zihinsel engel gibi farklılıklar da yasa kapsamına dahil edilmiştir. Bunun amacı, toplumda baskı görmeye açık, savunmasız grupların, iktidar sahipleri tarafından gerçekleştirilme ihtimali olan her türlü saldırıya karşı güvence altına alınmasını hedeflemiştir. ABD’de örneğin bir Müslümana karşı suç işlendiğinde, suçun altında kimlik odaklı bir sebep varsa verilen ceza arttırılabilmektedir. Bununla birlikte tüm dünyada ülkelerin nefret suçunu karşı oluşturdukları yasal düzenlemeler farklılaşabilmektedir (Ataman ve Cengiz, 2009:6).

1.5. Nefret Söylemleri ile Mücadele

Nefret söylemini önleyebilmek için alınabilecek yasal önlemler tek başına yeterli değildir. Bu konuda farkındalık yaratmak en önemli konulardan birisidir.

Öncelikle medya çalışanlarının bu konu hakkında eğitilmesi gereklidir. Bununla birlikte okuyucuların da eleştirel bir medya okuryazarı olması ve bu konunun takipçileri haline gelmesi önemlidir (Dirini, 2010:91).

31 Temmuz 2010 tarihinde Uluslararası Hrant Dink Vakfı'nın (UHDV) nefret suçları ve nefret söylemleri ile mücadele eden Sivil Toplum Kuruluşları ile bir araya gelerek bazı önlemler üzerinde uzlaşmışlardır. Buna göre "Güç birliğine bağlı, yeni medya üzerinde bir medya izleme komitesi oluşturulabileceği", "çevrimiçi gazetelerin haberleri ve okur yorumlarının izlenmesi ve ırkçılık içeren yorumların moderasyon aracılığı ile silinmesi", "Nefret söyleminin zararları konusunda toplumda farkındalık yaratılması", "Medya çalışanları içinde farklı kitleler belirlenerek, eğitimler verilmesi", uluslararası standartlara uygun yasal düzenlemeler için mücadele edilmesi", gibi bazı kararlar alınarak mücadele yöntemlerini belirlemeye çalışmışlardır (Binark, 2010:45).

Yeni medya ortamlarında üretilen ve dolaşıma sokulan nefret söylemleri ile mücadelelerden bazıları da ihbar hatları, filtreleme, erişim yasakları ve medya okuryazarlığı gibi yöntemlerdir. İhbar hatlarına örnek olarak Avrupa'da "Siber Nefret Karşıtı Ağ" (INACH) gösterilebilir. Amerika'da ve bazı diğer ülkelerde bu tarz girişimlerde bulunulsa da bu girişimler daha çok terör ile ilgili içerikleri takip etmekte ve dikkate almaktadırlar. Dolayısıyla nefret söylemi konusunda bu ihbar hatları çok fazla tercih edilmemektedir. İnternette istenmeyen, zararlı ve rahatsız edici cinsellik barındıran, nefret söylemi içeren ya da uyuşturucu ilgili içerikler çeşitli yazılımlar kullanılarak filtrelenebilmektedir. Bu filtreler çoğu dünya ülkesi tarafından kullanılmaktadır (Akin vd., 2010: 286).

Nefret söylemlerinin çevrimiçi ortamlarda erişiminin engellenmesini sağlayacak yasal düzenlemelerin yapılması da bu konuda önemli bir gelişme olabilir. Ülkemizde erişim engellemelerinin yasal dayanağı 5651 sayılı kanunun 8. maddesidir. Bu maddeye göre 26.09.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda maddelerde yer alan "intihara yönlendirme", "çocukların cinsel istismarı", "uyuşturucu ya da uyarıcı madde kullanımını kolaylaştırma" "fuhuş", "kumar" gibi suçlar dışında erişim engelleme kararı alınamamaktadır. Ancak ülkemizde mahkemeler terörle mücadele veya devletin bekası söz konusu olduğunda Terörle Mücadele Kanunu'na ya da Medeni Kanun'a dayanarak erişim engelleme kararları alabilmektedir. Tüm bunlara rağmen nefret söylemleri barındıran ortamlar konusunda herhangi bir yaptırımda bulunulmamaktadır. Dolayısıyla nefret söylemleri ile mücadele ederken ilk olarak bu konuyla ilgili yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. İnsanların hak

ve özgürlüklerini hedef alan nefret söylemlerinin suç sayılmaması ve bu konuda yasalardaki muğlaklıklar giderilerek kısa bir sürede önemli yol almak mümkün olabilir. Ancak yasalar, nefret söylemleri ile mücadele ederken başvurulan yöntemlerden yalnızca bir tanesidir. Medyanın bu konudaki rolü ve eğitimi de oldukça önemlidir. En önemlisi bu önlemlerle birlikte nefret söylemleri ile mücadele konusunda toplumsal bir talep oluşmasını sağlamaktır (Kaymak, 2010: 278-279).

Nefret söylemi ile mücadele konusunda medya okuryazarlığı eğitiminin hemen hemen her eğitim düzeyinde uygun pedagojik formatlarda ders olarak okutulması önemlidir. Bu şekilde bireylerin medyaya karşı eleştirel bir bakış açısı geliştirebilme bilincine erişmesi mümkün olabilir. Dolayısıyla bu eğitimi alan insanlar yeni medya ortamlarında ya da geleneksel medyada nefret söylemi barındıran içeriklere yönelik farkındalık kazanabilir (Akın vd., 289-290).

Yeni medya uygulamaları her geçen gün daha yoğun bir şekilde insan hayatının günlük bir parçası haline gelmektedir. Dolayısıyla bu insanları nefret söylemlerine karşı bilinçlendirmek tek başına bir kurum ya da organizasyonun yapabileceği bir iş değildir. Bu yüzden aileler, arkadaş grupları, üniversiteler, medya, sivil toplum örgütleri ve politikacıların birlikte çalışıp, konuyu tüm ayrıntıları ile değerlendirip, bireylerin yeni medya ile iletişimini daha sağlıklı hale getirebilir. Bu konu ile ilgili olarak bazı hukukçular, akademisyenler ve STK'lar somut önerilerini dile getirmişlerdir (Çomu ve Binark, 2013: 214):

- Yeni medya uygulamalarının hizmet sözleşmelerinde nefret söylemlerine karşı yaptırım uygulayabileceği maddelere yer vermesi,
- Yeni medya ortamlarında yayın yapan içerik üreticilere nefret söylemlerine karşı farkındalık yaratmak için gerekli eğitimlerin sağlanması,
- Yeni medya ortamlarında yer alan nefret söylemi barındıran içeriklerin izlenmesi ve raporlanması,
- Eleştirel medya okuryazarlığı eğitiminin geliştirilmesi ve kullanıcıların bu şekilde farkındalığının artırılması,
- Nefret söylemi barındıran içeriklerin şikâyet edilecek mekanizmaların geliştirilmesi ve bu şekilde ortadan kaldırılması,
- Olumlu ve kaliteli içeriklerin öne çıkmasını sağlayarak daha fazla üretilmesi konusunda kullanıcılara motivasyon kazandırma,

- Türkiye'nin Avrupa Siber Suç Sözleşmesi Ek Protokolü'nü imzalamasını sağlamak,
- Yeni medya ortamlarında yer alan nefret söylemlerinin ortaya çıkış sebeplerini araştırmak.

Tüm bu çabalara rağmen yeni medya ortamları nefret söylemlerinin daha rahat üretilmesini sağlayan mekanizmalardır. Kullanıcılar herhangi bir engelleme ya da yaptırımla karşılaşmayacağından hemen hemen emin olması sebebi ile belki de günlük yaşantılarında dile getiremedikleri fikirlerini çok daha rahat bir şekilde yeni medya ortamlarında dile getirebilmektedirler. Bu durumda aslında nefret söylemlerinin önüne geçilebilmesi için en önemli görev yine kullanıcının kendisine düşmektedir. Bu tarz yorumlarla herhangi bir şekilde etkileşime geçerek onu ciddiye almak yerine, o yorumu yok saymak daha mantıklı bir eylem olabilir. Zira nefret söylemi barındıran içeriklerle etkileşime girmek onları daha da görünür hale getirebilir. Gerekli olan yasal düzenlemeler yapıldıktan sonra bu yorumları şikâyet edebilecek imkanların ortaya çıkması bu tarz yorumların azalmasını sağlayabilir. Ancak nefret söylemlerinin yeni medya ortamlarında tamamen ortadan kaldırmak şu an için mümkün değildir. Nefret söylemleri insanların günlük yaşantılarından beslendiği için, sokakta, evde, okulda vs. olan bu söylemlerin yeni medyada var olması aslında oldukça normaldir.

İKİNCİ BÖLÜM

EKŞİSÖZLÜK VE FUTBOL FANATİZMİ

2.1. Fanatizm Kavramı

Fanatizm köken olarak fan kelimesinden gelmektedir. İngilizce kökenli bir kelime olan fan, birini ya da bir grubu tutkulu bir şekilde seven kişi olarak tanımlanabilir. Fanatizm ise, “din, siyaset, spor, eğlence vb. herhangi bir alanda ya da konuda, kişinin aşırı duygular beslemesi, kendini sözü edilen kişi ya da olguya adanmasıdır” (Eker, 2010: 176). Türk Dil Kurumu fanatizmi tek kelime ile “bağnazlık” olarak tanımlamıştır (TDK, 2018). Fanatizmin tanımında yer alan adanmışlık kavramı aslında olumlu bir çağrışımda bulunsa da bu her zaman aynı şekilde yansımayabilir. Özellikle futbolda fanatizmin şiddet ve nefretle birleşmesi durumunda ortaya çıkan holiganizm gibi tehlikeler fanatizmin olumsuz sonuçlarının olabileceğini göstermektedir.

2.2. Futbolda Fanatizm ve Nefret Söylemi

Kalabalık bir grup içinde bulunmak, sıradan bir bireyi şiddet dolu bir insana dönüştürebilir. Kalabalıklar, normalde öteki insanlara karşı sergilediği tavrın aksine üyelerindeki kendiliğinden oluşan şiddet ve zorbalığın dizginlerini bırakmaktadır. Kalabalığa dahil olan bireylerin yaptıkları hatalar görmezden gelinebilir. Yani kalabalıkların, kendilerine ait bireye karşı bir tür gözetim işlevi vardır. Kalabalıklar kendisinden olanın hatalarını görmezden gelebilirken, kendisinden olmayanın yaptığı eylemleri bir tehdit olarak görebilirler. Bu tehditler ya da kalabalığın yaşadığı sıkıntılar, bireyleri daha çok birbirlerine bağlar (Sennett, 1996:384-385). Futbolda taraftar grupları, kalabalıkların özelliklerini taşımaktadır. Hakem hataları, federasyon kararları ya da rakip takım yöneticilerinin yaptığı açıklamalar fanatik taraftar gruplarının ön planda olmalarına neden olmaktadır.

Grup üyelerinin nasıl davranmaları gerektiği planlanmıştır. Farklı hareket edenler gruba ihanet etmiş olur ve düşman ilan edilebilir. Dolayısıyla bu grupların temel amacı duygusal gözetimdir. Ötekilerle aynı olmadıklarını düşündüklerinden içlerine kimseyi almayı kabul etmezler. Saf kalabilmek için genişlemek istemezler (Sennett, 1996:398-399). Fanatik gruplar bu mantıkla hareket ederek kendi

aidiyetlerini yücelterek diğer grupları ötekileştirirler. Bu mantık, fanatiklerin rasyonellikten uzak bir zihniyete sahip olduğunu göstermektedir.

Dünyada en çok oynanan ve dünya çapındaki fanatiklerin ve taraftarların en fazla bulunduğu sporun futbol olduğu söylenebilir. Çok yakından takip etmese bile tüm insanlar futbol ile ilgili deneyimlerini paylaşmaktadırlar; ancak futbol daha çok erkekler arasında popüler bir spordur. Futbol eğlenceli bir spor olmasının yanında, bazıları için bir yaşam tarzı, bir din ve ulusları aidiyet duygusuyla birleştiren bir platform haline gelebilir. Bazı insanlar kendisini takımının oyuncularına ya da taraftarlarına ait hissederken, bazıları da ülkeleri için birlikte hareket etmenin mutluluğunu hissederek. Bununla birlikte günümüzde futbol, dünya çapında büyük paraların döndüğü bir organizasyona dönüşmüştür. Sporun popülerliği ve rekabet gücü nedeniyle diğer pek çok istenmeyen sorun ortaya çıkmaktadır. Maçlar esnasında ve sonrasında ortaya çıkan nefret söylemi ve nefret söylemine bağlı şiddet olayları gibi gerginlikler birçok sorunun ortaya çıkmasına sebep olur. Fanatikler genellikle futbolda işlenen nefret söylemleri suçlarının en büyük kaynağıdır. Bu son derece rekabetçi dünya sporu, spordaki nefret söylemini azaltmak ya da ortadan kaldırmak için ifade özgürlüğünü ihlal eden konuların tartışılmasına yol açmıştır.

Taraftarlar futbolu güzelleştiren en önemli unsurken, fanatikler ise oyunu çirkinleştirebilecek potansiyele sahiptir. Futbolun hem ekonomik hem de sosyal getirilerinden faydalanmak isteyen fanatik gruplar takımlarına faydadan çok zarar vermektedir. Bu gruplarla yakın ilişki de bulunan kulüp yöneticileri de kimi zaman onların esiri olabilmektedir. Mafyavari bu fanatik gruplar, gerçek seyircilerin statlardan uzaklaşmasına neden olmaktadır.

İspanyol yazar Eduardo Galeano “Gölgede ve Güneşte Futbol” adlı kitabında stadyumları bir tapınağa, taraftarları ise o tapınaklarda haftanın bir günü ritüellerini gerçekleştirmek üzere ve melekler ile şeytanların mücadelesini canlı olarak izlemeye giden insanlar olarak betimlemiştir (Galeano, 1998: 28). Ayrıca birbirlerinden farklı karakter özelliklerine, dünya görüşüne ya da dini inanışa sahip olarak stadyuma giden insanların, ortak bir amaç uğruna bir bütün olduklarından bahsederek taraftarlık kültürünü açıklamaya çalışmıştır (Galeano, 1998:29).

Galeano fanatik futbol seyircisini ise “tımarhanelik taraftar” olarak betimlemiştir (Galeano, 1998: 30). Fanatiklerin gerçekleri göremeyen, sağduyudan yoksun ve bu yoksunluğun sonucu olarak şuursuzca etrafına saldıran öfkeli insanlar olduğunu

belirtmiştir. Futbolda fanatizmi, rakiplerin fanatik gruplarının birlikte beslediğinin altını çizmektedir. Aslında birbirlerine karşı olan bu grupların birbirlerini yok etmek yerine daha çok büyüttüğünü ve “aşağılananların, aşağılayanlara”, “korkakların da korku salanlara” dönüştüğünü vurgulamaktadır. Yazar fanatik insanın, sosyal yaşantısındaki başarısız deneyimlerinin acısını stadyumda çıkarmak istediğini; dolayısıyla “oyun”un umurunda olmadığını anlatır (Galeano, 1998: 31). Bununla birlikte fanatiklerin futbol sahasını bir savaş alanı olarak gördüğünü, rakip takım seyircilerinin onlar için birer düşman olduğunu ve her an saldırıya geçmeye hazırlandıklarını edebi bir dille anlatmaya çalışmıştır.

Fanatizm, “bireylerin gönüllü katılımı ile gerçekleştirilen bir kent ritüelidir”. Grup üyeliğinin insanlara verdiği heyecanı yaşama ve ait hissetme duygusu, sosyal bir varlık olarak bireyin sosyal çevresini inşa ederken faydalandığı toplumsal bir değerdir. Bir gruba, bir kulübe, bir politik görüşe, bir topluma ait olmak, insanın kamu nezdinde bir sosyal statü kazanmasına yardımcı olabilir. Aidiyet duygusuna önem veren toplulukların, şehir merkezlerinde bu duyguyu en yoğun yaşadığı mekanlardan birisi de futboldur. Tüketim kültürünün bir parçası olan şehir insanı, düzenli iş stresi ve sıkıntılarla mücadelede, kendisini iyileştirmek veya daha mutlu olmak için her türlü hava şartına rağmen maçları izlemek, stat kapısında saatler boyunca yorgun bir şekilde maçın başlamasını beklemek, kulübüne destek vermek için uzak deplasmanlara, hatta yurt dışı maçlara maddî ve manevî sıkıntıların arasında bütçe ve vakit ayırıp gitmek gibi gönüllü bir mecburiyete dönüşen bu dertlere katlanması gerekebilir. Futbol ile ilgilenmeyenler için bir maçlık zevk için çekilen çileler ve dertler bir tür işkence gibi gözükse de taraftarlar, fanatikliğin doğası gereği, kendisini sadece böyle mutlu hissedeceğine inanır. Aksi bir durumda taraftar, diğer taraftarlar tarafından dışlanma riski ile karşı karşıya kalabilir (Eker, 2010: 174).

İnsanların bir takımı tutmasının nedeni, bir kimliğe ait olmak istemeleri ve o kimlikle elde edebilecekleri avantajlardır. Kendi yalın kimliğiyle kendisini sıradan gören bireyler, taraftar kimliğine büründüğünde, günlük hayatı içinde sahip olamadığı saygınlık ve statüye ulaşabileceği inancını taşır (Acet, 2005: 31).

Fanatiklerin davranışlarında bütünü göz ardı etme, belli kalıplar oluşturarak ve bir konuyu diğerlerinden soyutlama eğilimi bulunmaktadır. Fanatik insan, tüm diğerlerinden soyutladığı istediği konunun dışındakilere aşağılayıcı bir tavırla yaklaşma eğilimindedir. Futbol fanatizmi bu davranışların örneklerini görebilmek için önemli bir örnektir. Futbol günümüzde dünya çapında kitlelerin ilgisini çeken ve

popülerliği yüksek olan konuların en başında gelmektedir. Futbol her türlü sonuca açık ve seyretmesi eğlenceli bir spor olması sebebiyle ilgi çekse de fanatik davranışlara dayalı şiddet unsurlarını en net gördüğümüz spor dallarından birisidir. Futbol, insanların aidiyet duygusunu en fazla yaşadığı sporlardan biridir. Belli bir futbol takımının taraftarı olan insanlar, kendilerini o takımın sahip olduğu renklerle, sembollerle ve sloganlarla özdeşleştirerek kendilerini takımlarına ve o takımın taraftarlarına ait hissetmektedirler. Taraftarların tuttuğu takıma aitlik duyguları onları kendi takımlarının diğer taraftarlarıyla ortak noktalarda buluşturup bütünleştirmekte ve bir olabilmelerine, kendilerine güven duyabilmelerine olanak sağlamaktadır. Ancak bu aidiyet ve bağlılık hissiyatının masum bir hareket olmaktan uzaklaşarak körü körüne bir bağımlılığa dönüşmesi durumunda fanatik davranışlar ortaya çıkmaktadır. Farklı takımların taraftarları birbirlerini küçümseyici bir tavırla yaklaşmakta, birbirlerini aşağılamakta ve hatta yok sayabilmektedir. Böyle bir tavır, nefret söylemlerine hatta daha da ileri giderek içinde şiddet barındıran saldırıların gerçekleşmesine neden olabilmektedir (Koç, 2010:135).

Futbolda fanatizm kavramı yabancı kaynaklarda “holiganizm” başlığı altında incelenmektedir. TDK’ya göre holigan “futbolda fanatizmi besleyen, aşırı davranışlarda bulunan ve çevreye zarar vermeye eğilimli taraftar” anlamına gelmektedir (TDK, 2018). Holiganlık ve fanatizm arasındaki en önemli fark holiganların fanatiklere göre daha fazla şiddet eğilimi ve saldırgan davranışlarda bulunmalarıdır. Fanatiklikte daha çok insanların takımını körü körüne sevmesi, ona duygusal olarak bağlanması gibi duyguları ifade ederken, holiganlık ise daha çok insanların saldırgan davranışlar içinde bulunması, şiddet ve küfür gibi olumsuz eylemler içinde bulunması durumunu ifade etmektedir (Koçer, 2012 :113).

Holiganizm normal olarak görülmeyen, kabul görmeyen ve vandalizme dayalı bir davranış biçimidir. Takımlarını desteklemek adına yakıp yıkan, alkol ve uyuşturucu kullanımdan kaçınmayan saldırgan gruplar bu tanımlamanın içine girmektedir. Holigan kelimesi 1890’larda İngiltere’de sokak çetelerinin gerçekleştirdikleri olaylar için kullanılmıştır. İlk defa 1898’de Londra’da bir polis tutanağının içerisinde holigan ifadesi yer almıştır (Keskin, 2008:40). Holiganizm futbolun doğduğu ülke olan İngiltere’de ortaya çıksa da tüm dünyada holiganizm örneklerine rastlamak mümkündür. Holiganların amacı futbol maçı seyretmek ya da takımlarını desteklemekten çok, kavga ve olay çıkarmaktır. Holiganizm çeşitli önyargılar ve düşmanlıklardan beslenen sosyo-kültürel bir süreç olarak kabul edilmektedir.

Holiganlar genellikle ırkçı ve aşırı sağcı söylemleri kullanarak kontrollü ve sistemli bir şekilde kavgaya girmektedir. Holiganlar, sosyal kalıpları olduğu gibi kabullenmekte ve karşısında olan gruplara yönelik şiddet göstermeye hazır bir durumdadır (Mil ve Şanlı,2015: 236).

Futbol fanatizmi farklı sosyal ve tarihsel bağlamlarda incelenmesi gereken karmaşık, heterojen ve dinamik bir olgudur. Bir ülkede futbol maçlarındaki şiddetin doğasını ve dinamiklerini tam olarak kavramak için o ülkenin kültürel, sosyal ve tarihsel özellikleri bilmek önemli rol oynayabilir. Buna rağmen, bazı çarpıcı ulusal ve uluslararası benzerlikler tanımlanabilir. Holigan kimliğinin oluşması için 6 özellik evrensel olarak kabul edilir. Bunlar; heyecan ve zevk verici duygusal uyarılma, ağır bir maskülenlik, bölgesel kimlikler, itibarın bireysel ve kolektif yönetimi, dayanışma, aidiyet duygusu ve egemenliğin, özerkliğin temsili gibi özelliklerdir. (Spaaj, 2008: 371).

Neo-liberal politikaların hayatın her alanını etkilediği gibi futbolu da değiştirdiğini ve geleneksel futbol taraftarı kimliğini de dönüştürdüğü söylenebilir. Taraftarlığın hızlı kentleşme ile geleneksel ve modern yaşam arasında kalan bireylerin aidiyet duygusu kazanmasını sağlamaktadır. Taraftarlar sınıf konumu yada etnik kimlik etrafında birleşerek taraftar gruplarını oluşturabilir. Örneğin Manchester United dokuma işçilerinin, Arsenal silah fabrikasında çalışanların, Nottingham Forest ekmeğini kömürden çıkaranların, Liverpool ise liman işçilerinin mabedidir. Dolayısıyla kimliklerini ve aidiyetlerini burada yeniden ve yeniden üretirler. Holiganlar ise taraftarlardan çok daha farklıdır. İngiltere’de Holiganlar, İşleri ve toplumsal güvenceleri olmayan, toplum içinde adam yerine konmayan, kendileri, aileleri, kısacası içinde yaşadıkları toplumla sorunları olan işçi sınıfının alt katmanlarından oluşmaktadır. Holiganlar tepkilerini toplum normlarına karşı çıkararak, yakıp yıkarak, şiddet eylemleri gerçekleştirerek ifade etmektedirler. Aynı zamanda, stadyum çevreleri dâhil olmak üzere büyük kalabalıkların arasına taraftar kimlikleriyle karışarak kendilerini gizlemeye çalışırlar. Kısacası holiganlar futbolu kullanmaktadırlar. Barındırdığı şiddet ve saldırganlık gibi refleksleri normalleştiren ve kendi içinde erkekliliği yeniden üreten holiganlık, tam da bu yönleriyle taraftarlıktan ayrılır. Taraftarların takımlarla organik ya da inorganik bağlarla bağlı olan Arsenal-Gooners ve The Herd, Chelsea-Headhunters, Liverpool-The Urchins, Manchester United-The Red Army, Millwall-Bushweckers, West Ham United-Inter City Farm gibi grupları bulunmaktadır. Bu grupların neden olduğu olaylar gerçek taraftarları da stadyumlardan uzaklaştırmak için kullanılmaktadır.

İngiltere’de 1980’lerden sonra ortaya atılan güvenlik sorunu algısı sebebiyle stadyumlar taraftarların kutsal yeri olmaktan çıkartılıp bir gözetim, denetim ve cezalandırma mekanına dönüştürülmesine başlanmıştır. Holiganlar ve dolayısıyla taraftarlar stadyumların dışında tutulmaya çalışılmıştır. Bu yöntemle taraftarlık ayrıştırılıp, bir alt kültür olarak ötekileştirilmeye çabalanmaktadır. Neo-liberalizm bu noktada dişlerini göstererek ve futbolu sokaktan ayırarak piyasanın ellerine teslim etmektedir. Son yıllarda serbest piyasa ekonomisinin ve uluslararası rekabetin ulusal kalkınma politikalarının yerini almasıyla dünya giderek tek bir pazar hâline getirilmekte ve kapitalizm dönüşüp küreselleşmektedir.

Üretim anlayışındaki değişim, toplumsal ve kültürel alanlarda da kendini göstermeye başlamaktadır. Bireysel kimliklerin ve farklılıkların ön plana çıkartıldığı bu süreçte, tüketim ve tüketimi sağlayacak olan düzenekler büyük önem kazanmakta ve hayatın her alanından kâr elde etmenin yolları açılmaktadır. Tüm dünyada yaşanan bu neo-liberal dalgalar futbolu da etkilemektedir. Futbol hızla metalaşmaya yönelmektedir. Futbolun bir pazar haline gelmesi, sektörün liberalleşmesi ve özel televizyon kanallarının artışıyla birlikte futbol kulüpleri mali değeri yüksek kağıtlara dönüşmektedir. Bu gelişmeler taraftarlık kavramının değişmesine neden olmaktadır. Futbol endüstrileştikçe, toplumla ve taraftarı ile arasındaki bağ kurumaktadır. Holiganların uyguladığı şiddetin basın tarafından tüm taraftarlara atfedilerek güvenlik tehdidi olarak lanse edilmesi kapitalizmin ekmeğine yağ sürmektedir. Basın aracılığıyla kulüplerinden koparılan taraftarlar yine basına mahkûm edilmektedir. Taraftarlar için günümüzde futbol artık televizyondan izlenir, gazeteden okunur bir hale bürünmüştür. Futbol artık seyircisini tezahürat edip çırpınan proleterlerden değil, stadyum localarına kurulan burjuvalardan seçmektedir. Taraftarlık yerini müşteriliğe bırakmış durumdadır. Bilet veya forma fiyatlarının orta sınıf bir insan için bile oldukça pahalı olması taraftarların eskisi gibi takımlarına kendilerini ait hissedememelerine neden olmaktadır. Bunun en büyük sebeplerinden birisi de holiganların çıkardıkları olayları bahane edip taraftarları kulüp sermayedarlarının kucağına bırakan neo-liberal politikalarıdır (Özar, 2016).

Ülkemizde futbolda nefret söylemleri ile ilgili yapılan çalışmalardan birisi “Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği” tarafından başlatılan kampanyadır. Tüm dünyada eş zamanlı başlatılan kampanya kapsamında 6-20 Ekim 2016 tarihleri arasında futbolda yaşanan eşitsizliğe karşı farkındalık oluşturmak için “Futbol Herkes İçindir,

Football People” eylem haftası başlatılmıştır. Kampanyanın sosyal medyada ses getirmesi için #FutboldaCinsiyetçiliğeSon #FutbolHerkesiİçindir #SporHerkesiİçindir #FootballPeople gibi etiketler kullanılmıştır. Ayrıca futboldaki ayrımcılığa son demek için eylem haftası içinde bir dostluk maçı düzenlenmiş kampanyaya destek veren herkes davet edilmiştir. Bunların dışında Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği tarafından futbolda cinsiyetçi tezahürat ve şiddetin son bulması için futbol kulüplerine talep ve önerilerde bulunulmuştur (140journos.com, 2016). Bu öneriler şu şekildedir:

- Kulüp medya organları ve yayınlarında, sporda cinsiyetçi şiddetin önlenmesine yönelik bilinçlendirici ve farkındalık artırıcı program ve sayfalar hazırlanması
- Kadınların kulüp yönetimlerinde bulunmasının teşvik edilmesi
- Sporda kadın branşlarının artırılması
- Cinsiyetçi ve homofobik şiddet içeren tezahüratlarda bulunan taraftarlara yönelik caydırıcı yaptırımlar uygulanması
- Sporculara yönelik farkındalık eğitimleri verilmesi
- Yöneticilere ve kulüp çalışanlarına yönelik farkındalık eğitimleri verilmesi
- Panel-konferans gibi etkinlikler organize edilmesi
- Eşleri veya partnerlerine şiddet uygulayan futbolculara yönelik caydırıcı yaptırımlar uygulanması (cinselsiddetlemucadele.org, 2016).

Bu maddeler doğrultusunda özellikle kulüplerin yayın organları aracılığı ile kadın sporcuları güçlendirici ve teşvik edici, kadınların spor alanlarında yaşadıkları şiddet ve diğer sorunlara dikkat çeken, kadınların spora ve bu alanda profesyonelleşmeye katılımını destekleyen, cinsiyetçi ve homofobik şiddet diliyle, ayrımcılıkla mücadelenin gündemde tutulmasını ve görünürleşmesini sağlayan programların hazırlanması Türkiye’de futbolun çağdaşlaşmasını hedefleyen tüm kulüplerin sorumluluğu olduğu belirtilmiştir.

Futbol sporunun iki temel unsuru futbolcular ve taraftarlardır. Dolayısıyla taraftarların fanatik davranışlarda bulunması oyunun eğlenceli ve seyir zevki yüksek doğasına zarar vermektedir. Fanatikler futbolu sözlü ve fiili şiddet uygulayabilecekleri alanlar olarak görmekte ve gerçek taraftarların sahalardan uzaklaşmasına ve şiddeti futbolun içinde olan bir olguymuş gibi gösterme amacındadırlar. Bu açıdan medyaya, spor yöneticilerine ve gerçek taraftarlara büyük görevler düşmektedir. Medyanın fanatik taraftarların söylemlerinden daha çok sağduyu sahibi, takımını

desteklemekten başka bir amacı olmayan taraftarların söylemlerini haberleştirmesi gerekmektedir. Zaman zaman çoğu medya organı tiraj kaygısı ile nefret söylemi barındıran haberlere yer verebilmektedir. Aynı şekilde spor yöneticileri de taraftarlarına daha samimi ve yakın durmak uğruna rasyonellikten uzak açıklamalarla fanatiklerin ekmeklerine yağ sürmekte ve onları meşrulaştıran söylemlerde bulunmaktadır. Bu konu hakkında kulüpler birliği vasıtası ile tüm kulüp yöneticilerinin bir araya gelerek ortak bir anlaşmaya varıp kışkırtıcı söylemlerden uzak durmaları faydalı olabilir. Gerçek taraftarlar ise kendi takımını desteklerken, fanatiklerin eylemlerinden uzak durmalı ve gerekirse onları yok saymalıdırlar. Taraftarların bu konuda eğer bir taraf olmak gerekiyorsa şiddet uygulamaya meyilli olan fanatiklerin tarafında mı yoksa insanca bir oyunu izlemek isteyenlerin tarafında mı olacaklarına karar vermeleri gerekmektedir.

2.2.1. Futbolda Kullanılan Nefret Söylemi Türleri

Futbol, dünyanın her köşesinde milyonlarca insan tarafından oynanmakta ve tüm ulusların ve toplulukların bireylerini bir araya getirmektedir. Aynı zamanda futbol stadyumları, oyunculara ve rakip taraftarlara yönelik sık sık ayrımcılığın ortaya çıktığı yerler haline gelmiştir. Bu olaylar, etnik azınlıkların, kadınların, lezbiyenlerin, biseksüellerin, transseksüellerin veya engelli insanların, gerçek veya algılanan farklılıklarına dayanarak onların haysiyetine zarar vermeyi ve onları yok saymayı amaçlamaktadır.

Uluslararası insan hakları hukuku, ayrımcılık konusunda mutlak bir yasak getirmektedir. Herkes, ırk, ten rengi, etnik, ulusal ya da sosyal köken, cinsiyet, engellilik, dil, din, politik ya da başka herhangi bir görüş, ekonomik zenginlik, doğum ya da başka herhangi bir durum gibi herhangi bir ayrım gözetmeksizin eşit hak ve özgürlüklere sahiptir (AİHM, 14. Madde).

FIFA'nın bu konular hakkında düzenlemeleri, taraftarları ve oyuncuları her türlü ayrımcılığa karşı korumak için açık yönergeler ortaya koymakta ve ayrımcı davranışları cezalandırmak için çeşitli önlemler almaktadır. FIFA tüzüğü'nün 4. maddesinde "ırk, ten rengi, etnik, ulusal ya da sosyal köken, cinsiyet, engellilik, dil, din, siyasi görüş ya da başka herhangi bir görüş, zenginlik, doğum ya da herhangi bir kişi nedeniyle bir ülkeye, özel kişiye ya da bir gruba karşı cinsel yönelim veya başka

herhangi bir sebeple her türlü ayrımcılık, kesinlikle yasaktır ve bu suçu işleyenler tüm futbol organizasyonlarından men edilme cezası alabilir” ifadesi yer almaktadır (FIFA, 2016:7).

Futboldaki eşitsizlikler ile mücadele etmek için bireyleri ve örgütleri bir araya getiren ve sporu bir sosyal araç olarak kullanmayı amaçlayan “Fare Network” isimli uluslararası organizasyonun 2018 yılında yayınladığı raporda futbolda en çok karşılaşılan nefret söylemi türleri homofobi, islamafoobi, ırkçılık, cinsiyetçilik ve yabancı düşmanlığı olduğu belirtilmiştir (farenet.org, 2018: 6). Bu kavramları şu şekilde tanımlayabiliriz:

Homofobi, “eşcinselliğe ve eşcinsel, biseksüel ve transseksüel (LGBT +) insanlara karşı önyargıya dayalı ve ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve cinsiyetçiliğe benzer irrasyonel bir korku ve kaçınma korkusu” olarak tanımlanabilir (Avrupa Paramentosu, 2006).

İslamofobi, İslam ya da Müslümanların dinine karşı nefrete veya korkuya karşı önyargıdır (ECRI, 2015:3).

İrkçılık, herhangi bir ırk, renk ve ulusal ya da etnik kökene dayalı bir ayrımcılık yaparak insanları, politik, ekonomik, sosyal, kültürel ya da kamusal yaşamın diğer tüm alanlarında dışlamaya çalışmak olarak tanımlanmaktadır (OHCHR, 1965).

Cinsiyetçilik, kadın ve erkek eşitliği temelinde, medeni halleri ne olursa olsun, kadınların sahip olduğu hakları, yaşamalarına engel olan ya da ekonomik, siyasi ve sosyal ortamlarda etkisiz hale getirme amacı taşıyan cinsiyet temelinde yapılan ayırım, dışlama ya da kısıtlamadır (BM, 1981).

Yabancı düşmanlığı, bir toplumun sahip olduğu ulusal kimliğine yabancı olduğu algısına dayanarak başka ulustan olan insanları reddeden, dışlayan, kabul edilemeyecek önyargı ve davranışlardır (UNESCO, 2017).

Dünyanın hemen hemen her yerinde yukarıda belirtilen tanımlara uygun, stadyumlarda kullanılan ve sıklıkla tekrarlanan birçok ayrımcı ifade ve nefret söylemi kullanılmaktadır. Bu bölümde futbolda en çok kullanılan nefret söylemi ifadeleri incelenecektir.

Maymun sesleri veya jestleri: Futbolda kimi zaman fanatik taraftarların, maymun seslerini veya jestlerini kullanarak bir futbolcuyu hedef alarak insanlıktan uzaklaştırmaya ve aşağılamaya çalıştıkları ırkçı bir uygulamadır. Tribünlerden maymun sesleri veya jestleri yaparak, siyahi oyunculara bir muz göstererek ya da fırlatarak gerçekleştirilen eylemlerdir.

Blackface: Beyaz bir insanın siyah insanı aşağılamak amacıyla kullandığı beyaz insanın yüzünü siyaha boyaması üzerine kurulu olan ırkçı bir yaklaşımdır. Siyah insanın karikatürleştirilmesinin eğlenceli ve zararsız bir yolu olarak görülmektedir. Ancak siyah insanlar hakkında ırkçı kalıp yargıları ve genellemeleri de yayar ve güçlendirmektedir. Diğer etnik kökenleri, milliyetleri ve kimlikleri, geleneksel kıyafetleri olarak düşünülen şeyleri giydirerek ya da gruba atfedilen diğer özellikleri kötüleştirerek yapılan benzer uygulamalar, yabancı düşmanlığına sebep olabilmektedir.

Nigger (N-word): İngilizce konuşulan ülkelerde siyah insanlara karşı kullanılan aşağılayıcı bir ırkçı söylemdir. Kimi zaman tribünlerden siyahi futbolculara kimi zaman da beyaz futbolcuların siyahi meslektaşlarına yönelik kullandıkları bir ifadedir.

Faggot: Eşcinsellere ya da erkeklere yönelik kullanılan bir nefret söylemidir. Ülkemizde ve dünyada hakemlere veya rakip taraftarlara yönelik tezahüratların içinde sıklıkla kullanılan bir ifadedir.

Dyke: Bir futbol ortamında kadın oyunculara ya da taraftarlara karşı kullanılan, açık bir ayrımcı çağrışım taşıyan ve lezbiyen anlamına gelen ifadedir. Hem lezbiyenlere hem de diğer tüm kadınlara yönelik kullanılan cinsiyetçi bir söylemdir.

Gypsy (çingene): Çingene teriminin kullanımı genellikle olumsuz bir çağrıştırmaya sahiptir. Romanların ırkçı klişeleştirilmesinin bir parçası olarak bir oyuncuya ya da taraftara yönelik kullanılmaktadır. Özellikle Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde hakemin hatalı bir kararı ya da rakip oyuncunun yaptığı bir faul sonrasında fanatikler tarafından kullanılabilir (farenet.org 2018: 7).

Nazi selamı: Sağ kolun göğüs ve boyun hizasından düz bir el ile havaya uzatılması hareketi Nazi Almanyası'nda kullanılan bir selamlamadır. Genellikle milli

marş sırasında maçtan önce veya genel olarak oyun boyunca aşırı sağ gruplar tarafından kullanılır. Günümüze kadar birçok futbolcu tarafından da kullanılan Nazi selamının en popülerleri aşırı sağ taraftar grupları ile meşhur İtalyan Lazio takımının futbolcusu Paolo Di Canio'nun Roma maçında oyundan çıkarken yaptığıdır. Olaydan sonra kendisini “ırkçı değilim faşistim” diye savunan Di Canio, o dönemde birçok benzeri olaya da imza atmıştır (bbc.com, 2013). Yunan liginde yaşanan benzer bir olayda gol attıktan sonra Nazi selamı veren 20 yaşındaki Yunan futbolcu Giorgos Katidis futboldan ömür boyu men cezası almış, maç sonrasında ise yaptığı açıklamada hareketin ne anlama geldiğini bilmediğini belirtmiştir (bbc.com, 2013).

Resim 1: Nazi Selamı Veren Lazio'lu Futbolcu Paolo Di Canio

Kaynak: www.debate.org (Erişim Tarihi: 23.09.2018)

Quenelle Hareketi: Fransa'da Yahudi karşıtlarının kullandığı bir harekettir. Ters Nazi selamı olarak da bilinir. Futbol sahalarında en bilineni ise bir dönem Fenerbahçe forması da giyen Fransız futbolcu Nicolas Anelka tarafından yapılmıştır. Hareketi yapma sebebini aynı hareketi yaptığından dolayı Fransa'da tepki alan bir radyocu arkadaşı için yaptığını belirtmiştir. Olay sonrasında Anelka'ya 80 bin pound ve 5 maç ceza verilmiştir (t24.com.tr, 2013).

Resim 2: Quenelle hareketi yapan West Bromwich Albion futbolcusu Nicolas Anelka

Kaynak: www.t24.com.tr (Erişim Tarihi: 24.09.2018)

Avrupa futbolunda gösterilen ayrımcı olaylara örnek olarak siyahi ya da etnik azınlıkta olan oyunculara karşı fanatiklerin sözlü ve sembolik ifadelerle tacizleri, aşırı sağ ve Neo-Nazi sembollerinin gösterilmesi, homofobik ve cinsiyetçi tacizler verilebilir. Buna ek olarak, Yahudi karşıtı ve daha yakın zamanlarda İslamofobik ve mülteci karşıtı ayrımcı ifadeler de özellikle Avrupa’da yükselişe geçmiştir. (farenet.org 2018: 33).

Bu hareketlerin ya da hakaretlerin yanı sıra taraftarlar zaman zaman ırkçı ve ayrımcı sembolleri çeşitli giysilerde, atkılarda ya da pankartlarda da kullanarak şiddet ve nefret dilini futbol sahasına bulaştırmaktadır.

Ayrımcılığın etkisi, aşağılayıcı kelimelerin kullanımının ötesine geçmektedir. İnsanların futbolda ayrımcılığa uğradığı söylemler, toplumdaki savunmasız grupların maruz kaldığı en yaygın istismar biçimlerini yansıtmaktadır. Futbol, milyonlarca TV izleyicisi tarafından izlenmektedir. Dolayısıyla stadyumda sergilenen davranışların birçok kişi tarafından görülüp kopyalanabilme ihtimali bulunmaktadır. Bu nedenle futbolun bileşenlerinin toplum için olumlu bir örnek teşkil etmesi gerekmektedir.

2.3. Dünya’da Futbol Fanatizmi ve Nefret Söylemi

Örnekleri

Çoğu ülkede toplum hayatı ve futbol daima iç içe olduğu için statlar zaman zaman doğal eylem alanına dönüşmektedir. Fanatikler dünyanın hemen hemen her

yerinde kendi mesajlarını vermek için futbolu kullanmaktadırlar. Dolayısıyla dünyanın birçok yerinde futbol fanatizminin sebep olduğu şiddet içerikli olaylar yaşanmış ve halen yaşanmaktadır.

2.3.1. Heysel Faciası

Dünya'nın belki de en önemli ve en çok ses getiren futbol fanatizmi örneği 29 Mayıs 1985 'te İtalyan kulübü Juventus FC ve İngiliz ekibi Liverpool FC arasında oynanan Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası finali öncesi, Brüksel'in Heysel Stadyumu'nda yaşanan ve tarihe 'Heysel faciası' olarak geçen trajik olaydır. İngiliz holiganların taciziyle başlayan olaylarda çoğu Juventus taraftarı olmak üzere 39 kişinin ölümüne ve 600 kişinin de yaralanmasına sebep olan olayın etkileri futbol sporu açısından önemli bir dönüm noktasıdır.

Resim 3: Heysel Faciasından Bir Kare

Kaynak: <http://tr.euronews.com>, (Erişim Tarihi: 25.09.2018).

Görünüşte faciaya, tribündeki Liverpool taraftarlarının hemen bitişiklerinde bulunan Juventus taraftarlarına saldırması neden olmuştur. Daha sonrasında aslında Juventus taraftarlarının Liverpool tribünün hemen yanında olan tarafsız seyircilerin bulunması gereken tribünden karaborsa biletler aldığı ortaya çıkmıştır. Öte yandan, Heysel'den bir yıl önce, Liverpool, Roma'da oynanan Avrupa Kupası finalinde AS Roma'ya yenilmiş, taraftarları da maçın ardından saldırıya uğramıştır. Heysel, intikam isteyen Liverpool'lu fanatikler için bir fırsat olarak görülmüştür. Üstelik, bu kez Liverpool holiganlarına diğer İngiliz kulüplerinin fanatik taraftarları da destek verme kararı almış olması tehlikenin habercisiydi. Maç günü Brüksel'e akın eden İngiliz

holiganlar Heysel faciasının ilk işaretlerini vermekteydi. Maçın başlamasına bir saat kala, tribününde İngiliz taraftarlarla Juventus taraftarları arasında karşılıklı sataşmalar başladı. Maçın başlamasına 15 dakika kala, tribünler arasında atılan taş ve yabancı maddeler yoğunlaşmıştır. Bu sırada bir grup İngiliz fanatik tribünleri ayıran çürük bariyerleri aşarak Juventus taraftarına saldırmıştır. Juventus taraftarı ilk anda sahaya doğru kaçmak istemiş ancak bariyerlerden dolayı bu mümkün olmamıştır. Onlar da tribünün arkasındaki duvara tırmanarak İngiliz holiganlardan kaçmaya çalışmıştır. Eski stadyumun duvarı buna dayanamamış ve çökmüştür. Çöken duvarın altında kalan çok sayıda taraftar can vermiştir. Bir kısmı da yaşanan izdihamda ezilmiştir. Ertesi gün UEFA yetkilisi Gunter Schneider “facianın tek sorumlusunun İngiliz taraftarlar olduğunu” söylemiştir. İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher da “Söyleyecek söz yok, bunu meşrulaştırmak mümkün değil, suç tamamen İngiltere’ye ait” ifadelerini kullanmıştır. Belçika savcısı Marina Coppieters 18 aylık soruşturmasını tamamladığında yine İngiliz fanatikleri suçlu olarak göstermiştir. Ancak savcı olaydan Belçika polisini ve stadyum yetkililerini de sorumlu tutmuştur. 14 İngiliz vatandaşı kasıtsız adam öldürmekten suçlu bulunmuştur ancak faciaya yol açan sarhoş İngiliz holigan sayısının elbette bundan çok daha fazla olduğu bilinmektedir. Olaylar sonucunda UEFA, İngiliz takımlarına 5, Liverpool’a ise 6 yıl uluslararası karşılaşmalardan men cezası verdi. Bunun yanında UEFA kararından önce İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher İngiliz takımlarının Avrupa turnuvalarından men edilmesi için çağrılarda bulunmuştur (<http://tr.euronews.com>, 2015).

2.3.2. Accra Sport Stadyumu Olayları

2001 yılında Gana’da Accra Sport Stadında Hearts of Oak Sporting Club ile Asante Kotoko arasında oynanan maçta Kokoto’lu fanatiklerin yenilgiye kızıp koltukları sahaya fırlatması sebebi ile polisler ve fanatikler arasında çıkan olaylarda polisin gaz ve plastik mermi kullanmasıyla çıkan izdihamda 127 kişi hayatını kaybetmiştir (ntvspor.net, 2014). Gana Devlet Başkanı Kufuor, başkan yardımcısı ve diğer kabine bakanları, kurbanların götürüldüğü dört ana hastaneyi ziyaret etmiştir. Başkan yaptığı açıklamada kurbanların çoğunun ezilerek hayatını kaybettiğini belirtmiştir. Bununla birlikte Afrika genelinde çoğu stadyumların eski olduğu ve polisin sorun çıkması muhtemel maçlarda aldığı güvenlik önlemlerinin de yetersiz olduğu belirtilmektedir (bbc.com.uk, 2001).

2.3.3. Port Said Stadyumu Faciası

Futbol fanatiklerin sebep olduğu önemli şiddet olaylarından birisi de 2012 yılında Mısır'da yaşanmıştır. Bu olay futbol ve siyasetin nasıl iç içe geçtiğinin önemli bir örneğidir. Ülke futbol tarihinin en büyük trajedisi olarak tarihe geçen Port Said Faciası, El Ehli ve El Masri takımları arasında oynanan maçtan sonra El Masri seyircisinin sahaya inmesi sonucu en az 74 kişi ölmüş 300'den fazla kişi de yaralanmıştır. Bir grup fanatik Port Said Stadı'nı ateşe vermiş bazıları da stat dışarısında yönetim aleyhinde protestolar gerçekleştirmiştir. Mısırlı gazeteciler yaşanan devrimden bu yana süren güvenlik boşluğunun bu maçta kendisini fazlasıyla gösterdiğini ve bu kadar kişinin hayatını kaybetmesinde emniyet güçlerinin büyük zaafı olduğunu belirtmişlerdir. Bu facianın öncesinde Eylül 2011'de El Ehli taraftarlarının Hüsnü Mübarek yönetimini protesto etmesi sebebi ile yine yüzlerce taraftar yaralanmıştır. Olayların bu facia öncesinde yine devam edebileceği öngörülmüştür (aljazeera.com.tr, 2013). El Cezire'nin haberine göre olayların daha önceden El Masri sempatizanı fanatikler tarafından planlanmıştır. Mısır'ın en büyük siyasi oluşumlarından Müslüman Kardeşler, ülkede maç sonrası yaşanan katliamdan polisi ve orduyu sorumlu tutmuştur. Müslüman Kardeşlerin resmi sözcüsü Dr. Mahmud Gazlan, ülkede ciddi bir güvenlik sorunu olduğunu maç sonrası yaşanan olayların, tamamen organize ve planlı eylemler olduğunu, Mübarek döneminden kalma üst düzey polis yetkilileri ve askerler, devrimi yapan halkı cezalandırdığını belirtmiştir (aljazeera.com.tr, 2013).

Dönemin FIFA başkanı Sepp Blatter *"Bu akşam Port Said'deki maç sonrası çok sayıda taraftarın öldüğü ve yaralandığını duyduğumda çok şaşırdım ve üzüldüm. Düşüncelerim, hayatını kaybedenlerin aileleriyle. Bu, futbol için kara bir gündür. Böyle bir felaket gerçekleşmemeli ve hatta hayal bile edilmemelidir."* şeklinde bir açıklama yapmıştır (posta.com.tr, 2015). Olaylar sonucunda 73 kişi yetkililer tarafından tutuklanmıştır. Bu tutuklular arasında 9 polis görevlisinin olması ise dikkat çekicidir. İdam cezasının yasak olmadığı Mısır'da bu 73 fanatiğin 21'i jürinin kararıyla idam cezasına mahkum edilmiştir. Port Said Ceza Mahkemesi, başkent Kahire'deki Polis Akademisi binasında görülen duruşmada, biri gıyabında yargılanan 11 kişinin idamına, 10 kişinin 15 yıl, 15 kişinin 10 yıl ve aralarında eski Port Said Emniyet Müdürü ile El-Masri takımı yöneticisinin de bulunduğu 15 kişinin 5 yıl, 1 kişinin ise 1 yıl hapsine hükmetmiştir. Mahkeme 21 kişinin ise beraatine karar vermiştir.

(posta.com.tr, 2015). Olaylar sonrasında birçok Mısırlı futbolu bırakmış birçoğu da mecburen futbol yaşantısını yurtdışında sürdürmek durumunda kalmıştır.

2.3.4. Futbolcuların Maruz Kaldıkları Nefret Söylemleri Örnekleri

Futbolda kimi zaman oyuncular maç sırasında birbirlerine yönelik homofobik söylemlerde bulunurken bazen de taraftarlar futbolculara ya da hakemlere yönelik ırkçı, cinsiyetçi ifadeler kullanabilmektedirler. Bu başlıkta futbol sahasında gerçekleşen nefret söylemi örneklerinden bazılarına yer verilecektir.

İrkçilik konusunda en çok sıkıntı çeken futbolculardan birisi Mario Balotelli'dir. İtalyan bir aile tarafından evlat edilen Gana asıllı siyahi İtalyan futbolcu Mario Balotelli, ülkesinde futbol oynadığı yıllarda ten rengine yönelik yapılan ırkçı tezahüratlar nedeni ile birçok kez sorun yaşamış ve sahayı terk etmek zorunda kalmıştır. 2013'te Roma-A.C. Milan maçında kendisine yönelik ırkçı tezahüratlar nedeni ile hakem oyunu durdurmak zorunda kalmıştır. Karşılaşma sonrasında Roma kulübü 50 bin Euro para cezası almıştır. Yine 2013 yılının şubat ayında hem İnter'e hem de Chievo'ya karşı oynanan maçlarda aynı şekilde ırkçı söylemlere maruz kalmış ve bu iki kulüp para cezası almıştır (bbc.com, 2013). İtalyan futbolunda büyük bir sorun olan siyahilere yönelik ırkçı söylemler dünya çapında büyük bir tepki almıştır. Bu olaylar sonrasında FIFA, 2013 yılında konuyla ilgili bir dizi önlem almıştır. FIFA ceza kurulu, ilk ya da küçük bir suç için bir uyarı, seyircisiz oynama ya da para cezası verilmesi, suçun tekrarı veya ciddi olaylar halinde de puan indirim, turnuvalardan atılma veya küme düşme cezası verilebileceğini kararlaştırmıştır (bbc.com, 2013).

Futbol sahalarında en çok dikkat çeken ırkçı hareketlerden birisi de İspanya'da yaşanmıştır. Nisan 2014'te oynanan Villarreal-Barcelona karşılaşmasının 75.dakikasında Villareal taraftarları, Barcelona'nın yıldız futbolcusu Dani Alves'e ırkçı bir saldırıda bulunmuştur. Korner kullandığı sırada Brezilyalı yıldıza muz atılmış, Alves ise hiçbir şey olmamış gibi kendisine atılan muzı yerden almış ve yedikten sonra korneri kullanmıştır. Olay sonrasında Alves'e birçok futbolcu ve teknik adam destek vermiş, dönemin FIFA başkanı Sepp Blatter de Alves'i tebrik etmiştir. Villareal kulübü de olaydan duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş ve suçu işleyen taraftara ömür boyu stadyuma almama kararı vermiştir (milliyet.com.tr, 2014).

Futbolcuların kimi zaman maç esnasında birbirlerine yönelik kullandıkları hakaretler zaman zaman kameralara yansımakta ve izleyiciler tarafından da gözlemlenebilmektedir. Futbolcular arasındaki bu cinsiyetçi söylemlerden en çok ses getireni ise 2006 Dünya Kupası Finalinde İtalyan futbolcu Matterazzi ile Fransa kaptanı Zidane arasında yaşanmıştır. Kız kardeşine yönelik cinsel içerikli ifadelerde bulunan Matterazzi'ye kafa atan Zidane kırmızı kartla oyun dışı kalmış ve finali İtalya kazanmıştır. Matterazzi olaydan 2 ay sonra yaptığı açıklamada Zidane'nın bir kız kardeşi olduğunu dahi bilmediğini ve bu tarz ifadelerin sahada futbolcular tarafından sıkça kullanıldığını belirtmiştir (beinsport.com, 2007). Bu itiraf futbolda cinsel içerikli söylemlerin nasıl normalleştirildiğini göstermesi açısından önemlidir.

Futbolda ırkçı söylem örneklerine ulaşmak için çok fazla araştırma yapmaya gerek olmamaktadır. ırkçı ve cinsiyetçi söylemlerin yanında son zamanlarda Avrupa genelinde yükselişe geçen aşırı sağ söylemlerle birlikte Müslüman futbolculara islamofobik söylemlerin de arttığı gözlemlenmektedir. Gerek Alman Milli takımı için oynayan Türk asıllı futbolculara, gerekse diğer Avrupa ülkeleri için oynayan diğer Müslüman futbolculara yönelik nefret söylemleri hem geleneksel hem de yeni medyada gündem oluşturmaktadır.

2.3.5. Mesut Özil Örneği

Futbolda ırkçılık oyun sırasında durmaksızın kendini gösteren karmaşık bir fenomendir (Garland ve Rowe, 2001:4). Mesut Özil de özellikle milli formasını giydiği Almanya'da hem forma giydiği maçlarda taraftarların hem de medyanın başlıca gündemlerinden birisi olmuş ve ırkçı ifadelerle eleştirilmiştir. Alman medyası ve kamuoyu ile Mesut Özil arasındaki gerginliğin temel sebebi Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın İngiltere ziyareti sırasında buluşması ve fotoğraf çektiğidir. Bu dönemde Türkiye ve Almanya arasında yaşanan siyasi polemikler de olayın ateşlenmesinin bir diğer sebebidir.

Resim 4: Mesut Özil ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Fotoğrafı

Kaynak: tr.sputniknews.com (Erişim Tarihi: 10.10.2018)

2018 yılında Rusya'da düzenlenen Dünya Kupası'nın başlamasına bir ay kala Almanya Futbol Federasyonu Başkanı Reinhard Grindel'in Twitter üzerinden yayımladığı mesaj ile *"Almanya Futbol Federasyonu göçmen kökenli futbolcularımızın özel durumuna saygı gösterir ve dikkate alır. Almanya Futbol Federasyonu, Sayın Erdoğan tarafından yeterince dikkate alınmayan değerleri savunur. Bu nedenle milli futbolcularımızın Erdoğan'ın seçim kampanyası için istismar edilmesi iyi değil. İki oyuncumuzun bu eylemi Almanya Futbol Federasyonu'nun uyum konusundaki çalışmalarına yardımcı olmadı"* şeklinde açıklama yapması da tartışmaları büyüttü (dw.com.tr, 2018). Bunların yanı sıra Alman siyasetçiler ve Alman medyası da Erdoğan ile fotoğraf çektiren Mesut Özil ve İlkay Gündoğan'ın Almanya'dan özür dilemesi gerektiğini belirten açıklamalar yapmışlardır (setav.org, 2018). Almanya'daki aşırı sağ parti AFD'nin yönetim kurulu üyesi Beatrix von Storch, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile buluşan futbolcu Mesut Özil'e tepki göstermiş Özil'i 'başarısız bir uyumun rol modeli' diyerek tanımlayarak "Erdoğan ile fotoğraf çektiren Alman olamaz" açıklamasını yapmıştır (tr.sputniknews.com, 2018).

Almanya'nın Dünya Kupası öncesi Avusturya ile yaptığı hazırlık maçı sırasında topla her buluşmasında ısıklanan Mesut Özil, gerek Almanya Futbol Federasyonu'nun, gerek Alman siyasetçilerinin ve medyanın gerekse taraftarların tribünde gerçekleştirdiği ırkçı tepkilerin hiçbirine cevap vermemiştir. Bazı takım arkadaşları ve Milli Takım teknik direktörü Jochaim Löw'ün dışında Almanya'da kimsenin savunmadığı Mesut Özil sessizliğini Almanya'nın Dünya Kupası'nın sona

ermesine kadar sürdürmüştür. Son Dünya Kupası Şampiyonu Almanya'nın en etkili oyuncularından birisi olan Özil, takımının ilk turda elenmesinin en büyük sorumlusu olarak gösterilmeye çalışılmıştır. Hatta Alman Milli Takımı'nın idari sorumlusu Oliver Bierhoff "Dünya Kupası'nı Mesut Özil olmadan geçirmeyi düşünmeliydik" açıklamasını yaparak takımın elenmesinin sebebi olarak Mesut Özil'i hedef göstermiştir (ntvspor.net, 2018).

Dünya Kupası sırasında ve sonrasında tepki olarak hiçbir basın organına açıklama yapmayan Özil, kendisini ifade etmek için Twitter'ı kullanmıştır. 22 Temmuz 2018 günü gündemi oluşturan açıklamalar yapan Özil; *"Almanya'da büyüdüm ama ailemin kökleri Türkiye'den. İki kalbim var. Biri Alman biri Türk. Annem her zaman bana geçmişimi, aile geleneklerimizi unutmamamı öğütledi. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile buluşmam siyasi ya da seçimlerle alakalı değildi. Benim için Cumhurbaşkanı ile fotoğraf çekirmek ailemin ülkesinin en üst düzey yetkilisine saygı göstermekti. Recep Tayyip Erdoğan ile ilk kez 2010'da Berlin'deki Almanya-Türkiye maçını Angela Merkel birlikte izledikten sonra buluşmuştum. Cumhurbaşkanı ile son buluşmamızda ise politika değil, her görüşmemizde yaptığımız gibi futbol konuştuk"* diyerek kendini savunmuştur. 3 sayfa ve 2320 kelimededen oluşan açıklamasının devamında *"Almanya'nın Dünya Kupası'ndaki başarısız performansından kendisinin sorumlu tutulduğunu"* iddia ederek, *"kendisinin ve ailesinin; gönderilen e-mailler, edilen telefonlar ve sosyal medyada paylaşılan mesajlar ile tehdit edildiklerini"* de belirtmiştir. Açıklamanın dikkat çekici noktalarından birisi de kendisinin özür dilemesi gerektiğini belirten açıklamalar yapan Almanya Futbol Federasyonu Başkanı Reinhard Grindel'in 2004 yılında milletvekili iken *"Çok kültürlülük gerçekte bir efsaneden ibarettir ve ömür boyu bir yalan olarak kalacaktır"* şeklindeki demecini hatırlatması ve kendisine ırkçılık ve saygısızlık yapıldığını hissettiğini belirtmesidir. Açıklamanın en vurucu noktası ise Alman Milli Takımı'nı bıraktığını söylerken *"Onların gözünde, kazandığımızda Alman, kaybettığımızda ise göçmenim"* cümlesi Özil'in maruz kaldığı ırkçı ifadelerin en naif şekilde dışa vurumu olarak kabul edilebilir.

Özil, Alman medyası için ise *"Onlar sadece benim Türk köklerimi ve yetişme tarzımı eleştirdi. Gazeteler, Alman ulusunu bana karşı cepheleştirmeye çalıştı. Medya çifte standart yaparak beni üzdü. Mesela eski Almanya Milli Futbol Takımı kaptanı Lothar Matthaus bir başka dünya lideriyle buluşmuştu. Fakat o neredeyse hiç eleştiri almadı. Türk olmam beni daha kolay bir hedef mi yapıyor?"* ifadelerini kullanarak

medyanın uyguladığı çifte standardın altını çizmiştir. Medyada kendisi hakkında yer alan karalama kampanyası sebebi ile Almanya'da kendi okuduğu okulda yapacağı konuşmanın da iptal edilmesinin kendisini çok üzdüğünü de ayrıca belirten Özil'in maruz kaldığı ayrımcılıkları örneklendirerek açıklaması yaşadığı sıkıntıların daha net anlaşılması açısından önemlidir (tr.sputniknews.com, 2018). Alman basını Mesut Özil'in açıklamaları sonrasında ikiye bölünmüş ve bazı medya kuruluşları Mesut Özil'i suçlamaya devam edip açıklamalara fazla yer vermezken bazıları ise durumun ciddiyetinin farkına varıp açıklamaları manşetlerden okuyucularına duyurmuştur.

Mesut Özil'in Twitter üstünden yaptığı bu açıklamanın oluşturduğu gündem ve yarattığı etkiye bakıldığında çok başarılı bir iletişim süreci izlediği söylenebilir. Bu açıklamalar tüm uluslararası medya kanallarında "Mesut Özil ırkçılık sebebi ile Milli Takımı bıraktı" şeklinde manşetlere taşınmıştır. 2009'dan beridir Alman Milli Takımı'na büyük başarılar yaşatan Özil'in unutulmasını eleştiren haberler, bünyesinde birçok göçmen futbolcu barındıran Almanya'da büyük panik yaratmıştır. Özellikle Özil'in forma giydiği İngiltere'de medyanın bu açıklamalara ilgisi dikkat çekmiştir. Almanya dışındaki pek çok futbol adamı Mesut Özil'e hak verirken, formasını giydiği Arsenal kulübü ve takım arkadaşlarının destek mesajları da sosyal medya ortamlarında gündem olmuştur (tr.sputniknews.com, 2018).

Bunların yanında Özil'in açıklamaları Türk medyasında ve siyasetçileri arasında da büyük yankı yaratmıştır. Cumhurbaşkanı, bakanlar, iktidar ve muhalefet milletvekilleri tarafından yayımlanan destek mesajları gündemde yer almıştır. Sağduyulu Alman siyasetçiler arasında olayların ortaya çıkartabileceği sıkıntıyı fark edenler de Özil'in açıklamalarına hak vermiştir. Almanya Adalet Bakanı Katarina Barley Twitter hesabından yaptığı paylaşımda, *"Mesut Özil gibi büyük bir Alman futbolcunun ırkçılık nedeniyle ülkesinde istenmemesi ve Alman Futbol Federasyonu tarafından sahiplenilmediği hissine kapılması bir alarm işaretidir"* diyerek bu konuda gelecekte yaşanabilecek sıkıntılara dikkat çekmiştir (tr.sputniknews.com, 2018).

Suriye'de yaşanan iç savaştan sonra tüm Avrupa'da yaşanan mülteci krizi özellikle Almanya'da ırkçılık konusunun tekrar gündeme gelmesine neden olmuştur. Konu ile ilgili olarak Alman İçişleri Bakanı Horst Seehofer'in ülkesindeki iltica krizine ilişkin, "69'uncu doğum günümde 69 mülteciyi ülkelerine geri gönderdik" açıklaması ırkçı söylemlerin ülkedeki egemenliğine örnek olarak gösterilebilir (yenisafak.com, 2018).

Ülkedeki göçmenlerin entegrasyonuna yıllar boyunca ciddi bütçe ayıran Almanya'nın belki de bu konudaki en büyük başarılarından birisi olan Mesut Özil'in bu krizin merkezinde yer alması, Almanya'nın büyük emekler verdiği uyum çalışmalarını olumsuz olarak etkilediği ve özellikle göçmenlerin entegrasyon sorunlarının tekrardan gündeme gelmesine sebep olmuştur.

2.4. Türkiye'de Futbol Fanatizmi Örnekleri

Türkiye'de futbol günlük yaşamın önemli bir parçasıdır. Farklı ekonomik, sosyal ya da siyasal sınıflara ait olan insanların ortak sohbetlerinde futbol konuşulabilmektedir. Fanatiklik de aynı şekilde ekonomik ya da kültürel seviyeden bağımsız olarak her grubun içerisindeki bireylerde kimi zaman kendisini göstermektedir. Ülkemizde geçmişten bu yana hem büyük İstanbul takımlarının kendi arasındaki maçlarda hem de şehir takımlarımızın kendi aralarındaki mücadelelerinde futbol fanatizminin doğurduğu şiddet olayları yaşanmıştır. Bununla birlikte Avrupa Kupalarında ülkemizi temsil eden takımların karşılaşmalarında da hem ulusal hem de uluslararası basında yer alan ve büyük cezalar alınmasına sebep olan bazı olaylar yaşanmıştır. Bu bölümde geçmişte futbol fanatizmi yüzünden ülkemizde gerçekleşen önemli şiddet olayları incelenecektir.

2.4.1. Kayseri Sivas Olayı

Ülkemizin futbol fanatizmi yüzünden yaşadığı en büyük felaket 17 Eylül 1967'de dönemin Türkiye 2. Ligi'nde Kayserispor ile Sivasspor arasında oynanan maçta, Kayseri Şehir Stadı'nda gerçekleşmiştir. Ev sahibi Kayserispor, 20. dakikada Küçük Oktay'ın (Aktan) attığı golle 1-0 öne geçmiştir. O golle birlikte tribünlerde karşılıklı olarak yoğun bir şekilde karşılıklı taş atmalar başlamıştır. Devre sonunda olaylar şiddetlenince hakemler maçı tatil etmiş ve 2. devre oynanmamıştır. Kayserisporlu futbolcular yarım saat içinde stattan ayrılırken, Sivassporlu futbolcular tehlikenin geçmemesi nedeni ile, 5-6 saat soyunma odasından çıkamamıştır. Panik halinde stattan kaçmaya çalışan 39'u Sivaslı, 2'si de Kayserili olmak üzere, toplam 41 kişi havasızlık, boğulma ve ezilme nedeni ile hayatını kaybetmiş, 300'den fazla kişi de yaralanmıştır (Başaran, 2017:11).

Resim 5: Kayserispor-Sivasspor Maçında Küçük Oktay'ın Golünden Sonra Tribünler

Kaynak: <https://onedio.com>, (Erişim Tarihi: 25.09.2018).

Bu olaydan önce, 1965 ve 1966 yıllarında iki takım arasında oynanan maçlarda 20 kişi çeşitli şekillerde yaralanmıştır. 1940'lı yıllardan 1960'lara kadar Sivas'ta ticaretin önemli bir kısmının Kayserili vatandaşların elinde olması, iki komşu şehir arasında oynanan maçlar öncesinde gerilimi yükselttiği tanıklar tarafından ifade edilmiştir (onedio.com, 2015). Olayların ardından iki taraftan da karşılıklı suçlamalar dile getirilmiştir. Kayseri Emniyet Müdürü Şerafettin Gökçeören tüm suçun Sivassporlu taraftarlarda olduğunu belirtmiştir. Gökçeören, Sivaslı taraftarlar 1-0'lık yenilgiyi hazmedemediğini için ve maçı tehir etmek maksadıyla bu hadiseyi çıkardığını öne sürmüştür. Sivasspor II. Başkanı Güngör Tabak ise "Maçtan önce Sivas Senatörü ve Kayseri valisini önlem almaları için uyardıklarını ve maça girişte Sivassporlu taraftarların üzerlerini aradıklarını belirtmiştir. Sivasspor taraftarlarının maça taşla girdikleri iddialarını kabul etmemiş, Kayserisporlu taraftarların saha içinden ve dışından Sivassporlu taraftarlara taş attıklarını açıklamıştır. (Görgün, 2017).

20. dakika olayların başlamasına neden olan golü atan futbolcu Oktay Aktan "ayağım kırılıydy da o golü atmasaydım" açıklamasını yapmıştır. Maç ertelendikten sonra stattan çıkabilen Sivassporlu taraftarlar çevredeki Kayseri plakalı araçlara ve mekanlara hasar verdikten sonra şehri terk etmişlerdir. Ertesi gün Sivas'taki Kayserililere ait 10'dan fazla dükkân yağmalanmış, yine bir Kayserilinin işlettiği Büyük Belediye Oteli'nin yatak ve karyoları sokağa çıkarılıp yakılmıştır. Güvenlik güçleri

olayların önünü almakta aciz kalmıştır. Esnaflar Kayserili olmadıklarını gösterip yağmadan kurtulmak için dükkanlarının camlarına nüfus cüzdanlarını asmışlardır. Yaşananlardan sonra Kayseri’de olaylara sebebiyet verdikleri gerekçesiyle 8’i Sivaslı, 18’i Kayserili olmak üzere 26 taraftar tutuklanmıştır. İki kulübe 5’er ay ceza verilmiş ve maçlarını bu süre boyunca rakip sahalarda oynamışlardır. Bu maçtan sonra komşu kentler olmalarına rağmen aynı gruba alınmayarak iki takım 23 yıl boyunca karşı karşıya getirilmemiştir (Görgün, 2017).

2.4.2. Dört Büyükler Arasında Yaşanan Olaylar

Türk futbolunda 4 büyük takım arasında oynanan maçlarda her zaman bir gerginlik olabilmektedir. Kimi zaman bu gerginlik fanatikler yüzünden sahaya yansımakta ve destekledikleri takıma hem sportif hem de maddi zarar oluşturmaktadır. Bu bölümde 4 büyük takım arasında yaşanan futbol fanatizmi örnekleri incelenecektir.

İlk örnek olarak tarihe ‘sulu derbi’ olarak geçen Galatasaray-Fenerbahçe maçı verilebilir. 19 Mayıs 2007 tarihinde Ali Sami Yen stadında oynanan maçta şampiyonluğu garantilemiş olan Fenerbahçe 2-1 öndeyken sahaya atılan su şişeleri sebebi ile hakem maçı birçok defa durdurmak durumunda kalmıştır. Su şişelerinin yanında sahaya atılan kesici ve delici aletler ve tribün koltuklarına rağmen hakemin maçı tatil etmemesi eleştiri konusu olmuştur. Maç sonunda PFDK (Profesyonel Futbol Disiplin Kurulu) tarafından Galatasaray kulübüne 5 maç saha kapatma cezası verilmiştir.

Resim 6: 'Sulu Derbi'den Bir Kare

Kaynak: <http://trend.mynet.com> (Erişim Tarihi: 26.09.2018)

Stat dışında yaşanan en büyük fanatizm olaylarından birisi de 4 Nisan 2015 günü Fenerbahçe'nin Çaykur Rizespor deplasmanından Trabzon Havaalanına dönerken takım otobüsüne yapılan silahlı saldırıdır. Karşılaşma sonrası Trabzon Havaalanı'na dönmek için kara yolu ile yola çıkan kfileyi taşıyan otobüs, Trabzon'un Sürmene ilçesi yakınlarında saldırıya uğramıştır. Otobüsün camı paramparça olurken, şoför ağır yaralı olarak hastaneye kaldırılmıştır. Emniyet ekipleri saldırının pompalı tüfekte yapıldığını belirtmiştir (fotomac.com.tr, 2015). Olay günlerce hem geleneksel medyada hem de sosyal medya sitelerinde gündem olmuş ve yabancı basın da dikkatini çekmiştir. Aradan geçen 3 sene boyunca yapılan incelemelerde saldırıyı gerçekleştirenlerin kimlikleri belirlenememiştir. Ancak Fenerbahçe ile Trabzonspor arasında 2010-2011 sezonunda yaşanan şampiyonluk mücadelesi ve sonrasında 3 Temmuz 2011'de ortaya çıkan şike davası ve Trabzonspor'un şampiyonluğunun çalındığı iddiası ile şiddeti artan gerginliklerin yanı sıra kurşunlanma olayının Trabzon il sınırları içerisinde gerçekleşmesi, saldırının Trabzonlu fanatik taraftarlar tarafından gerçekleştirilmiş olma olasılığını göz önünde bulundurulmasına sebep olmuştur.

22 Eylül 2013 tarihinde Atatürk Olimpiyat Stadında ev sahibi Beşiktaş ile Galatasaray takımları arasında oynanan maçın son dakikalarında sahaya giren bir grup Beşiktaş taraftarı maçın yarıda kalmasına sebep olmuştur. Galatasaray 90+2. dakikada 2-1 öndeyken Galatasaraylı Felipe Melo'nun Ramon Motta'ya yaptığı hareket sonrasında saha içinde yaşanan gerginlik tribünlere de yansımış ve doğu

kapalı tribünden taraftarlar sahaya girmiştir. Yaşanan olaylar nedeniyle futbolcular ve hakemler soyunma odasına gitmiştir. Güvenlik güçleri taraftarların sahaya girmesine engel olamayınca, polis sahaya girerek müdahalede bulunmuştur. Beşiktaş Kulübü 3-0 hükmen mağlup sayılmış ve 4 maç saha kapatma cezası almıştır (fotomac.com.tr, 2013). Yine bu olay da medyada oldukça büyük bir yankı uyandırmış uzun süre gündemi meşgul etmiştir.

Resim 7: Beşiktaş-Galatasaray Maçında Sahaya Giren Taraftarlar

Kaynak: <https://www.futbolarena.com>, (Erişim Tarihi: 27.09.2018).

19 Nisan 2018 günü Ziraat Türkiye Kupası yarı final rövanş maçında Fenerbahçe Stadında oynanan derbi müsabakası sahaya atılan yabancı maddelerden dolayı 57. dakikada hakem Mete Kalkavan tarafından tatil edilmiştir. Fenerbahçeli fanatik taraftarların sebep olduğu olaylar sırasında Beşiktaş Teknik Direktörü Şenol Güneş'in kafasına gelen yabancı madde ile yerde kalması ve teknik heyetin soyunma odasına gitmesiyle maçın hakem tarafından tatil edilmesi ülke gündeminde günlerce tartışılmıştır. Hatta konu hakkında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın dahi açıklamaları olmuştur. Daha sonrasında maçın kaldığı yerden devam etmesi kararına Beşiktaş kulübü itiraz etmiş ve maça çıkmamıştır. Fenerbahçe kulübü de 3 maç seyircisiz oynama cezası almıştır. Olayların ardından 23 kişi gözaltına alınmıştır (sozcu.com.tr, 2018). Dolayısıyla bu olaylar iki kulüp içinde istenmeyen sonuçlara neden olmuştur.

2.5. Medyada Futbol Fanatizmi

Futbol tüm dünyada ve Türkiye’de en popüler sporlardan biridir. Ancak bununla birlikte medya aracılığı ile en çok nefret söyleminin üretildiği alanlardan da birisidir. Futbol, siyaset ya da diğer sosyal konular gibi ciddi bir mesele olarak görülmediğinden bu alanda üretilen fanatik söylemler çok fazla insanın dikkatini çekmemekte ve dolayısıyla giderek daha da normalleştirilmektedir. Fanatiklerin çıkardıkları olaylar ve yeni medyada dile getirdikleri söylemler bazı geleneksel mecralarda yorum yapan futbol yorumcuları tarafından kimi zaman “futbolun doğası” olarak görülebilmektedir.

Başkent Üniversitesi Eleştirel Yaratıcı Düşünme ve Davranış Araştırmaları Laboratuvarı (EYEDAL) "Futbolda Şiddet ve Fanatizm" konulu araştırmasında toplam 437 katılımcıdan alınan bilgilere göre; her 100 kişiden 18'i sözel, 8'i de fiziksel şiddet uyguladığını, bunun yanı sıra her 100 kişiden 13'ü de kavgaya karıştığını belirtmiştir. Ayrıca, yine her 100 kişiden 22'si sözel olarak, 9'u da fiziksel olarak şiddete maruz kaldıklarını ileri sürmüştür. Yaklaşık her 3 futbol seyircisinden 1'inin o veya bu şekilde şiddete maruz kalmasının ise dikkat çekici olduğunun altı çizilmiştir. Aynı araştırmada katılımcılardan futbolda yaşanan şiddet olaylarından hangi kesim ya da kesimleri sorumlu tuttuklarına yönelik bilgi istenmiş ve şiddet olaylarının sorumlusu olarak ilk sırada yüzde 68,6'yla medya gösterilmiştir. Ardından yüzde 63,8'le taraftarların sorumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Yeniçeri ve Kökdemir, 2004:7).

Futbol medyası hem geleneksel kitle iletişim araçları hem de yeni medya aracılığı ile futbol gündemini topluma aktarırken aynı zamanda kullandığı dil vasıtası ile fanatizm içeriklerini gizli bir şekilde kitlelerle buluşturduğu mesajlarda barındırmaktadır. Örneğin Avrupa kupası ve milli maçlar öncesinde karşılaşmaları yönetecek hakemlerin hangi milletten olduğundan ve Türkler hakkındaki düşüncelerinden, cinsel kimliğine kadar futbol dışı birçok unsur hem futbol medyası hem de fanatik yeni medya kullanıcıları tarafından dünyaya karşı ideolojik duruşun oluşturulmasında kullanılabilmektedir. Uluslararası karşılaşmalarda kullanılan “biz ve diğerleri” gruplandırması kolaylıkla gerçekleştirilmekte ve şiddet içeren bir dil kullanıldığı hem yeni medyada yer alan haber başlıklarında hem de yorumlarda göze çarpmaktadır (Demir ve Talimciler, 2014:274).

Futbolda hem cinsel hem de ırksal temelli söylemlerin varlığı bilinen bir gerçektir. Kimi zaman siyahi futbolculara tribünlerden fırlatılan muzlar ve çıkarılan maymun sesleri onların “hayvan” olduğu imasını taşımaktadır. Benzer şekilde hakemlere yapılan cinsiyet temelli hakaretler de birçok ülkede karşılaşılan bir durumdur. Bu söylemlerin futbola dair haberleri magazinsel, skora dayalı ve şiddet çerçevesinden sunmakta olan medya sayesinde beslendiği söylenebilir (Akın, 2010:195-196).

2.5.1. Geleneksel Medyada Futbol Fanatizmi

Futbol kulüpleri, oyuncular, taraftarlar ve medya arasındaki ilişkiler son yıllarda büyük dönüşümlere uğramıştır. Medya kuruluşlarının eskiden önemsiz görülen spor servisleri, günümüzde medyanın en önemli ve kazançlı unsurlarından birine dönüşmüş ve futbol büyük bir iş haline gelmiştir. Eşzamanlı olarak, sporda halkla ilişkiler faaliyetlerindeki ve profesyonelliğindeki artış, futbol kulüplerinin kamusal imajları için daha ciddi çalışmalar yapmalarını gerektirmiştir. Dolayısıyla günümüzde, tüm kulüplerin en az bir basın yetkilisi ve birçoğunun tam zamanlı çalışanlardan oluşan medya ve iletişim uzmanı ekipleri bulunmaktadır (Price ve diğerleri, 2013:446).

Ülkemizde geleneksel medya mecralarına bakıldığında, yazılı basında spor sayfalarının, görsel ve işitsel mecralarda ise spor haberlerinin büyük çoğunluğunu futbol haberlerinin oluşturduğu göze çarpmaktadır. Bunun en önemli sebebi Türkiye’de ve dünyada futbolun izleyici kitlesinin fazlalığı ve bu sayede oluşturduğu gündem boyutudur. Geleneksel medyada yer alan futbol haberleri genellikle rakip takımlar üzerinden karşıtlıklar oluşturabilecek kışkırtıcı bir dil kullanılarak sunulmaktadır. Bunu yaparken de fanatik bir üslup kullanarak nefret söylemi sayılabilecek ifadelerle yer verilebilmektedir (Apsar, 2014:30).

Futbolun, toplumsal yaşam içerisinde her geçen gün daha fazla yer almasında kuşkusuz medyanın yaptığı yayınların büyük etkisi bulunmaktadır. Medya, futbol oyununun kendisi gibi, sahada yaşanan şiddet olaylarından da beslenmektedir. Spor medyası sahada yaşanan olayların ardından yaptığı yayınlarda genellikle benzer ifadeleri kullanmaktadır. Örneğin “*bu olayı çıkartanlar x takımının taraftarları olamaz.*” İlginç olan nokta bu tarz söylemlerin yalnızca medya değil aynı zamanda kulüp yöneticileri, federasyon yöneticileri ve devletin ilgili mercileri tarafından da

kullanılmasıdır. Bu ifadeler şiddetin belirsizleştirilmesi ve meşrulaştırılmasına neden olmaktadır. Olaylara sebep olan fanatik taraftarların rencide olmamaları sağlanmakta şiddetin üstü kapatılmaktadır. Yapılan yorumlarda “kendini bilen taraftarların böylesi insanlık dışı olaylara neden olmayacağından” bahsedilir ve bu sayede ortaya çıkan şiddetin sanki olmayan birileri tarafından gerçekleştirildiği gibi bir hava yaratılır (Talimciler, 2014:121).

Futbol ve yayınlanan futbol haberleri incelendiğinde fanatizm dilinin önemli ölçüde dolaşıma girdiği ve toplumsal hayatın her alanına ulaşan bir iktidar mekanizmasının nasıl işlediği görülebilir. Toplumsal pratik içerisinde yaratılan futbola özgü bu dil ve söylem, medya etkisi ile dolaşıma girer ve daha geniş kitlelere ulaşarak onların da kullanır hale geldiği kelimelere dönüşürler (Talimciler, 2014:37).

Günümüze baktığımız zaman geleneksel medyadaki futbol programlarının da karışıklıklardan yararlanıp reyting arttırmayı amaçladığı gözlemlenebilir. Bu programlar genellikle bir moderatör ve üç yorumcudan oluşacak şekilde dizayn edilmektedir. Bu yorumcuların her biri Galatasaray, Fenerbahçe ve Beşiktaş yorumcuları olarak ayrılmakta ve sürekli olarak kendi destekleri takım hakkında konuşmaktadırlar. Birbirleri ile olan sürtüşmeler ise sahada oynanan oyundan çok içinde çoğu zaman nefret söylemi de barındırabilen saha dışı olaylardan meydana gelmektedir. Bu, futbolun bir oyundan bir endüstri haline dönüşme sürecinde uğradığı değişime dikkat çekmesi açısından önemlidir. Bu gösteriler aslında saha içinde oynanan oyundan bağımsız olarak daha çok kişisel muhabbetler üstünden şekillenen bir şov programı olarak görülebilir. Ancak kimi zaman da istenmeyen söylemler ortaya çıkmaktadır.

Yakın zamanda geleneksel medyada gerçekleşen en büyük nefret söylemi örneği 19 Kasım 2017 tarihinde Beyaz Futbol isimli programda Rasim Ozan Kütahyalı'nın kendisine yapılan bir şakayı “kusturmalı Boşnak saksosu” olarak nitelendirmesi gösterilebilir. Kütahyalı'nın bu ifadesinden sonra, ilk olarak sosyal medyada çığ gibi büyüyen tepki sonrasında hem siyaset hem de spor dünyasının bilinen isimleri bu olaya büyük tepki göstermiştir. Bu olaydan sonra Beyaz TV, Türk Televizyonculuk tarihinin en ağır cezalarından birini almıştır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), Beyaz TV'ye, RTÜK kanununu 8. Maddesinin B bendindeki *“İrk, dil, din, cinsiyet, sınıf, bölge ve mezhep farkı gözeterek toplumu kin ve düşmanlığa tahrik edemez veya toplumda nefret duyguları oluşturmaz”* maddesinden kanala 5 kez

program durdurma ve yüzde 5 idari para cezası uygulanmasına karar vermiştir. Bu ceza doğrultusunda Beyaz TV'ye 2017'nin Ekim ayında kazandığı reklam gelirinin yüzde beşi oranında ceza uygulanmıştır. Bunun yanı sıra benzer bir olayın yaşanması halinde kanalın lisansının iptal edileceği belirtilmiştir. (hurriyet.com.tr, 2017). Tepkiler ve cezalar sonrasında Rasim Ozan Kütahyalı'nın işine son verilmiştir.

Bu konuyla ilgili yapılan yasal düzenlemelerden birisi de 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun'dur. Kanunun amacı, 1. Maddesinde, *“spor müsabakaları öncesinde, esnasında veya sonrasında spor alanları ile bunların çevresinde, taraftarların sürekli veya geçici olarak gruplar halinde bulundukları yerlerde veya müsabakanın yapılacağı yere gidiş ve geliş güzergahında şiddet ve düzensizliğin önlenmesi”* olarak ifade edilmiştir. Kanunun 22. maddesinde *“Sporda şiddeti teşvik edecek şekilde basın ve yayın yoluyla açıklamada bulunan kişilere, fiilleri suç oluşturmadığı takdirde, 5 bin Türk Lirasından 50 bin Türk Lirasına kadar idari para cezası verilmesi”* gerektiği belirtilmiştir. (Karan, 2013:113). Ayrıca aynı kanun maddesinin 4. fıkrasında *“ilgili fiillerin, haber verme ve eleştiri hakkının sınırları aşılarak yayımlanması halinde, ilgili basın ve yayın organının işleticisi olan gerçek veya tüzel kişiye, 100 bin Türk Lirasından 500 bin Türk Lirasına kadar idari para cezası verilir. Birinci fıkra kapsamına giren fiillerin tekrar tekrar yayımlanması halinde, haber verme hakkının sınırları aşılmış kabul edilir.”* ifadesi yer almaktadır (TBMM, 2011). Bu madde medyada nefret söylemine ilişkin doğrudan bir yasal düzenleme olmasa da şiddet mesajı barındıran nefret söylemlerini de kapsamaktadır. Dolayısıyla bu bağlamda uygulandığı takdirde daha faydalı olma ihtimali vardır.

2.5.2. Yeni Medyada Futbol Fanatizmi

Yeni medya araçları kulüplerin taraftarları ile etkileşime girdikleri ve bilgi akışını sağladıkları önemli bir mecradır. Aynı zamanda bu araçlar geleneksel medyada kulüple ilgili istenmeyen ya da doğru olmayan haberlerin önlenmesi amacıyla da kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra yeterli kaynak ayrıldığı takdirde kulüpler yeni medyayı kullanarak kutlamalar gerçekleştirebilir, taraftar şikayetlerini ele alabilir ya da eğlenceli paylaşımlar yaparak futbolcularla taraftarları buluşturan anlık diyaloglar kurabilirler. Bu sayede taraftar kitlesini çoğaltmak ve taraftarların kulübe olan bağlılığını arttırmada yeni medya ortamları kullanılabilir (Price ve diğerleri, 2013:458).

Sosyal medya araçları yalnızca taraftarlar için değil futbolcular açısından da önemli bir mecradır. Günümüzde çoğu futbolcunun sosyal medya hesapları aracılığıyla basınla ve taraftarla iletişim halinde olduğu gözlemlenmektedir. Dünya çapında milyonlarca hayranı olan futbolcular kendilerini ifade etmek için Twitter ya da Instagram gibi yeni medya araçlarını kullanmaktadır; ancak kimi zaman sosyal medya kullanımı futbolcularla taraftarları ya da kulüp yöneticilerini karşı karşıya getirmektedir. Kimi zamansa teknik adamlar futbolcuların konsantrasyonunu bozduğu gerekçesi ile futbolcuların sosyal medya kullanımını sınırlama yoluna gitmiştir. İngiliz teknik adam Mick McCarthy bir oyuncusunun kulüpten ayrılmak istemesi ile ilgili attığı twitten sonra yaptığı açıklamada “oyuncular Twitter üzerinden kendilerini belaya sokuyorlar. Bunu onlara söyledim. Sosyal medya kullanımını yasaklayamam ve bunu denemeyeceğim. Ancak, kulüp ve politikaları hakkında söylediklerine dikkat etmelidir.” açıklamasını yapmıştır (Price ve diğerleri, 2013:449). İngiltere’de bu konu ile ilgili pek çok teknik adam çeşitli kısıtlamalar getirmeye çalışsa da günümüzde futbolcularla yapılan sözleşmelerde yer alan maddeler ve futbolcuların sosyal medya kullanımlarını profesyonellerle birlikte yapması bu tarz sıkıntıların minimuma indirilmesi için geliştirilen çalışmalardan birkaçıdır.

Millward, “The Global Football League Transnational Networks, Social Movements and Sport in the New Media Age” isimli kitabında insanların futbol hakkında konuştukları ortamların gelişen iletişim araçları ile birlikte değiştiğini ve oyunun popülerliği sayesinde konuşulma oranının çoğaldığını belirtmiştir. Tabii ki halen belli bir kesimin geleneksel taraftarlığı sürdürdüğünü, takımını desteklemek için deplasmanlara gittiğini; ancak yeni nesil futbol izleyicisinin bilgisayarından tabletlerinden ya da telefonları aracılığı ile maçları izlemeyi tercih ettiğine dikkat çekmiştir. Aynı zamanda bu yeni nesil izleyicilerin ve taraftarların sosyal medya araçları ile futbolun politik ve kültürel yönlerini araştırmaya ve tartışmaya başladığından da bahsetmiştir (Millward, 2011:5).

Tüm bunların yanında yeni iletişim teknolojileri sayesinde büyük Avrupa kulüplerinin Uzak Doğu’ya, Müslüman coğrafyasına ve dünyadaki tüm futbol izleyicilerine ulaşarak taraftar ağını yaymaya başlamasıdır. Günümüzde Barselona, Real Madrid, Manchester United, Arsenal vb. birçok kulübün dünyanın her yerinde taraftar örgütleri bulunmaktadır. Bu sayede büyük gelirler elde eden kulüpler dünyanın her yerinden taraftarlarına forma satabilmekte, statlarına çekebilmekte ve uluslararası

alandaki itibarını arttırmaktadır. Bunu yaparken de çoğu zaman sosyal medya araçlarından faydalanmaktadır. Günümüzde İngiltere Premier Lig 211 ülkede canlı olarak yayınlanmakta ve bu sayede dünyanın en pahalı futbol ligi konumunda bulunmaktadır. Bu etkinlikler bu büyük kulüplerin geleneksel taraftarlarından bazılarını rahatsız etse de bu büyük ekonomiyi canlı tutmak için kulüplerin dünyanın her yerinden müşterilere ihtiyacı vardır (Millward, 2011:72).

Raymond Boyle ve Richard Haynes “Football In the New Media Age” isimli kitapta yeni medya çağında futbola ilişkin olayların hemen hemen her alanda görülüp gündeme geldiğinden bahsetmişlerdir. Yazarlar yeni medya çağında ünlü futbolcuların daha önceden gizli kalan ve gündeme gelmeyen birçok olayının ortaya çıktığını ve bu olayların medya tarafından magazinsel olarak kullanıldığına dikkat çekmişlerdir. Bunun yanı sıra gelişen medya teknolojileri ve futbolun küreselleşen bir ekonomi haline dönüşmesi sebebi ile eski romantik taraftar, futbolcu ve kulüp ilişkisinin değişmeye başladığına da dikkat çekmişlerdir (Boyle ve Haynes, 2004:3).

Yeni medyadaki futbol kulüplerinin resmi hesapları, taraftar gruplarının oluşturdukları hesaplar ve yayın organlarının hesaplarının önemi gün geçtikçe artmaktadır. Bu hesapların yöneticileri takipçi ve aldıkları etkileşim sayısını arttırmak için büyük zaman ve para harcamaktadırlar. Fazla takipçi sayısına sahip olmak her hesap yöneticisi için önem arz etmektedir. Zira yeni medya araçlarında takipçi sayısı arttıkça o hesabın itibarı da artmaktadır. Bu hesaplar daha fazla görünür olmak için güncel paylaşımlarla takipçilerini bilgilendirmek ve etkileşimi arttırmayı amaçlamaktadırlar. Bunu yaparken kimi zaman daha fazla dikkat çekmek için şiddet diline başvurmakta, ırkçı ya da cinsiyetçi içerikli mesajlar da barındırabilmektedirler.

Futbol kültürü içinde ırkçılık, akademik çalışmalarda sıkça araştırılan bir konu olmasına rağmen, çevrimiçi futbol fan sayfalarında ırkçılığın nasıl tartışıldığına sınırlı ilgi gösterilmiştir. Akademik literatür, öncelikle stadyum içinde ve sahada var olan ırkçılığa odaklanmıştır. Ancak sosyal medyanın ortaya çıkışı, ırkçılığın diğer kanallar aracılığıyla iletilmesini incelemek için yeni fırsatlar doğurmuştur. Sosyal medya, futbola ilişkin anlık nefret söylemleri içeren mesajları incelemek ve analiz etmek için önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu konuda yapılan ilk araştırmalar nefret içerikli söylemlerin yeni iletişim araçları sayesinde yayılmasının sağlandığını belirtmiştir. Sosyal medyada kullanıcıların kimi zaman anonim hesaplarla var olması ve homofobinin, siber zorbalığın ya da ırkçılığın tek tuşla iletelebiliyor olması nefret

söylemlerinin rahatlıkla dolaşıma sokulmasına ortam hazırlamaktadır. (Cleand, 2014: 418).

2.6. Gündem Oluşturma Kuramı Çerçevesinden Medyada Futbol Gündemi

2.6.1. Gündem Oluşturma Kuramı

İnsanlar için en önemli bilgi kaynağı medyadır. İnsanlar dünyada neler olup bittiğini anlamak amacıyla medyayı kullanmaktadırlar. Medya da toplumda meydana gelen olayları haberleştirmektedir. Bunu yaparken bazı olaylara fazla ilgi gösterebilir ya da bazılarına daha az ilgi gösterebilir veya görmezden gelebilir. Toplumu oluşturan bireyler ise olayları medyanın verdiği bilgiler sayesinde öğrenmekte ve kitle iletişim araçlarının olaylara verdikleri önem sırasını kabul etmeye meyilli davranmaktadırlar. Dolayısıyla insanlar toplumu ilgilendiren olayları öğrenmenin yanında, medya sayesinde bir konuya ne kadar önem vereceklerini de öğrenmiş olurlar (Yaylagül, 2008:78). Medyanın daha çok öne çıkartıp dikkat çektiği konular daha fazla gündemde kalacak, medyanın az ilgi gösterdiği konular ise geri planda kalıp önemini yitirecektir (Severin ve Tankard,1992:208).

Medya istediği bir konuya ağırlıklı olarak yer verip toplum gündemini belirleyebilir. Bunu yaparken bilgiye ulaşma üzerinde bir kontrol mekanizması kurar ve bilgi akışını kontrol eder. Dolayısıyla iletişim akışını kontrol edenler (eşik bekçileri), toplum üzerinde iktidar oluşturma gücünü de ellerinde tutmaktadırlar.

Medyanın gündem belirleme işlevi hakkında ilk bilimsel çalışma McCombs ve Shaw'ın 1968 yılında ABD'nin North Carolina eyaletinde gerçekleştirilen başkanlık seçiminde yaptıkları araştırmadır. Ancak Gündem Belirleme Kuramının geçmişi Walter Lippman'ın 1922 yılında yazdığı "Public Opinion" isimli kitabına kadar uzanmaktadır. Kitabın "The World Outside and The Pictures Our Heads" başlıklı ilk bölümünde Lippman medya araçlarının dünyadaki olaylarla olan ilişkisini ve toplumun bu olaylarla ilgili beyinlerinde şekillenen fikirleri incelemektedir. Dolayısıyla Lippman henüz ortada Gündem Belirleme Kuramı yokken gündem belirleme ve kamuoyu oluşturma gibi konularda çalışmalar yapmıştır. Yine aynı şekilde 1963 senesinde Bernard Cohen'in yazdığı "The Press and Foreign Policy" isimli kitabında medyanın

toplumun *nasıl düşünmesi* gerektiği konusunda genellikle başarısız olduğunu ancak yine de insanların *ne hakkında* düşünmesi gerektiği konusunda oldukça başarılı olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda medya olayları nasıl sunarsa sunsun her insanın olayları birbirlerinden farklı yorumlayabileceğini belirtmiştir. Lippmann ve Cohen'in bu söyledikleri McCombs ve Shaw'ın çalışmalarını şekillendirmiş ve gündem belirleme araştırmalarını geliştirmelerinde önemli bir faktör olmuştur. McCombs 2008 yılında verdiği bir röportajda Lippman'ın gündem belirleme terimini hiç kullanmamış olsa da ileri sürdüğü görüşün kendisinin gündem belirleme olarak adlandırdığı şey olduğunu belirtmiştir (Ataizi, 2015:6).

Gündem belirleme kavramı, North Carolina'daki 1968 başkanlık seçimlerinde McCombs ve Shaw tarafından kullanılmıştır. Lippmann'ın fikirlerinden yola çıkarak, medya gündemindeki meseleleri kararsız seçmen gündemindeki önemli meselelerle karşılaştırarak anlamlı bir sonuca ulaşmayı hedeflemişlerdir. Medyanın gündeminin, kararsız seçmenlerin gündemi ile yüksek derecede ilişkili olduğunu belirleyen kanıtlar bulmuşlardır. Medyanın kurduğu gündem ile halkın gündemi arasında büyük benzerlikler olduğunu fark etmişlerdir. Dolayısıyla McCombs ve Shaw, kitle iletişim araçlarının gücünü ve kamu gündemindeki etkisini kanıtlarla gösteren ilk bilim insanları olarak kabul edilmektedir (Rogers, 1993: 70).

Gündem belirleme, kamuoyunda bir konu hakkında farkındalık oluşturulması veya haber medyasının toplumda göze çarpan sorunları ortaya çıkarması sürecinde ortaya çıkmaktadır. Gündem belirleme kuramı, medyanın toplumu etkilemek için haberleri nasıl sunduğu ve haberlerin sıralamalarını nasıl belirlediğini açıklayamaya çalışır. Gündem belirleme konusundaki birçok araştırmanın temelinde iki temel varsayım vardır. Birinci olarak; basın ve medya gerçeği yansıtmaz; onları filtreler ve şekillendirirler. İkinci olarak ise medya genellikle belli konular ya da başlıklar üzerine yoğunlaşarak halkın bu meseleleri diğer konulardan daha önemli olarak algılamasına neden olmaktadır (Dearin ve Rogers, 1988: 564).

Kavramının en önemli yönlerinden birisi, kitle iletişim araçlarının gündem belirleyici rolünün değişen zaman ve gelişen teknolojilerle olan ilişkisidir. Farklı medya araçları farklı gündem belirleme potansiyeline sahiptir. Gündem belirleme perspektifinden, geleneksel medya ve yeni medya arasındaki ilişkinin analizi, araştırmacılar tarafından inceleme konusu yapılmaktadır (Aruguete, 2017:36).

Gündem belirleme kuramı en basit şekilde medyanın bir hikâyeyi anlatmasıyla bireylerin bu hikâyeyi ne kadar dikkate aldığı arasındaki ilişkinin boyutuna dayanmaktadır. Yani gündem belirleme, medyada anlatılan bir hikâyeyi bireylerin ne kadar ciddiye aldığı, ne kadar önemsedikleri ve ne kadar inandırıcı buldukları ile ilişkilidir. Bu ilişki gündem belirleme kuramı ile bilimsel yöntemler kullanılarak açıklanmaya çalışılmaktadır (Ataizi, 2015:8).

Gündem belirleme yaklaşımına göre “kitle iletişim araçlarının belirli bir konuya ayırdığı yer ya da zaman miktarının ölçülmesi ile elde edilecek veriler, izleyenlerin aynı konuya gösterdiği ilgi miktarı ile ya da onların bu konunun önemliliğine dair yargıları ile yakından ilişki içerisinde bulunmaktadır”. (Yüksel, 2001:27).

2.6.2. Geleneksel Medyanın Gündem Belirleme Süreci

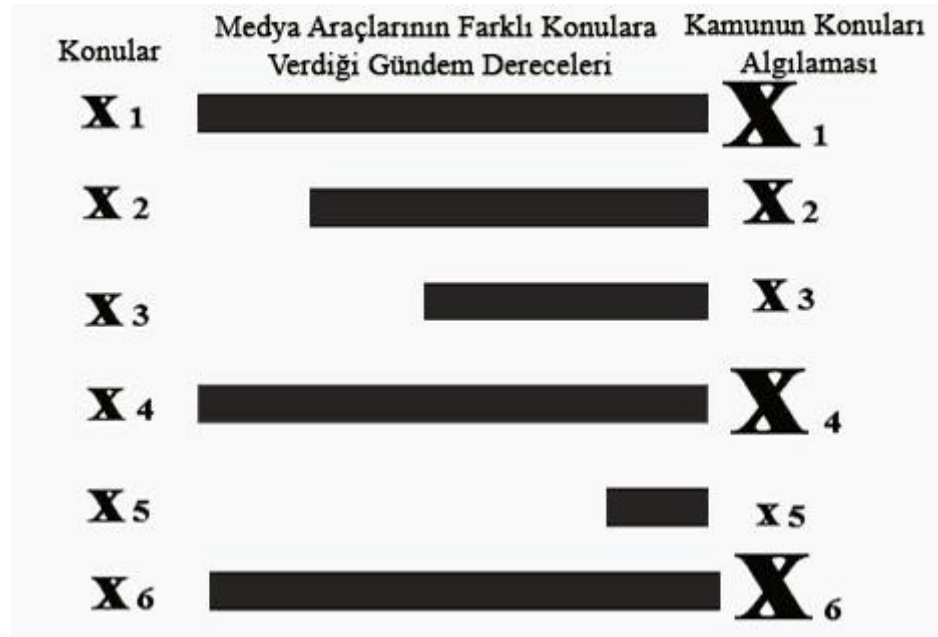
Max McCombs “Setting the Agenda: Mass Media and Public Opinion” isimli kitabının ilk sayfasında medyanın toplum üzerindeki etkisini açıklarken Amerikalı komedyen Will Rogers’ın siyaset hakkında fikirlerini belirtmeden önce kullandığı “Tüm bildiklerim sadece gazetelerden okuduğum şeylerden oluşmaktadır” ifadesini kullanmıştır. McCombs eskiden toplumu ilgilendiren bilgilere yalnızca gazete ve dergi gibi yazılı kaynaklardan ulaşmanın mümkün olduğu vurgularken bilginin kitlesel olarak tek kaynağının bu yazılı medya araçları olduğunu belirtmiştir. McCombs günümüzde ise durumun biraz daha farklı olduğunu gazetelerin yanı sıra televizyon ve yeni iletişim teknolojilerinin ortaya çıkması ile birlikte bilgiye ulaşmak için daha fazla kaynağa sahip olduğumuzu; ancak geçmişten çok da farklı bir konumda olmadığımızın da altını çizmiştir. Burada önemli olan insanların ana bilgi kaynağına ulaşamaması ve olayları birebir olarak gözlemleyemediği için medyanın istediği biçimde şekillendirdiği haberleri izleyerek ya da okuyarak fikir sahibi olmasıdır. Dolayısıyla medya, kitlelere ulaşabilme gücünü kullanarak toplumun bir konu hakkında görüş ve fikir sahibi olmasını şekillendirebilir (McCombs, 2004:1-2).

McCombs medyanın toplumsal olayları kabul edilebilir bir şekilde hikâyeleştirerek sunduğunu; ancak medyanın asli görevinin toplumsal faydaları gözeterek haber yapmak olması gerektiğini belirtmiştir. Kamuoyu kendi gündemlerini oluşturmak için ve hangi konuların en önemli olduğuna karar vermek için medyanın sunduğu ilgi çekici ipuçlarını kullanmaktadır. Zamanla, haberlerde vurgulanan

meseler halk arasında en önemli konular olarak ele alınmaktadır. Haber medyasının gündemi, önemli ölçüde kamuoyunun gündemine dönüşmektedir. Başka bir deyişle, haber medyasının gündemi büyük ölçüde kamuoyunun gündemi haline gelmektedir. Kamuoyunun dikkatini çekmek, kamuoyunun gündemine bir konu sunmak, böylece o konunun kamuoyunun dikkati ve düşüncesinin ve muhtemelen eyleminin odak noktası haline gelmesi kamuoyunun oluşturulmasındaki ilk aşamadır (McCombs, 2004:2).

Kamuoyunun tartışması genellikle fikirlerin dağılımı üzerinde odaklanır; örneğin kaç kişi, kaç kişiye karşıdır ve kaç tanesi kararsızdır. Haber medyasının ve izleyicilerinden birçoğunun, özellikle siyasi kampanyalar sırasında kamuoyu anketleriyle bu kadar büyülemelerinin nedeni budur. Ancak görüşlerin dağılımını düşünmeden önce, hangi konuların kamuoyunun merkezinde olduğunu bilmek gerekmektedir. İnsanların birçok şey hakkında fikirleri vardır; ancak sadece birkaç konu onlar için gerçekten önemlidir. Medyanın gündem belirleyici rolü, bir sorunun ortaya çıkması üzerindeki etkisidir. Önemli sayıda insanın bir konuyla ilgili fikir edinmeye değer olup olmadığına karar veren medyadır. Pek çok konu halkın bilgilendirilmesi açısından önemli olmasına rağmen, sadece birkaç tanesi gerekli bulunmaktadır. Dolayısıyla medya günün en önemli konularının ne olduğu konusundaki algılarımız üzerinde önemli etkiye sahiptir. Bu durum kasıtlı ve önceden planlanmış bir etki olmayabilir. Medyanın gündemde en göze çarpan haberler hakkında birkaç konuyu seçme ve vurgulama zorunluluğundan kaynaklanan istenmeyen bir durum söz konusu olabilmektedir. Haber medyasının seçtikleri konuların gündem oluşturmasına olan etkisi ile insanların bireysel olarak gündemdeki konular hakkında ne düşündükleri arasında bir ayrım vardır. Yani medya insanların ne hakkında konuşacaklarını belirleyebilirken insanların özel düşünceleri konusunda başarısız olabilir. Diğer bir ifade ile medya insanların nasıl konuşacaklarını değil, ne hakkında konuşacaklarını belirlemektedir (McCombs, 2004:3-4).

Şekil 1: McCombs ve Shaw'ın Gündem Belirleme Modeli

Kaynak: McQuail ve Windahl, 1993: 92

Bu modele göre medyanın ilgi gösterdiği konular kitle iletişim araçları sayesinde halkın da gündemi haline gelmektedir. Medya gündeminin ilgi gösterdiği konulara paralel olarak kamunun konuları ve olayları algılayış oranı artmaktadır.

Gündem belirleme kavramı ile birlikte iletişimin insanlar üzerinde önemli etkileri olabileceği fark edilmiştir. Bu etkiler belirli düzeylerde gerçekleşmektedir. Birinci düzey “farkında olma” düzeyidir. Bu düzeyde etki bireylerin etraflarında olan olaylardan haberdar olması ve farkına varması şeklinde ortaya çıkar. Sonrasında ikinci düzey olan “bilgi edinme düzeyi”ne geçilir. Bu düzeyde çevresinde olan olayların farkına varan ve medya aracılığı ile öğrenme sürecine giren insanlar bilgi edinmeye başlarlar. Üçüncü düzey “tutum değiştirme düzeyi”dir. Son olarak ise dördüncü düzey “davranış oluşturma” düzeyidir. Gündem belirleme kuramı medyanın bu etkileri arasında “farkında olma” düzeyini yani bir şeylerin farkına vardırma, o şeyden haberi olma, anlamındaki ilk düzeyini açıklamaya çalışır (Yüksel, 2001:22).

McCombs ve Shaw'un, neden-sonuç-etki zincirine delil sağlayan gündem belirleme sürecine dair teorisi, kitle iletişimi alanında önemli bir yere sahiptir. Genel anlamda, gündem belirleme kuramı birden fazla bileşene sahiptir. Bununla birlikte

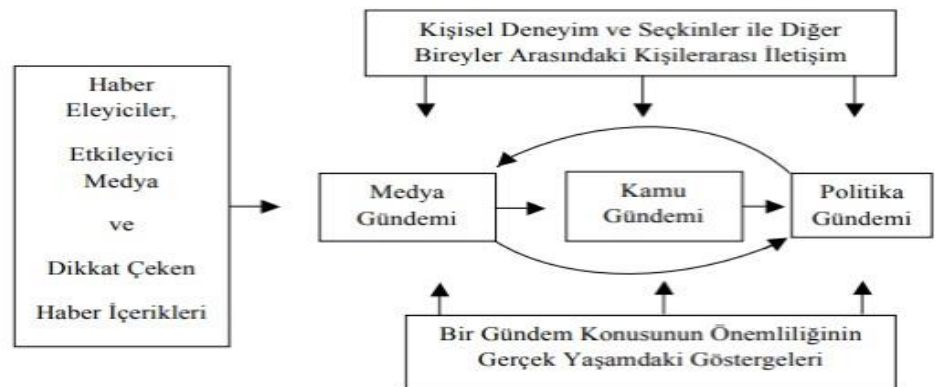
medya gündemi ve kamu gündemi arasında bir neden-sonuç ilişkisi olduğunu göstermektedir. Gündemin oluşmasını sağlayan bileşenler ise şu şekildedir:

1. Medya Gündemi Medya araçlarında tartışılan konular
2. Kamu Gündemi – Halkın ortak veya insanların bireysel gündemi
3. Politika Gündemi - Politika yapıcılarının önemli gördüğü konular
4. Ticari Gündem - Büyük işletmeler ve şirketlerin önemli gördüğü konular

Bu dört gündem birbiriyle ilişkilidir. Aynı zamanda, iki temel varsayım, gündem belirleme konusundaki pek çok araştırmanın temelini oluşturmaktadır. İlk varsayım, basın ve medyanın her zaman gerçeği yansıtmayabileceği, gündemi süzüp biçimlendirmesidir. İkincisi ise, medyanın birkaç konu ve olay üzerinde yoğunlaşması, halkın bu meseleleri diğer konulardan daha önemli olarak algılamasına yol açmaktadır (Alfonso, Rosa vd.,2008:23).

Gündem belirleme kuramında medya, kamu ve politika gündemi ele alınmış ve gündem oluşturma bu üçü arasındaki ilişkiden oluşan bir süreç olduğu belirtilmiştir. Aşağıda gündem belirleme kuramının üç ana unsurunun şeması yer almaktadır (Dearing ve Rogers, 1996:5-6).

Şekil 2: Gündem Oluşumu Süreci

Kaynak: Dearing J. W., ve Rogers, E. (1996). Agenda-setting. Sage Publications, s.5.

Rogers ve Dearing'in gündem oluşumunu açıkladığı bu şemada ise medya gündemi, kamu gündemi ve politika gündemlerinin birbirlerini etkileyerek gündemi ortaya çıkardığından bahsetmişlerdir. Bu gündem türleri ise kişisel ilişkilerden ve

deneyimlerden etkilenebilirken, haber elesticilerin ise medya araçlarına ve seçilen konulara etki ettiği söylenebilir. Dolayısıyla bu durumda gündemler arası etkileşimli bir yapıdan söz edebilmek mümkündür (Terkan, 2005: 58).

Medyanın gündem belirleme işlevi üzerine yapılan araştırmalarda medyanın belli olayları ya da konuları gündeme getirerek, hangilerinin önemli olduğu noktasında bir şekil çizdiği belirtilmektedir. Medya gündemi üzerinde etkili olan unsurlar genel olarak değerlendirildiğinde, medya kuruluşunun örgütlenme yapısı ve haber üretim sürecinin en önemli unsurlar olduğu, kurum içi ve kurum dışı birçok etkenin yanında, gerçek olayların ve kitle iletişim araçlarının birbirleri üzerindeki etkisinin de medya içeriğinin ortaya çıkmasında önemli rol oynadığı söylenebilir (Terkan, 2007: 564).

Kitle iletişiminde kaynak ile alıcı arasındaki fiziksel mesafeden dolayı, belli ölçüde demokratik bir toplumsal ortamda, kitle iletişim araçlarının toplumun fikirleri üzerinde birincil bir etkiye sahip olması düşünülemez. Medyanın gündeme getirdiği haberin toplumu etkilemesi, o haberi okuyan insanların kendi veya yakın çevresinin görüşleri doğrultusunda biçimlenen bir şekilde olabilir. İnsanlar bu şekilde medya aracılığı ile iletilmek istenen fikri, yorumu ya da değerlendirmeyi reddeder veya kabul eder. Ancak kitle iletişim araçlarının tek bir gücün kontrolü altına alındığı durumlarda alıcı ve kaynak arasındaki fiziksel mesafeden kaynaklı özgürlük söz konusu olmayabilir (Oskay, 2014:59).

2.6.3. Yeni Medyada Gündem Oluşturma Süreci

Yeni medyanın yükselmesi ile geleneksel medyanın potansiyel gündem oluşturma gücü sorgulanmaya başlanmıştır. Araştırmacılar son dönemlerde, eğer medya kamuoyunun gündemini oluşturuyorsa onun gündemini kimin oluşturduğu sorusunu yeni medyanın etkisi üzerinden incelemeye başlamışlardır (Meriç, 2015:243).

İçerik çeşitliliğinin kapsamı, medyanın kamusal alanda tartışmaya açtığı konuların yelpazesini sınırlandırmaktadır. Bu nedenle, medya çoğulculuğunu değerlendirirken, içeriğin çeşitliliği derecesi de önemli bir göstergedir. Bu durum gündem belirleme teorisi ile ele alınabilir. Bu alanda yapılan araştırmalar, belli bir noktada ya da belirli bir zaman zarfında farklı medya araçlarının belli bir konu üzerinde benzer şekilde dikkat çekme özelliğine sahip olduğunu göstermiştir. Bu nedenle,

medya gündeminin genişliği ve derinliği bir çoğulculuk göstergesi olarak da düşünülebilir çünkü bir konunun medya gündemindeki konumu, konunun kamu gündemine olan ilgisini önemli ölçüde belirlemektedir (Dearing ve Rogers, 1992: 92). Gündem belirleme etkisi varsayımı, geleneksel medya alanında büyük ölçüde kabul görse de yeni medya söz konusu olduğunda bu varsayım her zaman geçerli olmayabilir.

İnternette, gündem belirleme süreci Chris Anderson'un "uzun kuyruk" teorisine yaklaşmaktadır. Bu denklemde, en popüler web içerikleri "gündemi belirleyen" içeriklerdir. Tartışılan konunun miktarı, dünya çapındaki web'in zaman ve mekân olanaklarına kıyasla nispeten küçükken, toplumsal meseleler giderek kamu gündeminde daha az yer alabilmektedir. Örneğin, McCombs'un bakış açısından sosyal medya araçları, televizyon ve diğer geleneksel medya araçlarının gündemini yeniden üreten platformlardır. Geleneksel medya araçları, yeni medyanın gündemini belirlemektedir. Bu sonsuz zincir içinde aynı konuların yeni medyada tartışılması gündem belirleyici etkiyi güçlendirip bu konuların yeniden dolaşıma sokulduğu söylenebilir. Dahası, çevrimiçi ortamlarda insanlar toplumsal konularla katılımcı bir şekilde doğrudan iletişim kurmaktadır. Bunların yanında internet ortamında hangi haberin ilk sırada ya da son sırada, kaç puntıyla ve ne şekilde sunulacağına karar vermek, gazetecilik faaliyeti yapan web sitelerinin kontrolündedir. Tüm bu sorunlar gündem oluşturma kuramının statik ve durağan bir yapıda olmadığını ve sürekli olarak araştırma yapılabilecek yeni alanları sunduğunu göstermektedir (Alfonso, Rosa vd.,2008:23).

Yeni medya kültür ve bilgi çeşitliliğinin bir unsuru olarak görülmüştür. Özellikle internet ve sosyal medyanın, çeşitliliği teşvik ediyor olması genel olarak medyanın çoğulcu bir yapıda olmasını sağlayabilmektedir. Yeni küreselleşmiş dünyada ortaya çıkan kamusal alanın daha fazla sese izin vermesine rağmen bu yapının kusursuz olduğu söylenemez. Ancak geleneksel medyadan daha demokratik bir kamusal alan sunduğu belirtilebilir (McNair, 2006: 151). Daha genel olarak, web, geleneksel ve etkileşime olanak tanımayan medya kanallarının darboğazından daha büyük bir topluma ulaşmak için farklı kültürel ve bilgi amaçlı ürünler için bir araç olarak görülmektedir. Bu fikir özellikle Chris Anderson ve "uzun kuyruk" teorisi sayesinde popülerleşmiştir (Smyrnaio ve diğerleri, 2010:1246).

Uzun Kuyruk teorisinde iki temel argüman vardır. İlk argüman, çevrimiçi pazarlarda, bilgi piyasalarının dağıtım maliyetlerinin, çevrimdışı piyasalara kıyasla çok düşük olmasıdır. Ekonomik teoriye göre, bilgi mallarının üretilmesi pahalıya mal olur; ancak yeniden üretilmesi ucuzdur. İnternette, bu özellik dağıtım için de geçerlidir (Shapiro ve Varian, 1998:7). Geleneksel basın endüstrisi çevrimiçi basın ortamları ile karşılaştırıldığında bu net bir şekilde gözlemlenmektedir. Özellikle gazetelerin ve dergilerin dağıtım maliyetleri yüksektir. Bu durum medyada çoğulculuğa engel olabilmektedir. Böyle bir sistemde düşük satış yapan marjinal gazeteler ve dergiler dezavantajlıdır. Ancak internet ortamında medyadaki tüm farklı fikirleri üretebilme ve bu fikirlere ulaşabilme olanağı bulunmaktadır. Öte yandan, geleneksel medyanın dağıtım organizasyonu coğrafi kısıtlamalarla da sınırlıdır. Bu özellikle günlük ve çok hızlı bir şekilde teslim edilmesi gereken gazete sektöründe geçerlidir. Bu durum, belirli bir coğrafi bölgede yer alan insanların diğerlerine göre daha rahat bir şekilde gazetelere erişebileceği anlamına gelmektedir. Dolayısıyla geleneksel gazete endüstrisinin bu yönü, pazar potansiyellerini sınırlandırmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak, uzun kuyruk teorisinin ikinci argümanı, internet üzerindeki dünyadaki niş pazarların bir araya getirilmesi finansal olarak farklı kültürel ve bilgilendirici ürünlerin üretilmesini ve hayatta kalmasını sağlamaktadır. Gerçekten de internetteki haber siteleri dünyanın her yanından ulaşılacak bilgileri çok düşük maliyetlerle yayınlatabilmektedir. Dolayısıyla uzun kuyruk teorisine göre niş pazarları bir araya getirmelerine izin verdiğinden, çevrimiçi ortamlarda haber üreten medya kanallarının web üzerinde daha geniş bir içerik çeşitliliği sunmaları beklenmektedir. (Smyrnaioş vd, 2010:1248).

Dijitalleşme medya mesajlarının üreticisi ve tüketicisi arasındaki sınırların bulanıklaşmasını ve tüketicinin medya içeriğinin üretimine katkıda bulunabileceği yeni ortamların oluşmasını sağlamıştır. Yeni medya teknolojilerinin yeni kanalları kullanıcılarının kontrolüne bırakması iletişimin görünümünü dramatik bir şekilde değiştirmiştir. Sohbet odaları, forumlar, çevrimiçi gazeteler ve sosyal medya ile birlikte dünya çapında milyonlarca insanın iletişim davranışlar dönüşüme uğramıştır. Bu durum araştırmacılara yeni araştırma konuları hazırlamıştır. Pek çok toplumda dijitalleşmiş ve geleneksel medyanın dışında pek çok farklı gündemin var olması sağlanmıştır. Yine de internette yer alan farklılık ve çeşitlilik gösteren gündeme ilişkin kamuoyunun önemli bir kısmının hazır olduğu söylenemeyebilir (Meriç, 2015:250).

Yeni medya ile gündem belirleme kuramını yeniden ele alan McCombs, iki tane hipotez ile durumu değerlendirmektedir. İlk hipotez çok sayıda insanın internete erişiminin bulunduğu ve insanların haberler ve bilgiler için pek çok farklı siteye yönelmesidir. Eğer gündem belirleme, kamuoyunun dikkatini az sayıdaki konuya odaklamak ise, bu durum artık pek mümkün değildir. Zira kamuoyu internet ile birlikte parçalanmış ve kişiye özel bir yapıya bürünmüştür. İkinci hipotez ise yeni medyada içerik üreten haber sitelerinin geleneksel medyada olduğu gibi insanların günlük alışkanlıkları üzerinden haberlerini oluşturmalarıdır. Bu durum çevrimiçi haber siteleri ile geleneksel medyanın gündeminin uyumlu olmasına neden olmaktadır (McCombs, 2005:545). Mc Combs'un yaptığı bu tartışma yeni medya çağında gündem belirleme kuramının nasıl incelenmesi gerektiğine dair ipuçları vermektedir.

Geleneksel medyanın gün içerisinde gelişen tüm olayları haberleşmesi mümkün değildir. Dolayısıyla hangi konu ya da olayların haber olup hangilerinin olamayacağını belirleyen bir kontrol mekanizması bulunmaktadır. Bu mekanizma aynı zamanda bir gücü ve iktidarı temsil edebilir. Bunun yanında yeni medya teknolojilerinin sağladığı avantajlar sıradan kullanıcıların içerik üretimini kolaylaştırarak onları üreten tüketici konumuna getirmektedir. Bu durumda yeni medya araçlarında gündemi belirleyen bir iktidardan bağımsız her içerik üreticisinin kendi gündemini duyurabilme şansı vardır. Bu şans sıradan kullanıcıların nitelikli bir şekilde ürettikleri içeriklerin gündeme taşınma ihtimalini arttırmakta ve medya çeşitliliğinin sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Bu şekilde sıradan bir insanın bireysel gündemi gerek yeni medya araçlarında gerekse geleneksel medyada gündem olabilmektedir.

Yeni medya araçları kendi iktidalarını ve güçlerini yaratmaktadır. Sosyal medya fenomenleri olarak bildiğimiz kullanıcılar sahip oldukları takipçiler sayesinde daha fazla etkileşime girerek yeni medya araçlarında gündemi belirleyebilmektedirler. Bununla birlikte yeni medya araçları da aynı geleneksel medya araçlarında olduğu gibi belli konuları daha öne çıkartmaktadır. Twitter'da Trend Topics bölümü buna örnek verilebilir. Benzer şekilde Ekşisözlük'te "gündem" kısmında o günün en çok konuşulan başlıkları yer almaktadır. Geleneksel medyadan farklı olarak bu gündemi kullanıcılar kolektif olarak oluşturmaktadırlar. Ancak bu kullanıcıların genellikle geleneksel medyadan duydukları haberleri çevrimiçi ortamlarda tartıştıkları düşünüldüğünde gündemi yine geleneksel medyanın belirlediğini söylenebilir.

2.6.4. Futbol Gündemi

Yirmi birinci yüzyılda futbol, eskiden dünyayı cezbedip ele geçiren bir işçi sınıfı oyunundan son derece farklı bir durumdadır. Örneğin 1992’de 191 milyon pound olan Premier League yayın haklarına, 2016-2019 yayın anlaşması için yalnızca İngiltere’de Sky ve BT televizyonları 5 milyar poundun üzerinde para ödemiştir. Dış ülkelerdeki yayın hakları satışıyla bu rakam 8 milyar poundu bulmaktadır (Montague, 2018:27). Türkiye’de ise ilk kez 1994 yılında yapılan havuz ihalesi sayesinde, maçlar parasız kanallardan, şifreli kanallara taşınmıştır (Arık, 2008:207). Türkiye Süper Ligi’nin 2017-2022 yılları arasındaki toplam 5 sezon içinse Bein Sports kanalının ödediği rakam 500 milyon doları bulmuştur. Bu büyüyen ekonomi sayesinde hem ülkemizde hem de dünyada futbol artık gündemde daha fazla yer bulmaya ve kamuoyunu etkileyen önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır.

Uluslararası futbol organizasyonları dünya çapında gündem oluşturma adına önemli bir etki alanına sahiptir. Futbol ile geleneksel olarak güçlü bağları olmayan devletler bile kamuoyunu etkilemek ve dikkat çekmek adına bu büyük organizasyonlara devasa yatırımlar yapmaktadır. Bu organizasyonlardan belki de en büyüğü 4 yılda bir düzenlenen Dünya Kupasıdır. 2018 yılında Rusya’da düzenlenen, 2022 yılında da Katar’da düzenlenecek olan Dünya Kupası, bu iki ülke için de temelde bir halkla ilişkiler faaliyeti olarak görülebilir. Zira futbol geçmişlerine bakıldığında iki ülkenin de geleneksel bir bağının bulunmadığı gözlemlenebilmektedir. Özellikle Katar’ın Dünya Kupasına ev sahipliği yapacak olması futbol kamuoyunda büyük tepkilere maruz kalmıştır. Bu konu ile alakalı FIFA’da ortaya çıkan yolsuzluk olayları da medyada geniş yer bulmuş ve birçok istifa yaşanmıştır. Rusya’da düzenlenen Dünya Kupası öncesinde de çoğu yazar, uluslararası spor organizasyonlarının Rus rejimi için meşrutiye kaynağı olduğunu, iktidarın uluslararası sporu milliyetçi duyguları körüklemek, birlik duygusu yaratmak için kullandığını belirtmişlerdir (Hacıoğlu, 2018:28).

Futbol, toplumların en dikkat çekici sosyal etkinliklerinden birisidir. Gerek hayatın dinamik unsurlarını saha içinde ve dışında barındırabilmesi gerekse dünya üzerindeki farklı etnik, dilsel ve dinsel kökene sahip insanları bir amaç uğrunda bir araya getirebilme potansiyeline sahip olması futbolun sosyal bir olgu olarak değerli görülmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla bu sosyal etkinliğe kitle iletişim araçları ve

medya yoğun olarak ilgi göstermektedir. Futbolun bir endüstri haline dönüşmesinde ve insanların hayatında önemli bir konu haline gelmesinde kitle iletişiminin ve medyanın rolü büyüktür. Bu anlamda gündem belirleme kuramının etkisini futbolun biçimlenmesinde ön plana çıktığı gözlemlenmektedir (Katırcı, 2015:53).

Futbolun küresel bir endüstri haline gelmesiyle, bu alanda büyük bir ekonomi oluşmuştur. Bu endüstri içerisinde yer alan futbolun bileşenlerinin (futbolcular, yöneticiler, taraftarlar, teknik adamlar vb.) toplumla iletişim kurma çabası bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Bu iletişim çabaları için hem kulüpler hem de futbolcular özelinde medya ilişkilerinin rolü büyük bir önem arz etmektedir. Günümüzde kulüpler gerek profesyonel çalışanlarla birlikte halkla ilişkiler çalışmaları, sosyal sorumluluk projeleri, sosyal medya etkinlikleri ve kulüp televizyon kanalları aracılığı vb. kitle iletişim yöntemleri ile kendi gündemlerini oluşturmaya çalışmaktadırlar. Benzer şekilde profesyonel futbolcular da hem yeni medya çağına ayak uydurabilmek hem de taraftarlarla sağlıklı iletişim kurabilmek adına profesyonel medya ajanları ile çalışarak sosyal medya paylaşımları ve basın açıklamaları yapmaktadır. Günümüzde futbolcuların özel hayatları ile ilgili konuların eskiden olduğu gibi saklanması ve medyadan uzak tutulması pek mümkün değildir. Ünlü bir futbolcunun saha içinde yaptıkları kadar saha dışında sergilediği davranışlar da gündem oluşturabilmekte ve profesyonel yaşantısını olumlu ya da olumsuz anlamda etkileyebilmektedir.

Kitle iletişim araçlarının oluşturduğu gündem konularından birisi de futboldur. Futbol gündemi oluşturma adına kullanılan kitle iletişim araçları arasında belki de en etkili televizyondur. Televizyon sayesinde futbol bir sosyoekonomik sektör haline gelmiştir. Bununla birlikte yazılı medyada da günlük gazetelerin yanı sıra sadece spor haberleri ve yorumlarına yer veren spor gazeteleri ve dergileri ortaya çıkmıştır. Spor gazeteleri, spor ve özellikle futbol kamuoyunu bilgilendirme ve etkileme rolünü üstlenmektedir. Futbolun geniş kitlelere ulaşip sevilmesinde kitle iletişim araçlarının büyük rolü vardır. Günümüzde ise internet ile birlikte gazetelerin ya da taraftarın çevrimiçi sayfaları ve sosyal medya ağları futbol gündeminin oluşmasına büyük katkı sağlamaktadır (Mil ve Şanlı, 2015:238).

Gündem belirleme kuramını futbola uyarlandığında, büyük televizyon kanallarının yayın stratejileri, yaptıkları futbol programları ve yayın saatleri oldukça

anlaşılır bir duruma dönüşmektedir. Gündem belirlemenin birinci düzeyi konuların sıraya dizilişi ile ilgilidir. Bu düzey, maçların yayınlarının sıraya dizilişi ve maçların yayın saatlerinin ayarlanması ile eşleşmektedir. Bu şekilde gündem belirleme kuramının temel düzeyi yani yayın akışı ayarlanmış olur. Gündem belirleme kuramında ikinci düzeyde ise öne çıkarılmak istenen konu ve olaylar vardır. Dolayısıyla prime time olarak adlandırabileceğimiz zaman dilimine ise en popüler takımların maçlarının yayınlanması da kuramın ikinci düzeyi ile eşleşmektedir. Benzer eşleşmeleri yalnızca maç yayınları ile alakalı değil aynı zamanda televizyonlarda yayınlanan futbol programları için de söyleyebiliriz. Bu şekilde ayarlanan futbol organizasyonu ise günümüzde izleyici sayısını arttırmakta ve gittikçe daha fazla diğer sporlara nazaran popülerleşmeye devam etmektedir. (Ataizi, 2015: 12).

Hem görsel hem de işitsel olarak verdiği hazdan dolayı futbol maçlarını ve haberlerini televizyondan ya da yeni medya araçlarından takip etmek kolay ve eğlenceli görülebilmektedir. Futbol oyununda yaşanan rekabet, yapılan yatırımlar, transferler ve kazanılan başarılar futbol izleyicisine büyük keyif vermekte ve izleyici sayısını da arttırmaktadır. Bu artış ticari olarak da değerlendirilmektedir. Futboldan beslenen popüler ve magazinsel gündem giderek büyümekte ve izleyiciler tarafından tüketilmektedir. Bahsi geçen bu kullanımlar ve doyumların etkisi ile futbol sektörü gelişmektedir (Özkoçak, 2015: 70).

Geleneksel medyanın yanında yeni medya araçları da futbol gündeminin belirlenmesinde önemli etkiye bulunduğu söylenebilir. Özellikle Twitter ve Instagram gibi futbolcuların, taraftar gruplarının ve kulüplerin sıklıkla kullandıkları ağlar geleneksel medya için yeni bir haber kaynağı oluşmasını sağlamıştır. Futbolcuları ya da yöneticileri taraftarla buluşturan sosyal medya ağlarında futbolcuların yaptıkları paylaşımlar geleneksel medyada yer alan haberlere şekil verebilmekte ve gündemi belirleyebilmektedir. Dolayısıyla sosyal ağlarda etkili paylaşımlar yapan futbolcular futbol haberlerinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Ataizi, 2015:121).

2.7. Ekşisözlük

Ekşisözlük, her türlü kelime ve kavram hakkında kayıtlı yazarların yorumlarını içeren ve katılımcı sözlük özelliği gösteren bir web sitesidir. Bir bilgisayar programcısı olan ve 'ssg' rumuzu ile tanınan Sedat Kapanoğlu tarafından, 15 Şubat 1999 tarihinde

Douglas Adams'ın Otostopçunun Galaksi Rehberi kitabından esinlenerek oluşturulmuştur (Gürel ve Yakın, 2007: 204). Ülkemizde Web 2.0 özelliklerinden faydalanan, sosyal medyanın özelliklerini taşıyan araçlardan en eskisi Ekşisözlük'tür. 1999 yılında Ekşisözlük, henüz ortada bir sosyal medya örneği ve uluslararası anlamda şu anki muadillerinin hiçbirisi ortada bulunmazken tasarlanmış bir sitedir. Kullanıcıların içerik oluşturup, etkileşime girmelerini sağlayan dünya üzerindeki ilk web sitelerinden bir tanesi olma özelliğini taşımaktadır. Dünyada henüz Facebook, Twitter gibi fenomenler olmadan önce ortaya çıkması ve günümüzde birçok sosyal medya platformlarının var olmasına rağmen halen popülerliğini korumaktadır. Ekşisözlük Türkiye'de en çok ziyaret edilen siteler arasında yer almaktadır. Ekşisözlük istatistiklerine göre 2017 yılında 208 milyon farklı kişi 4,6 milyarı aşkın sayfa görüntülemiştir (eksisozluk.com, 2017). Aynı zamanda Alexa istatistiklerine göre Ekşisözlük Türkiye'nin en çok tıklanılan 16. web sitesidir. Sosyal medya platformları arasında ise Youtube, Facebook ve Instagram'dan sonra 4. sıradadır. Katılımcı sözlükler arasında ise diğerlerinden açık ara farkla ilk sıradadır (alexa.com, 2018). Bu bağlamda ülkemizde Ekşisözlük'ün Twitter'dan daha fazla tıklanıyor olması dikkat çekicidir. Bu veriler Ekşisözlük'ün bilgi edinmek için kullanılan önemli bir platform olduğunu göstermektedir. Ekşisözlük anonim kimliklerle kullanılarak, yazarların çeşitli konular, olaylar, kavramlar, mekânlar ve ünlü kişiler ile ilgili içeriklerin paylaşıldığı, aynı başlık altında birçok farklı veya benzer görüşlerin yer alabildiği ve genellikle x ve y kuşağının alternatif bilgi edindiği ya da paylaştığı bir ortam olarak değerlendirilmektedir (Sentaş ve Kahraman, 2017: 208).

Ekşisözlük, orijinal bir fikir olması ve aynı dönemdeki internet sitelerine kıyasla çok daha etkileşimli olması sebebi ile kısa sürede yüz binlerce kullanıcının ziyaret ettiği bir siteye dönüşmüştür. Ekşisözlük kendisinden önce gelen mizah sitelerinin işlevini devralmış ve üzerine fazlasını da koymuştur. Ekşisözlük'ün diğer platformlardan en net farkı yazar alımının son derece kısıtlı olması ve moderasyonun diğer platformlara göre hem kapsam hem de iktidar anlamında çok daha kuvvetli olmasıdır. Son yıllarda ise toplu yazar alımlarının artması ile her görüşten insanın sözlükte yer almasını sağlamıştır. Ekşisözlük'ün bu kullanıcı kitlesi ile Twitter'a yakın bir anıdalık ve konu çeşitliliği sağlayan bir mecra olması da ayrıca değerlidir (Irak ve Yazıcıoğlu, 2012:35).

Ekşisözlük'e üye olunduktan sonra içerik girilebilmekte ancak bu içeriklere "çaylaklar" isimli bölüm altından ulaşılabilmektedir. Çaylaklar belli bir bekleme süresinden sonra ancak yazar olabilmekte ya da yazarlığa kabul edilmemektedir. Bu bekleme süresi her kullanıcı için aynı olmamaktadır. Kimisi 10 ay gibi kısa sürede yazar olabilirken kimisi yıllar boyunca yazar olmayı beklemektedir. Çaylak sıralamasından yükselerek yazar olmanın açıklanmış bir algoritması yoktur fakat aktif olan, yararlı entry giren çaylaklar yazarlık hakkına kavuşabilmektedirler. Aynı zamanda çaylak olmak için de en az 10 içerik paylaşmış olmak gereklidir.

Yazarların toplumun içinden gelen ve toplumsal olaylarla ilgili görüşlerini paylaşma ihtiyacı hisseden bireyler olmalarının yanı sıra samimi ve içten bir üslup kullanmaları, monotonluktan uzak ve farklı içerikler üretmeyi mümkün kılmalarını sağlayabilmektedir. Böylelikle okur, her daim güncel bilgiye istedikleri bilgilere daha eğlenceli şekilde ulaşabilmektedir. Bilginin kullanıcılar tarafından ilgi çekici hale getirilip sunulması Ekşisözlük'ün en önemli özelliklerinden biridir. 'Kutsal bilgi kaynağı' sloganı ile akıllarda yer eden Ekşisözlük tüm özgürlükçü vurgularına rağmen aynı zamanda otoriter bir yönetim anlayışına sahiptir. Ekşisözlük'ün üst düzey moderatörleri yazarlar ve entryler üzerinde sahip olduğu doğrudan gücüyle, dilediği zaman Ekşisözlük'e yazar alma ya da sözlükten yazar atma hakkına sahiptir. Ekşisözlük'ün işleyişine ve yapılanmasına göz atıldığında, son derece yoğun bir hiyerarşinin ve denetim mekanizmasının söz konusu olduğu görülebilmektedir (Gürel ve Yakın, 2007: 205).

Ekşisözlük, kullanıcıların hiçbir baskı veya toplumsal norm etkisinde kalmadan düşüncelerini ifade edebildikleri bir platformdur. Bunun en büyük sebebi Ekşisözlük'ün yapısı gereği kullanıcı kimliklerinin anonim olmasıdır. Gerçek kimliklerinin açığa çıkmayacağını farkında olan yazarlar, cesaretle yorum yapabilmektedir. Geleneksel medyanın aykırı ve farklı düşüncelere çeşitli nedenlerle yer vermemesi nedeniyle bireyler bu tarz sosyal medya platformlarında çeşitli içerikler üreterek kamuoyuna mesajlarını herkesle eşit oranda iletme şansına sahiptirler. Ancak yeni medya aracılığı ile iletişimin bu derece demokratikleşmesi, yapılan yorumların demokratik olduğu anlamına gelmemektedir. Zira yapılan yorumlar kimi zaman cinsiyetçilik, ırkçılık, aşağılama ve hakaret gibi söylemleri de barındırabilmektedir.

Ekşisözlük yeni medya içerisinde kendine özel bir alt kültür oluşturmuştur. Ancak bu alt kültürün yeni medyanın olumlu yönlerini yansıtan iyimser tabloyla örtüşmediği söylenebilir. Ekşisözlük kendi gündemi içerisinde toplumda var olan nefret söylemlerinin çevrimiçi ortamda dolaşıma girmesine ve yeniden üretilmesine katkı sağladığı durumlar olabilmektedir. Ekşisözlük yazarlarının cinsiyetlerine ya da diğer kişisel bilgilerine dair bir veri bulunmadığından yazarların kimlikleri anonim kalmaktadır. Dolayısıyla yazarların gerçek dünyadaki kimliklerinden bağımsız olarak internet ortamında yeni kimlikler üretebildikleri belirtilebilir. Dolayısıyla Ekşisözlük'ün sağladığı anonimlik sayesinde toplumsal baskılardan bağımsız olarak üretilen nefret söylemlerinin incelenmesi önemlidir. Ekşisözlük yeni medya ortamında yazarlık hakkının belirli aşamalar sonrasında elde edilebildiği kapalı ve hiyerarşik bir organizmadan oluşmaktadır. Ekşisözlük'ün kendine ait bu özel yapısının, üyelik koşulları ve sözlüğün hiyerarşisi göz önüne alındığında ortamın ne derece açık ve şeffaf olduğu belli olmamaktadır (Aslantürk ve Turgut, 2015: 64).

2.7.1. Ekşisözlük ve Nefret Söylemi

Son yıllarda Ekşisözlük'te ise toplu yazar alımlarının artması ile her görüşten insanın fikirlerini paylaşmasını sağlamıştır. Bununla birlikte bu durum, ülkedeki siyasi kamplaşmaların, cinsiyetçi zihniyetlerin ya da insanların tuttukları takımlar üzerinden birbirlerine ettikleri hakaretlerin de dijital ortamlarda yeniden üretilmesine neden olmuştur.

Ekşisözlük'te yazarlar tarafından oluşturulan içerikler herhangi bir denetime tabi tutulmaksızın direkt olarak yayınlanıp diğer kullanıcılar tarafından görüntülenebilmektedir. İçerikler hakkında bir şikâyet olmadığı sürece yayınlanan içeriklerin hukuka uygun olup olmadığı değerlendirilmemektedir. İçeriklerle ilgili bir şikâyet olduğu zaman, yazılar moderatörler ve gönüllü sözlük üyeleri tarafından denetlenerek belirlenen kurallara göre kontrol edilmekte ve uygun bulunmayan içerikler kaldırılmaktadır. Ekşisözlük yazarları da bu kurallara uymadıklarında yazarlıktan kovulabilmektedir. Nefret söylemi barındıran içerikler de bu bağlamda değerlendirmektedir. Ekşisözlük'ün nefret söylemi konusunda gelen şikâyetler üzerine "Ekşi Sözlük Nefret Söylemi Denetim Projesi" başlatılmıştır. 19 Haziran 2011 tarihinde uygulamaya başlanan proje kapsamında bir yönetmelik ortaya çıkartılmıştır. "Ekşisözlük Nefret Söylemi Denetleme Yönetmeliği" adı verilen bu yönetmeliğe göre

nefret söylemi tanımına uyan başlıklar ve paylaşımlar, 'Nefret Söylemi Denetim Grubu' tarafından incelenerek silinebilmekte; nefret söylemi içeren paylaşımı yapan yazarların üyeliklerine son verilebilmektedir (Öztekin, 2015:931).

Ekşisözlük Nefret Söylemi Denetleme Yönetmeliği, “nefret söylemine karşı bilinç oluşturmak ve onunla mücadele etmek isteyen tüm Ekşisözlük yazar ve okurlarının tanım, kapsam, usul ve yönetmelik üzerine eleştiri ve katkılarına açık bir platform olmayı amaçlamaktadır. Ekşisözlük Nefret Söylemi Denetleme Grubu ise denetim sürecinin ‘ispiyon’, ‘gerekçeli itiraz’ ve ‘güncelleme’ basamaklarının yürütülmesini üstlenmektedir. Bir içeriğin nefret söylemi kapsamında değerlendirilmesi için denetleme grubunu oluşturan yazarların oy çoğunluğu gerekmektedir. Grubun en az 3’te 2’si, ‘Nefret Söylemi’ yönünde görüş bildirmişse, içerik “Nefret Söylemi” olarak raporlanması gerekmektedir. Bu oran yakalanamadığı takdirde ise ilgili içerik legal sayılmaktadır (Ekşisözlük Nefret Söylemi Denetleme Yönetmeliği, 2011).

Yönetmeliğin yaptırım kısmı ise şu ifadeler yer almaktadır:

I) ‘Nefret Söylemi’ içeren entry’ler;

a- Yukarıdaki usullere göre yeterli şartları sağlayıp incelemesi, “Nefret Söylemi” olarak sonuçlanan bütün entry’ler silinir. Yazarın ‘Moderasyon Tarihçesi’ bu bilgiyle güncellenir.

b- Toplamda 4 (Dört) entry’si ‘Nefret Söylemi’ gerekçesiyle silinmiş yazar ‘Çaylak’ edilir.

c- Bu gerekçeyle yaptırımla karşılaşmış yazarın çaylaklık dönüşünde ‘Nefret Söylemi’ gerekçesiyle 2 (iki) entry’si daha silinirse uçurulur.

II) ‘Nefret Söylemi’ içeren başlıklar;

a- ‘Nefret Söylemi’ içeren başlıkların silinmesine dair usul gelecekte tartışılıp, gerekirse tanımlanarak duyurulacaktır. Mevcut yönetmelik gereğince, “Nefret Söylemi” içeren başlıklar silinmeyip, sadece sahibine yaptırım gerekçesi olarak değerlendirilecektir.

b- 'Nefret Söylemi' içeren başlık üretmenin yaptırımı, başlıkların söylem için çok daha etkili bir araç olduğu göze alınarak '2 kat' olarak kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda;

i- Toplamda 2 (iki) 'Nefret Söylemi' başlık üretmiş yazar 'Çaylak' edilir.

ii- Bu gerekçeyle yaptırımla karşılaşmış yazar, çaylaklık dönüşünde 1 (bir) 'Nefret Söylemi' başlık daha üretirse ucurulur (Ekşisözlük Nefret Söylemi Denetleme Yönetmeliği, 2011).

Günümüzde ise Ekşisözlük'ün diğer büyük sosyal medya uygulamaları gibi şirketleşmesi sonucunda sözlük içerisindeki yazarların bir moderasyon yetkisi bulunmamaktadır. Önceden yazarlara tanınan moderasyon yetkileri şu anda yazar alımları ya da yazarlık hakkına son verilmesi ve içerik silinmesi gibi uygulamalar şirket yönetiminin kendi inisiyatifindedir. Ekşisözlük, Ekşi Teknoloji ve Bilişim Anonim Şirketi'ne ait olup, 5651 sayılı kanun çerçevesinde yer sağlayıcı sıfatıyla hizmet vermektedir. Ekşisözlük'te yazarlar tarafından oluşturulan içerikler herhangi bir ön incelemeye tabi olmaksızın ve doğrudan yazarlar tarafından yayına alınmaktadır. Ekşisözlük'ün, kullanıcılar tarafından başvurulmadığı müddetçe, yayınlanan içeriğin hukuka uygunluğunu denetleme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bununla birlikte Ekşisözlük yer sağladığı içeriğin hukuka uygunluğunu sağlamak için yapılan başvuruları değerlendirmektedir. Bir başlıkta yer alan yazılar genelde farklı yazarlara ait olmaktadır. Bu nedenle, başlıklarda yer alan her bir yazı 'şikâyet' butonu kullanılarak ayrı ayrı şikâyet edilebilmektedir (Ekşisözlük Kullanım Koşulları, 2016).

Ekşisözlük yönetimi ve gönüllü yazarlar tarafından yapılan bu çalışmalar kimi Ekşisözlük kullanıcıları tarafından ifade özgürlüğü gerekçesi ile eleştiriye maruz kalmıştır. Protesto amaçlı birçok başlık açılmış ve yönetimin bu kararı tepkiyle karşılaşmıştır. Yapılan değerlendirmelerin denetim grubunu oluşturan yazarların bireysel görüşlerinden oluştuğu için sağlıklı kararlar alınamamıştır. Sonuç olarak alınan bu kararlar denetim grubunu oluşturan üyelerin de aralarında yaşadığı anlaşmazlıklar sonucu yavaş yavaş işlerliğini yitirmiş ve yaptırımlar uygulanmamaya başlamıştır. Şu anda halen daha Ekşisözlük'te etnik, siyasi, cinsiyetçi vb. nefret söylemleri dikkat çekmektedir.

2.7.2. Ekşisözlük'te Futbol Gündemi

Ekşisözlük, kullanıcıların dış kaynaklardan haber linkleri eklemesine ve bu haberler hakkında diğer kullanıcıların içerik üretmesine olanak sağlayan bir sosyal haber sitesi olarak değerlendirilebilir. Ekşisözlük'te bir haber ne kadar fazla etkileşim alırsa o kadar fazla görünürlük kazanmaktadır. Dolayısıyla hangi haberin daha fazla görünür olması gerektiğine topluluğun kendisi karar vermektedir (Kuş, 2016:34).

Ekşisözlük üzerinden paylaşılan içerikler, tamamen öznel ve doğruluğu kanıtlanmamış bilgiler olmasına rağmen birçok kullanıcı Ekşisözlük'ü önemli bir başvuru ve bilgi kaynağı olarak kullanmaktadır. Ekşisözlük hem herhangi bir konuda diğer insanların ne düşündüğünü öğrenmek için hem de anonim bir kimlikle kendi düşüncelerini açıklama konusunda kullanıcılara rahat ve özgür hareket edebilecekleri bir alan sağlamaktadır (Öztekin, 2015:930).

Ekşisözlük'ün özellikle futbol konusunda bir bilgi kaynağı olarak kullanılmasına ilginç bir örnek olarak spor spikeri Levent Özçelik'in, televizyonda maç yayını sırasında aktardığı çeşitli bilgileri, Ekşisözlük sitesinden alıntılanması ve bu durumun fark edilmesiyle, bazı Ekşisözlük yazarlarının bilerek yanlış bilgiler içeren içerikleri paylaşması bunların da Özçelik tarafından aynen kullanılması gösterilebilir (Geray ve Aydoğan, 2010:313).

Futbola ilişkin konular ve olaylar toplumun ilgisini çekmektedir. Bu doğrultuda toplumun bireylerinin içerikler üreterek bir araya geldiği yeni medya ortamlarında futbolla ilgili konular gündem oluşturmaktadır. Ekşisözlük'te de futbola ilişkin başlıklar ve içerikler oldukça ilgi görmektedir ve bu sayede özellikle maç günlerinde Ekşisözlük'ün "gündem" kısmında genellikle üst sıralarda futbol maçları, teknik direktörler, futbolcular, yöneticilerin açıklamaları, futbol yorumcuları ya da futbola ilişkin diğer konular görüntülenmektedir. Ekşisözlük'te 2017-2018 futbol sezonunda oynanan her derbi maç açık ara o günün en çok konuşulan başlığı olmayı başarmıştır. Ülkenin ve dünyanın politik ya da magazinsel gündeminde onlarca konu varken futbolun bu derece kendinden bahsettirmesi ilgi çekicidir.

Geleneksel futbol medyasındaki futbol yorumcularına benzer olarak Ekşisözlük'te futbol ile alakalı içeriklerde yazarların şiddet diline, küçümseyici ve aşağılayıcı ifadelerine rastlamak mümkündür. Bu bağlamda çalışmanın son

bölümünde Ekşisözlük'te futbola ilişkin paylaşılan içerikler ile başlıklarından örnekler incelenecek ve belirlenen yöntem doğrultusunda analiz edilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKŞİSÖZLÜK'TE FUTBOLLA İLGİLİ BAŞLIKLARDA NEFRET SÖYLEMLERİNİN ANALİZİ

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu tez araştırmasında yöntem olarak Eleştirel Söylem Çözümlemesi tercih edilmiştir. Söylem kavramı temel olarak “dil kullanım, yani dille kurulan iletişim” olarak açıklanmaktadır. Söylem ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım, güç ve gücün etkisiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreçlerdir. Söylem sosyal, siyasi, kültürel ve ekonomik alanlar gibi, sosyal hayatın her alanı ile ilişkilidir (Sözen, 1999:102). T. Van Dijk söylem sayesinde ideolojilerin yeniden üretilerek gündelik ifadeleri önemli ölçüde etkilediğini belirtmiştir. Van Dijk’a göre söylem, konuşmaya dayalı etkileşim, yazılı metin, semboller, tipografi, imgeler ve anlamlandırmanın diğer göstergebilimsel veya multimedya boyutlarını içeren bir iletişim biçimidir. (Van Dijk akt. Meyer, 2001:20).

Dil, doğal bir nesne, beyinde fiziksel bir temsili olan insan zihninin bir ögesi ve bu türe bağışlanmış yetilerin bir parçasıdır. Foucault ise söylemi dil aracılığı ile bilginin üretilmesi olarak tanımlamaktadır (Chomsky, 2010:11). Tüm sosyal davranış biçimleri anlam içerdiği için ve anlam da yaptıklarımızı şekillendirdiği için, sosyal davranışlar söylemsel bir özellik taşımaktadır. Söylem, dil ve davranışla ilgili olarak kişinin söyledikleri (dil) ve yaptıkları (davranış) arasında yapılan geleneksel ayrımın üstesinden gelmeyi amaçlar. Söylem analizi, dili kelimelerin, cümlelerin ve dilsel özelliklerin ötesinde inceleyen, dilin kullanım biçimine ve ne için kullanıldığına dikkat çeken bir yaklaşımdır (Atay, 2007:169).

Söylemin bir bağlam içerisinde anlaşılabılır. Söylemin anlaşılması için metin ile birlikte bağlamın da değerlendirilmesi gerekmektedir. Van Dijk’a göre bağlam, insanların kendi zihinsel süreçlerinde gelişen kişisel bir yorumlamadır (Van Dijk akt. Çomu ve Halaiqa, 2015:46). Dolayısıyla bir konunun yorumlanabilmesi için sadece metni oluşturan kelimeler ve yorumlar yetmemektedir (Çomu ve Halaiqa, 2015:46).

Van Dijk, söylemler ve eylemler arasında bağlantılı bir ilişki bulunduğundan bahsetmektedir. İnsanların eylemlerini kontrol etmek için onların söylemlerini de kontrol etmek gereklidir. Söylemleri kontrol etmenin yanında söylemleri üretmek

toplumsal iktidarın sağlanması açısından önemlidir. Dolayısıyla iktidar oluşturmak için bizim metin ya da konuşma olarak adlandırdığımız söylem uygulamalarının da kontrolünün sağlanması gereklidir (Van Dijk, 2010:13).

Van Dijk, söylem çözümlemesinin hükmetme ve eşitsizlik gibi toplumsal sorunlarla ilgilenmesi gerektiğini belirtmektedir (Van Dijk akt. Evre, 2009: 136). Bununla birlikte toplumsal sorunlar çok çeşitli ve karmaşık yapılar barındırdığından, söylem analizinde seçkinlerin eşitsizlikleri nasıl uyguladığının ya da meşrulaştırdıklarının eleştirel olarak araştırılması gerektiğini vurgular (Evre, 2009: 136).

Van Dijk, iktidar ve hükmetme ilişkisini çözümlemek için söylem çözümlemesini makro ve mikro olmak üzere iki yapı üstünden yapmaktadır (Van Dijk akt. İncoğlu ve Çomak, 2009:31). Makro yapılar, tematik ve şematik analiz olmak üzere iki boyutta incelenir. Tematik analiz, haber başlıkları, haber girişi ve spotlar üzerine uygulanır. Haberin tematik yapısı, içeriğin anlamı ile ilgili bilgileri ortaya koyar. Böylece başlıkların birbirleri ve haber metinleri ile arasındaki ilişki araştırılır (İnceoğlu ve Çomak, 2009:31)

Şematik analiz ise durum ve yorumlarla ilgilidir. Şematik analiz kapsamında incelenen unsurlar, arka plan bilgisi, bağlamsal bilgi, olayın gerçekleştiği ve haberin verildiği tarihler, sonuçlar ve haber kaynaklarıdır. Durum bölümünde hikâye örgüsü incelenir. Arka plan bilgisiyle ise olayın toplumsal ve politik yönleri açıklanabilir. Yorum bölümünde ise haber kaynakları ve haberdeki konunun taraflarının sözlü tepkileri incelenir (Durna ve Kubilay, 2010:68). Bununla birlikte Van Dijk'a göre söylem çözümlemesinin kesin çizgilerle belirlenmiş tek bir yolu yoktur. Ancak söylem çözümlemesi sırasında belli noktalara dikkat edilmesi gereklidir. Bu noktalar şu şekildedir:

- Söylemin bağlamını incelemek,
- Hangi grupların, iktidar ilişkilerinin ve itafların bulunduğunu çözümlemek,
- Biz ve onlar hakkındaki olumlu ve olumsuz görüşleri ortaya çıkarmak,
- Önvarsayımları ve ima edilenleri açığa çıkarmak,
- Kutuplaştırılmış grup kanaatlerini vurgulayan tüm biçimsel yapıyı incelemek (Van Dijk akt. Çomu ve Halaiqa, 2015: 50).

Söylem çözümlemesinin tür odaklı değil, metin odaklı olması ve katı kurallardan uzak olması, çözümleme yönteminin haberler dışındaki farklı metin türleri üzerine uygulanabilmesini olanaklı kılmaktadır. Bu çözümleme yönteminin farklı metin türlerine uygulanabilir olması ülkemizde özellikle Web 2.0 ortamlarında gerçekleştirilen yeni medya araştırmalarında, bu metin çözümlemesi tekniğinin tercih edilmesinin en temel nedenlerinden birisidir (Çomu ve Halaiqa, 2015: 51).

Bu araştırma kapsamında Ekşisözlük sitesinde taraftarların açtıkları başlıklar ve paylaştıkları yorumlar üzerinden ürettikleri nefret söylemleri incelenirken kullanıcıların paylaştıkları içeriklerin ortak noktaları araştırılacaktır. Herhangi bir kişi, olay ya da bir derbi maçı hakkında açılan başlıklarda kullanıcıların kullandıkları “biz ve onlar” dili fanatik söylemlerin ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. Bu şekilde üretilen söylemler taraftar kimliğinin yeniden üretilmesine sebep olmaktadır. Bu bağlamda Ekşisözlük platformunda kullanılan söylemlerin içerikleri ve kullanım şekillerini incelemenin gerekli olduğu düşünülmektedir.

Bu çalışmada futbola ilişkin başlıklarda yapılan yorumlar içeriklerine göre 4 kategoriye ayrılmıştır. İçinde nefret söylemi olarak kabul edilebilecek, hakaret, küfür, ırkçı, cinsiyetçi söylem vb. içeriğe sahip olanlar (-2), nefret söylemi olarak nitelendirilemeyecek ancak anlam olarak olumsuz içeriklere sahip olanlar veya nefret söylemi niteliği barındırmayan hitap ve espriler (-1), ne olumlu ne de olumsuz içeriğe sahip olan alakasız içerikler (0), Futbolun barış ve centilmenlik gibi olumlu yönlerini ya da futbolun teknik- taktik unsurlarının paylaşıldığı olumlu içerikler (+1) olarak kategoriler belirlenmiştir. Bununla birlikte nefret söylemi kategorisine giren içeriklerin bir kısmı araştırmaya dahil edilerek analiz edilmeye çalışılmıştır.

Ekşisözlük'te yazarların ürettikleri içerikleri ticari bir amaç gütmeyen, link verilerek kullanmasının mümkün olması sayesinde bazı örnek içeriklerden faydalanılmıştır.

3.1.1. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Bu çalışma futbol olgusuyla alakalı yeni medya araçları birlikte dolaşıma sokulan nefret söylemlerini konu edinmektedir. Yeni medya platformlarının sayısının oldukça fazla olması nedeniyle bu platformların hepsinin araştırma kapsamına dahil edilmesi mümkün değildir. Konu ile ilgili Facebook ve Twitter gibi uygulamalar

hakkında daha önceden yapılan araştırmaların olması, Ekşisözlük'te futbolun fazlaca konuşulan ve ilgi çeken bir konu olması ve Ekşisözlük'ün geçmişinin diğer sosyal medya platformlarından eski olması sebebi ile araştırmamanın kapsamı yalnızca Ekşisözlük ile sınırlandırılmıştır. Bununla birlikte kullanıcılarının nasıl olduğu tam olarak bilinmese de bir denetim sürecinden sonra yazarlığa kabul edilmesi sebebi ile Ekşisözlük yazarlarının diğer sosyal medya platformlarındaki kullanıcıların genel toplamından sosyal ve kültürel anlamda daha nitelikli olduğu varsayımı nedeni ile inceleme alanı olarak Ekşisözlük sitesi tercih edilmiştir. Bunların yanı sıra Ekşisözlük'ün ülkemizde en çok kullanılan katılımcı sözlük platformu olması, Youtube, Facebook ve Instagram'dan sonra kullanıcılar tarafından en çok ziyaret edilen sosyal medya platformu olması, Twitter'dan daha fazla ziyaret edilmesi, ülkemizde ve dünyadaki en eski Web 2.0 örneklerinden birisi olması da araştırma platformu olarak Ekşisözlük'ün seçilmesi için gerekçe oluşturmaktadır (alexa.com, 2018).

Söylem çözümlemesi, nitel bir analiz yöntemi olarak oldukça kapsamlıdır. Bununla beraber Web 2.0 uygulamaları çok sayıda ve sürekli artan içerikleri barındırmaktadır. Dolayısıyla söylem çözümlemesinin uygulanacağı içeriğin sınırlandırılması çok önemlidir (Çomu ve Halaiqa, 2015:53). Araştırmada incelenecek nefret söylemlerinin daha fazla olacağı varsayımı ile Türkiye Futbol Ligi'nin 1959'da kurulması ile birlikte günümüze kadar en çok şampiyonluk kazanan 3 takım Beşiktaş (15), Galatasaray (21) ve Fenerbahçe (19) takımlarıyla ilgili başlıklar ve içerikler tercih edilmiştir. Bu kapsamda kamuoyunda ve medyada "3 büyükler" olarak adlandırılan Beşiktaş, Galatasaray ve Fenerbahçe takımlarının 2017-2018 futbol sezonunda birbirleri ile yaptıkları derbi maçlar incelenmiş ve bu derbi maçların bitiminde üretilen içerikler incelenmiştir. Zira derbi maçlarla ilgili açılan başlıklarda nefret söylemlerinin en fazla maç biter bitmez dolaşıma sokulduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda derbi maçların bitiminden itibaren paylaşılan ilk 50 içerik incelemeye dahil edilmiştir. Araştırılan 6 maçtan ligin ilk yarısında oynanan ilk 3 maç saat 21:30'da ligin ikinci yarısında oynanan 3 maç ise saat 21:00'de sonra ermiştir. Dolayısıyla bu saatlerden itibaren paylaşılan ilk 50 içerik incelenmiştir. Araştırmamanın 50 içerik ile incelenmesinin sebebi ise söylem çözümlemesinin nitelikli bir şekilde yapılması için bu sınırlamaya ihtiyaç duyulmasıdır. Bunun yanı sıra Ekşisözlük'te yalnızca küçük harfler kullanıldığından tablolarda ve örnek gösterilen başlıklarda büyük harfler kullanılmamıştır.

Araştırılacak olan bir başka konu ise 2017-2018 Türkiye Süper Ligi futbol sezonunda 3 büyük takımın teknik direktörlüğünü yapan Şenol Güneş, Aykut Kocaman ve Fatih Terim hakkında paylaşılan içerikler olmuştur. Bu teknik direktörler hakkında üretilen içeriklerin araştırılmasının sebebi Ekşisözlük'te futbol ile ilgili gündem maddeleri incelenirken Beşiktaş, Galatasaray ve Fenerbahçe arasında oynanan maç günlerinde maçlardan sonra en çok gündemi oluşturan konuların bu teknik direktörleri olmasıdır. Bu teknik direktörler için hem rakip taraftarlar hem de kendi taraftarları tarafından üretilen içerikler incelenerek, yazarların teknik direktörler hakkında dolaşıma soktukları nefret söylemleri araştırılacaktır. Bu araştırma yapılırken sözlük yazarları tarafından en çok öne çıkarılan ve “favorilenen” ilk 20 paylaşım incelenecektir. En çok favori alan ilk 20 içeriğin alınmasının sebebi ise Ekşisözlük'te bir sayfada 10 içeriğin yer alması ve kullanıcıların en çok ilk iki sayfayı okuduğu öngörüsüdür. Bununla birlikte kullanıcıların bu teknik direktörler hakkında en çok hangi içeriklerle etkileşime girdikleri de ortaya çıkarılmış olacaktır.

3.2. 2017-2018 Futbol Sezonunda Derbi Maçlarda Dolaşıma Sokulan Nefret Söylemleri

Türkiye’de medyanın futbol haberlerinin oluşturulması sürecinde kullandığı dil ve söylem, Türk toplumundaki şiddet kültürünün yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Sporun futbol, futbolun da Beşiktaş, Galatasaray ve Fenerbahçe’den ibaretmiş gibi algılandığı ve geniş kitlelere aktarıldığı bir ülkede futbol haberleri de daha başından itibaren ayrımcı ve fanatik bir dil üzerine kurulmuştur. Bu dilin kaynağı ise, günlük hayatın sıradanlığı içinde kısıtlı sözcüklerle dolu yaşamın kendisidir (Talismenler, 2014:172). Bu fanatik söylemlerin üretilmesinde yeni medya kullanıcılarının da etkisi bulunmaktadır. Bu başlık altında da 2017-2018 Türkiye Süper Toto Süper Ligi’nde Beşiktaş, Galatasaray ve Fenerbahçe arasında oynanan maçlarda Ekşisözlük yazarlarının paylaştıkları içerikler analiz edilmiştir.

İncelenen toplam 6 maç başlığında toplam paylaşılan içerik sayısı 11 bin 673’dür. Bu içerikler arasında en çok kullanılan nefret söylemleri arasında Beşiktaş taraftarına yönelik kullanılan “tinerci” ifadesinin yer aldığı tespit edilmiştir. Bu başlıklarda paylaşılan içerikler arasında kışkırtıcı dil özelliği barındıran “tinerci” ifadesinin 715 kez geçtiği saptanmıştır. Bu ifadenin bir grubu dışlama ve aşağılama amacı taşıdığı için nefret söylemi olarak değerlendirilebilir.

Galatasaray taraftarlarına yönelik en çok kullanılan nefret söyleminin ise “fetöcü” olduğu tespit edilmiştir. Toplam 80 kez “fetöcü” ifadesinin geçtiği saptanmıştır. Geçmişte Galatasaray takımında futbol oynamış bazı futbolcuların FETÖ terör örgütü ile bağlantılarının bulunması sebebiyle Galatasaray taraftarları ile ilgili olumsuz genellemelerin yapıldığı tespit edilmiştir. Bu nedenle “fetöcü” ifadesi nefret söylemi kapsamında değerlendirilmiştir.

Beşiktaş taraftarlarının Fenerbahçe ve Galatasaray taraftarlarına yönelik cinsiyetçi bir ifade olan “sarışın” ifadesini kullandığı tespit edilmiştir. İncelenen içeriklerde toplam 73 kez “sarışın” ifadesi yer almaktadır. Futboldaki erkek egemen dile örnek olarak gösterilebilecek olan bu ifade de nefret söylemi olarak değerlendirilmiştir.

3.2.1. 23 Eylül 2017 Fenerbahçe-Beşiktaş Maçı

Futbol ile ilgili konular Ekşisözlük’te fazlasıyla gündem oluşturabilmektedir. Özellikle derbi maçlar, futbolcu transferleri, teknik direktörler ya da kulüp başkanlarının açıklamaları Ekşisözlük’te yoğun şekilde tartışılmaktadır. 2017-2018 futbol sezonunda oynanan derbi maçların her biri istisnasız bir şekilde o günün açık ara en fazla konuşulan başlığı olmuştur. Maç başlığında toplam 2.224 içerik paylaşılmıştır.

Tablo 1: 23 Eylül 2017 Tarihinde Oynanan Fenerbahçe-Beşiktaş Derbi gününde Ekşisözlük’te En Çok Konuşulan İlk 10 Başlık

Sıra	Başlık	İçerik Sayısı
1	23 eylül 2017 fenerbahçe-beşiktaş maçı	1,400
2	23 eylül 2017 liselere girişte yeni sistem	291
3	ali palabıyık	240
4	kızını soyup üniversite amfisine atan baba	218
5	23 eylül 2017 işkence gören kızı kurtarmamız	132
6	sözlükçülerin fantastik cumhurbaşkanı adayları	119
7	şenol güneş	115
8	mahmut uslu	110
9	diş macunundaki florür insanı koyun gibi yapıyor	106
10	aynı ürünün türkiye için daha kalitesiz üretilmesi	102

Kaynak: eksisozluk.com

Tabloda 23 Eylül 2017 – 24 Eylül 2017 tarihleri arasında Ekşisözlük'te gündem olan başlıklarda paylaşılan içerik sayıları görüntülenmektedir. En çok konuşulan başlık Fenerbahçe ve Beşiktaş arasında oynanan derbi maç olmuştur. Gündemdeki ilk 10 başlıktan 4 tanesi futbol ile ilgilidir. Maçın hakemi Ali Palabıyık'ın maç sırasında verdiği kararlar maç sonrasında çok tartışılmıştır. “23 eylül 2017 fenerbahçe-beşiktaş maçı” başlığında Ali Palabıyık ile ilgili birçok içeriğin paylaşılmasının yanında kendi isminin başlığı altında da paylaşılan içerikler sayesinde ayrı bir gündem başlığı oluşmuştur. Bunun yanı sıra Beşiktaş teknik direktörü Şenol Güneş ve Fenerbahçe Kulübü Asbaşkanı Mahmut Uslu'nun maç sonrası açıklamaları da hem maç başlığı altında hem de kendi isimlerinin başlıkları altında tartışılmış ve gündem olmuştur.

“23 eylül 2017 fenerbahçe-beşiktaş maçı” başlığında maç bittikten hemen sonra paylaşılan ilk 50 içeriğe bakıldığında yorumların kategorileri ise Tablo 2'de belirtilmiştir.

Tablo 2: “23 eylül 2017 fenerbahçe-beşiktaş maçı” Başlığında Maç Bittikten Sonra Paylaşılan İlk 50 İçeriğin Kategorileri

Kategori	+1	0	-1	-2
Sayı	1	5	18	26
Frekans(%)	2	10	36	52

Kaynak: eksisozluk.com

Kategorilere bakıldığında Fenerbahçe-Beşiktaş maçı ile ilgili yapılan yorumlarda nefret söylemi barındıran ve olumsuz anlama sahip yorumların yoğunluğunun daha fazla olduğu gözlemlenmektedir. Bunun temel sebeplerinden birisi maç sırasında oldukça fazla hakem hatasının tartışılmasıdır. Maçta çıkan kırmızı kartlar ve ofsayt yüzünden verilmeyen gol kararları paylaşılan içeriklerdeki nefret söylemi unsurlarının sayısını arttırdığı söylenebilir. Bu maç ile ilgili paylaşılan yorumlarda nefret söylemi olarak değerlendirilen içeriklerin bazıları tablo 3'de belirtilmiştir. Paylaşılan içeriklerde yer alan küfür, hakaret ya da yazım hatalarına müdahale edilmemiş, olduğu gibi paylaşılmıştır.

Tablo 3: “23 eylül 2017 fenerbahçe-beşiktaş maçı” Başlığında Maç Bittikten Sonra Paylaşılan İlk 50 İçerik Arasında Yer Alan Nefret Söylemi Örnekleri

Kategori	Paylaşılan İçerik
-2	ali palabıyık'ın sikiyle gerdeğe giren fenerbahçe'nin yüz­süz sevinci...
-2	bu ma­çın anasını siktin attın palabıyık... bilerek isteyerek yaptıysan şu dünyada gün yüzü göreme başka da bir şey demiyorum... arkası dönük atiba'nın penaltı pozisyonunu gören adam, bir metreden ofsayt olmayan ogsaytı görüyor, gözünün önünde cenk'in ayağına yapılan penaltıyı göremiyor! fenerbahçe'nin penaltılarına lafım yok, belki ilk penaltı penaltı değil ama niye verdin demem... açık ve net ma­çın anasını sikti hakem... yatacak yeri yok! bu sene de sike sike şampiyonuz...
-2	beyler ağlamaya başladılar mı? anca gelebildim. tanım: koyup geçtiğimiz sıradan bir ma­ç.
-2	ağlayın kan kodumun ağlakları. öyle kan alırlar işte. 2 sene meydanı boş buldunuz büyük takım zannettiniz kendinizi.
-2	ma­ç bok gibiydi, ali palabıyık tinercilerin içinden geçti. beline kuvvet diyoruz kendisine burdan. beşiktaş sıçar bu haftadan sonra söyleyeyim. ahahahahahahahaahajhahajajja

Kaynak: eksisozluk.com

23 Eylül 2017 tarihinde oynanan ma­ç Fenerbahçe'nin 2-1'lik üstünlüğü ile sonlanmıştır. Ma­ç sonrasında örnek içeriklerde görüldüğü üzere Beşiktaş'ı destekleyen yazarların ma­çın hakemi Ali Palabıyık'a yönelik nefret söylemi olarak nitelendirebilecek birçok içerik paylaştığı gözlemlenmiştir. Bu söylemlerin önemli bir kısmı Ali Palabıyık'ın ma­ç sırasında verdiği kararlarla ilgili cinsiyet temelli nefret söylemi içeren şekilde paylaşılmıştır. Tablo 3'de yer alan “*ali palabıyık'ın sikiyle gerdeğe giren fenerbahçe'nin*” ifadesi günlük hayatta kullanılan cinsiyetçi deyimlerin futbol ile ilişkilendirilerek yeniden üretilmesi konusuna örnek olarak verilebilir.

Futbol yoluyla cinsiyetçi ideolojilerin yeniden üretimi toplumdaki cinsel bölünmeyi desteklemektedir. Futbol erkekliğin agresif, rekabetçi, güçlü vb. olduğunu

yeniden olumlamak amacıyla erkeksilik mitlerini yeniden üreten bir forma sahiptir. Erkekler futbol ile rekabet ederek ve başarmaya çalışarak kendi erkeksi kimliklerini onaylamaya çalışırlar. Dolayısıyla futbol erkeksi referanslarla tanımlanmaya çalışılan bir alandır (Clarke ve Clarke, 1982: 65). Bu bağlamda yine tabloda görüldüğü üzere “ağlaklık” ya da “koyup geçmek” ifadeleri futboldaki erkeksi dilin kullanımına yönelik dikkat çekici örnekler olarak gösterilebilir.

Bu başlıkta incelenen Fenerbahçe-Beşiktaş maçı ile ilgili maçın sonucuna bağlı olarak Beşiktaşlı taraftarların hakeme ve Fenerbahçe taraftarına yönelik nefret söylemlerinde bulunduğu, Fenerbahçe taraftarlarının da Beşiktaşlı taraftarlara yönelik nefret söylemlerinde bulunduğu tespit edilmiştir. Bu söylemlerin çoğu belirtildiği üzere cinsiyet temelli olmakla birlikte, Beşiktaşlı taraftarlara yönelik kullanılan “tinerci” ifadesi de dikkat çekicidir. Günlük dilin içerisinde sıkça rastlanılan bu tarz kötülemeler eğretilme aracılığı ile yeniden yapılandırılarak dolaşıma sokulmaktadır. Bu bağlamda “tinerci” ifadesi de içinde bir kötüleme ve olumsuz değer barındıran bir söylem olması dolayısıyla nefret söylemi bağlamında değerlendirilmektedir. Bununla birlikte “tinerci” ifadesinin olumsuz çağrışımlarını Beşiktaşlı taraftarlarla özdeşleştirilmesi amaçlanarak toplum nezdinde itibarsızlaştırmak hedeflenmektedir. Beşiktaş taraftarına yönelik bu söylem yalnızca Fenerbahçe taraftarları tarafından değil, Türkiye’deki tüm taraftarlar tarafından özellikle yeni medyada sıkça kullanıldığı da ayrıca tespit edilmiştir.

İlgili maç ile aynı tarihte Ekşisözlük’te gündem olan Beşiktaş Teknik Direktörü Şenol Güneş ve Fenerbahçe kulübü yöneticisi Mahmut Uslu hakkında yapılan yorumlarda da hakaretlere ve nefret söylemi örneklerine rastlanmıştır. Şenol Güneş’e yönelik “çakma filozof” ifadesinin sıklıkla kullanıldığı ve Trabzonlu olması dolayısıyla yapılan bazı yorumlarda (*hamsi kafalı* vs.) kimlik temelli nefret söylemlerine maruz kaldığı tespit edilmiştir.

3.2.2. 22 Ekim 2017 Galatasaray-Fenerbahçe Maçı

22 Ekim 2017 tarihinde oynanan Galatasaray-Fenerbahçe maçı da diğer derbi maçlar gibi Ekşisözlük’te o günün en çok konuşulan başlığı olmuştur. Maç başlığında toplam 2083 içerik paylaşılmıştır. 22 Ekim 2017 ve 23 Ekim 2017 tarihleri arasında gündemi oluşturan ilk 10 başlık ve paylaşılan içerik sayıları tablo 4’de görüntülenmektedir.

Tablo 4: 22 Ekim 2017 tarihinde oynanan Galatasaray-Fenerbahçe Derbi Gününde Ekşisözlük'te En Çok Konuşulan İlk 10 Başlık

Sıra	Başlık	İçerik Sayısı
1	22 ekim 2017 galatasaray fenerbahçe maçı	1200
2	cüneyt çakır	269
3	ekşisözlük 90'ları dinliyor zirvesi 3	196
4	türkiye'de kahvaltı kültürünün içler acısı olması	177
5	gelmiş geçmiş en iyi online oyun	135
6	sosis satan adamla bir değilim	135
7	letgo'da hiçbir şeyin satılamaması	127
8	tüm zamanların en çok iq düşüren dizisi	123
9	çocuğa yurtdışında kullanışlı isim koymak	115
10	22 ekim 2017 beşiktaşlıların derbi görececek olması	110

Kaynak: eksisozluk.com

Tablo 4'de 22 Ekim 2017 tarihinde gündemi oluşturan ilk 10 başlıktan 3 tanesinin Galatasaray-Fenerbahçe maçı ile ilgili olduğu görüntülenmektedir. Maç ile ilgili başlıklardaki içeriklerin toplamının diğer başlıklardaki içerik sayısından fazla olması dikkat çekicidir. Maçın yanı sıra maçın hakemi Cüneyt Çakır'ın da en çok konuşulan ikinci başlık olduğu tespit edilmiştir. Bu durum diğer derbi maçlarda olduğu gibi bu maçta da hakem kararlarının fazlaca tartışıldığını göstermektedir. Ayrıca "22 ekim 2017 beşiktaşlıların derbi görececek olması" başlığında Fenerbahçe ve Galatasaray taraftarlarının Beşiktaş taraftarları ile alakalı dalga geçtikleri içerikler de gündem olmayı başarmıştır. Maç 0-0 berabere sonuçlanmıştır. Genel olarak maç başlığında hakem kararları ve takımlarından memnun olmayan taraftarların paylaştıkları içerikler yer almaktadır.

"22 ekim 2017 galatasaray-fenerbahçe maçı" başlığında maç bittikten hemen sonra paylaşılan ilk 50 içeriğe bakıldığında yorumların kategorileri ise tablo 5'de belirtilmiştir.

Tablo 5: "22 ekim 2017 galatasaray-fenerbahçe maçı" Başlığında Maç Bittikten Sonra Paylaşılan İlk 50 İçeriğin Kategorileri

Kategori	+1	0	-1	-2
Sayı	0	6	21	23
Frekans (%)	0	12	42	46

Kaynak: eksisozluk.com

Kategorilere bakıldığında Galatasaray-Fenerbahçe maçı ile ilgili yapılan yorumlarda nefret söylemi barındıran ve olumsuz anlama sahip yorumların sayısının daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Bunun temel sebeplerinin maçın hakem kararları üstünden yorumlanması ve bununla birlikte iki takımında ortaya koyduğu kötü futbol olduğu söylenebilir. Takımlarının sahada yeterince mücadele etmediğini düşünen veya hakem kararlarını beğenmeyen taraftarlar yeni medya ortamlarında nefret söylemlerinde bulunabilmektedirler. Maçla ilgili yapılan yorumlarda nefret söylemi olarak değerlendirilen içeriklerin bazıları Tablo 6'da belirtilmiştir.

Tablo 6: “22 ekim 2017 galatasaray-fenerbahçe maçı” Başlığında Maç Bittikten Sonra Paylaşılan İlk 50 İçerik Arasında Yer Alan Nefret Söylemi Örnekleri

Kategori	Paylaşılan İçerik
-2	futbol başlıklarına küfürlü entryler girmem ama bir adet orospu çocuğunun talimatı aldığına tanık olduğumuz maç olmuştur. seni vereni de seni de üst üste koyup sikeyim.
-2	şu iki ibne takımın maçı hep mi sıkıcı geçer ya. sonuç: sarışın bombalar birbirine sakso çekti.
-2	evkur yeni galatasaray= 0 demirgrup fenerbahçe=0 buna derbi diyenin aklını sikeyim, biz bu evkur fetö'ye içerde dışarda üç atarız.
-2	bi şerefsiz yüzünden galatasarayın 15 dakikada kolu kanadı kırılmış, ne temposuna, ne baskı kurmasına izin verilmiş maç..
-2	aykut kocaman adındaki kabiliyetsiz yüzünden puan kaybettiğimiz maç. adamın savunma mantalitesi bütün takımı sarmış. sanki beraberlik işimize yarıyormuş gibi 10 kişi kalan rakibe karşı uyuşuk hücum yapmalar, halen tek forvetle oynamalar 89. dakikada oyuncu değiştirmeler vs. allah tez zamanda belanı versin senin.

Kaynak: eksisozluk.com

22 Ekim 2017 tarihinde oynanan maç 0-0 berabere olarak sonlanmıştır. Maç sonrasında Tablo 6'da örnek içeriklerde görüldüğü üzere hem Fenerbahçe hem de

Galatasaray'ı destekleyen yazarların maçın hakemi Cüneyt Çakır'a yönelik nefret söylemi olarak nitelendirebilecek birçok içerik paylaştığı gözlemlenmiştir. Cüneyt Çakır'ın maç sırasında verdiği kararlar iki tarafında tepkisiyle karşılaşmıştır. Bu bağlamda maçın hakemine yönelik ilk 50 içerik arasında 18 tane küfürlü içerik tespit edilmiştir. Bu küfürler cinsiyet temelli nefret söylemleri olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte hakemin maçı berabere bitirmesi için talimat aldığı izleniminde olan birçok yazar da bu konuda görüşlerini paylaşmıştır. Bu durum Türk halkında ve medyada oldukça ilgi çeken komplo teorilerinin futboldaki yansımalarına örnek olarak gösterilebilir.

Maçta sıkıcı bir oyun ortaya konması Fenerbahçe ve Galatasaray taraftarının yanı sıra Beşiktaş taraftarının konuştuğu konulardan birisi olmuştur. Fenerbahçe taraftarı teknik direktörleri Aykut Kocaman'a tepki gösterirken onu korkaklıkla suçlayanlar da olmuştur. Galatasaray ve Fenerbahçeli taraftarların maç öncesinde Türkiye'nin gerçek derbisi olarak bu maçı gördüklerini belirterek Beşiktaş takımının gerçek büyük takım olmadığına yönelik açtıkları başlıklar ve paylaştıkları içeriklere yönelik Beşiktaş taraftarı yazarların maç ile ilgili yorumlarda nefret söylemi olarak görülebilecek olumsuz anlama sahip birçok içerik tespit edilmiştir. Bu konuda Fenerbahçe ve Galatasaray takımlarının sahip olduğu sarı renk üzerinden cinsiyet temelli nefret söylemlerinin fazlaca dikkat çektiği söylenebilir. "ibne iki takım" ve "sarışın bombalar" ifadeleri hem cinsel tercihleri aşağılama temelli nefret söylemi hem de cinsiyetçi nefret söylemi kategorilerinde değerlendirilebilir. Bunlar futbola ait erkeksi dilin ve ideolojinin yansımalarına çarpıcı birer örnektir.

Bu örneklerin yanı sıra Tablo 6'da gösterilen örnekte olduğu gibi Galatasaray takımının geçmişte bazı futbolcularının FETÖ terör örgütüyle bağlantılı olduğu gerekçesiyle nefret söylemlerine maruz kaldığı tespit edilmiştir. Diğer yandan maçlarla ilgili içerikler incelenirken siyaset ve spor arasındaki ilişkinin oldukça fazla olduğu ve bu bağlamda futbolcuların ya da futbol yöneticilerin siyasi olaylarla ilişkilerinin kullanıcı yorumlarında kullanıldığı belirlenmiştir. Galatasaray'ın da bu durumdan en fazla etkilenen kulüp olduğu ve bununla birlikte "kışkırtıcı dil özelliği" kullanılarak nefret söylemlerine maruz kaldığı söylenebilir.

3.2.3. 2 Aralık 2017 Beşiktaş-Galatasaray Maçı

2 Aralık 2017 tarihinde Beşiktaş ev sahipliğinde oynanan maç yine Ekşisözlük gündemini oldukça fazla meşgul etmiş ve günün açık ara farkla en çok konuşulan başlığı olmuştur. Maç başlığında 2 Aralık ve 3 Aralık 2017 tarihleri arasında 1.206 içerik paylaşılırken toplamda 1800 içerik paylaşılmıştır. 2 Aralık 2017 tarihinde en çok konuşulan ilk 10 başlıktan 3 tanesi yine Beşiktaş-Galatasaray maçına bağlı olarak gündem olmuştur. 2 Aralık 2017 ve 3 Aralık 2017 tarihleri arasında gündemi oluşturan ilk 10 başlık ve paylaşılan içerik sayıları tablo 7’de görüntülenmektedir.

Tablo 7: 2 Aralık 2017 tarihinde oynanan Beşiktaş-Galatasaray Derbi Gününde Ekşisözlük’te En Çok Konuşulan İlk 10 Başlık

Sıra	Başlık	İçerik Sayısı
1	2 aralık 2017 beşiktaş Galatasaray maçı	1.206
2	27 yıldır gazeteciyim burada bir numara var	212
3	igor tudor	188
4	reza zarrap yazar olsa alacağı nick	133
5	yolculara küfreden bayan havayolu çalışanı	132
6	nevşin mengü’ye bi kere ver kurtul diyen adam	129
7	tanrının kitap göndermekten vazgeçmesi	108
8	cüneyt özdemir	102
9	sözlükçülerin okudukları ilk kitap	100
10	fernando muslera	89

Kaynak: eksisozluk.com

Maç Beşiktaş’ın 3-0 ‘lık üstünlüğü ile bitmiştir. Galatasaray teknik direktörü Igor Tudor da maç ile alakalı en çok konuşulan konulardan birisi olmuştur. Tudor’un performansından memnun olmayan Galatasaray taraftarının sosyal medya platformları üzerinden bu memnuniyetsizliği dile getirdiği içerikler sonrasında yönetim tarafından Tudor’un görevine son vermiştir. Bu örnek yeni iletişim teknolojileri sayesinde görüşlerini ifade ederek gündem oluşturma gücüne kavuşan kullanıcıların yarattığı etki açısından önemli bir örnektir. Bununla birlikte maçta yediği ilk golde yaptığı hata sebebi ile en çok konuşulan isimlerden birisi de Galatasaray kalecisi Fernando Muslera olmuştur.

“2 aralık 2017 beşiktaş-galatasaray maçı” başlığında maç bittikten hemen sonra paylaşılan ilk 50 içeriğe bakıldığında yorumların kategorileri ise tablo 8’de belirtilmiştir.

Tablo 8: “2 aralık 2017 beşiktaş-galatasaray maçı” Başlığında Maç Bittikten Sonra Paylaşılan İlk 50 İçeriğin Kategorileri

Kategori	+1	0	-1	-2
Sayı	7	13	16	13
Frekans (%)	14	26	32	26

Kaynak: eksisozluk.com

Maçta Beşiktaş takımının ortaya koyduğu üstün oyun sebebi ile gerek Beşiktaş gerekse kimi Galatasaray taraftarı tarafından tebrik mesajları içeren olumlu anlama sahip içerikler tespit edilmiştir. Buna karşın bazı Beşiktaş taraftarlarının galibiyeti rakip takımı aşağılayıcı bir şekilde kutladığı ve Galatasaray taraftarının da kendi takımlarına ve teknik direktörlerine yönelik nefret söylemi kapsamına giren içerikler paylaştığı belirlenmiştir. Maçla ilgili yapılan yorumlarda nefret söylemi olarak değerlendirilen içeriklerin bazıları tablo 9’da belirtilmiştir.

Tablo 9: “2 aralık 2017 beşiktaş-galatasaray maçı” Başlığında Maç Bittikten Sonra Paylaşılan İlk 50 İçerik Arasında Yer Alan Nefret Söylemi Örnekleri

Kategori	Paylaşılan İçerik
-2	tinerciler eze eze kazandı. gs'nin balonluğunu yüzüne vurdu, tarihi fark kaçtı belki de. beden eğitimi hocalarıyla şampiyon olunmaz.
-2	sex sex sex on the bitch şarkısı eşliğinde cin con'a tecavüz edilen maçıdır.
-2	şu kadar söyleyeceğim, ikinci yarı izlediğim pornodan erkek halimle utandım. allah kimseyi beşiktaş karşısındaki galatasaray durumuna düşürmesin.
-2	şike yapmazsanız beşiktaş sizden her daim üstün bir takım... kendinizi kandırmayın... fetö yok hakemler yok... sonuç ortada... ve beşiktaş kaç senedir dinamosu olmadan oynuyor... ahh sergen ahh...

-2	bugün 40. yaş doğum günüm. ulan çok güzel siktik be, içinizde gezdirdik ulan!!! doğum günüm kutlu olsun, beşiktaş'ım mutlu etsin senelerce. ahahahaaa ulan çok güzel oldu be... ayağa kalkın ulan, beşiktaş geçiyor!!!
----	--

Kaynak: eksisozluk.com

Bu maçla ilgili nefret söylemi kategorisinde değerlendirilen hemen hemen tüm içeriklerde cinsiyet odaklı nefret söylemleri bulunmaktadır. Bu durum futbolun dilinin kadınları dışlayıcı ve aşağılayıcı yapısını gözler önüne sermektedir. Cinsiyetler arası biyolojik farklılıkları sebebi ile kadın, erkek üstünlüğü karşısında öteki olarak konumlandırılıp, toplumsal olarak ikincil konuma atılmaktadır. Kadının spordan dışlanma durumu sportif etkinliklerin algılanma ve değerlendirilme biçimi ile yakından ilgilidir. Futbol erkekliğin toplumsal inşasında yer alan temel alanlardan birisidir (Akkaya ve Kaplan, 2014:180). Dolayısıyla taraftarlar galibiyeti sevinci yaşarken, futbolcuları eleştirirken ya da hakeme yönelik tepkilerini dile getirirken cinsiyetçi söylemleri sıklıkla kullanmaktadırlar. Tablo 9'da yazarların kullandığı “sex on the beach”, “tecavüz ettik”, “porno” vs. gibi ifadeler bu bağlamda değerlendirilmektedir. Kadınları genel olarak aşağılayan ve kadın bedenini yalnızca cinsel bir obje gibi gösteren bu ifadeler futbolun ürettiği dilin sorunlarını ortaya koymaktadır. Hem medyada hem de tribünlerde kullanılan bu tip ifadelere gereken tepkiler gösterilmemekte ve bu söylemler giderek daha fazla normalleştirilmektedir.

Bu bulguların yanı sıra yine diğer Beşiktaş ve Galatasaray ile ilgili başlıklarda da karşılaşılan “tinerci”, “fetücü gibi nefret söylemi ifadelerinin de kullanıldığı tespit edilmiştir. Tinerci ifadesi kullanılarak Beşiktaş taraftarları “madde bağımlısı” bireylerle eş tutulmak istenmektedir. Bu metaforla, nefret söylemlerinin “Uzaklaştırma” özelliğinden faydalanarak Beşiktaş taraftarlarını diğer bireylerden dışlanması amaçlanmaktadır. Galatasaray taraftarlarına yönelik “fetücü” ifadesi ise, geçmiş olaylara dayandırılarak ve olumsuz genellemeler yaparak Galatasaraylı taraftarları hedef göstermeyi amaçlamaktadır.

Tablo 9'da dikkat çeken başka bir detay ise İgor Tudor'a yönelik kullanılan “beden hocası” ifadesidir. Aşağılama amacı ile sosyal medya kullanıcıları tarafından kullanılan bu ifade sonradan geleneksel medyadaki futbol yorumcularının da

kullandığı bir ifadeye dönüşmüştür. Bu maçtan sonra televizyonda maçı yorumlayan Hıncal Uluç: “*Tudor üstünde konuşulacak bir adam değil. Hiçbir özelliği yok. Tam bir futbol cahili. Beden eğitimi öğretmeni bile takımı kondisyon olarak hazır tutar.*” açıklamasını yapmıştır (haberler.com, 2017). Futbola hâkim olan dil toplumda ve medyada genel bir sorundur. Geleneksel medya ve yeni medya ürettiği söylemlerle birbirlerini etkilemekte ve nefret söylemlerinin giderek daha fazla futbola egemen olmasına neden olmaktadır.

3.2.4. 25 Şubat 2018 Beşiktaş-Fenerbahçe Maçı

25 Şubat 2018 tarihinde oynanan Beşiktaş-Fenerbahçe maçı hakkında açılan başlıkta toplam 1590 içerik paylaşılmıştır. Bununla birlikte 25 Şubat günü en çok konuşulan konu olmayı başarmıştır. Tablo 10’da maç günü en çok konuşulan başlıklar görüntülenmektedir.

Tablo 10: 25 Şubat 2018 tarihinde oynanan Beşiktaş-Fenerbahçe Derbi Gününde Ekşisözlük’te En Çok Konuşulan İlk 10 Başlık

Sıra	Başlık	İçerik Sayısı
1	25 şubat 2018 beşiktaş fenerbahçe maçı	998
2	ekşisözlük’te mesajlaşmanın çaylaklara açılması	309
3	sözlükçülerin gitar markaları	294
4	96 yılındaymış gibi yazmak	185
5	Pazar sabahı erken kalkmak için bir neden	175
6	aykut kocaman	164
7	çaylaklardan mesaj bekleyen yazarlar veri tabanı	152
8	bir çaylaktan alınan ilk mesaj	144
9	şuanda herkesin çaylaklarla mesajlaşıyor olması	141
10	sözlükçülerin ilk aşkları için yaptıkları	117

Kaynak: eksisozluk.com

Maç başlığında 25 Şubat ve 26 Şubat 2017 tarihleri arasında 998 içerik paylaşılırken toplamda 1590 içerik paylaşılmıştır. Maç Beşiktaş takımının 3-1’lik üstünlüğü ile sonuçlanmıştır. Maçın yanı sıra dönemin Fenerbahçe teknik direktörü Aykut Kocaman da en çok konuşulan isimlerden birisi olmuştur. Bu maç sonrasında Ekşisözlük yazarları tarafından oluşturulan “25 şubat 2018 beşiktaş-fenerbahçe maçı” başlığında maç bittikten hemen sonra paylaşılan ilk 50 içeriğe bakıldığında yorumların kategorileri ise tablo 11’de belirtilmiştir.

Tablo 11: “25 şubat 2018 beşiktaş-fenerbahçe maçı” Başlığında Maç Bittikten Sonra Paylaşılan İlk 50 İçeriğin Kategorileri

Kategori	+1	0	-1	-2
Sayı	4	13	13	20
Frekans (%)	8	26	26	40

Kaynak: eksisozluk.com

Son yıllarda Beşiktaş ve Fenerbahçe arasında oynanan maçlar sırasında yaşanan fanatizm temelli olaylar neticesinde iki takım arasında maç günleri geçmişe oranla daha gergin bir atmosferin olduğu söylenebilir. Bu atmosfer gerek sosyal medyada gerekse tribünlerde hissedilmektedir. Bu gerginlik Ekşisözlük yazarları arasındaki taraftarların paylaştıkları içeriklerde kullandıkları nefret söylemi örneklerinde gözlemlenmiştir. Maçla ilgili yapılan yorumlarda nefret söylemi olarak değerlendirilen içeriklerin bazıları tablo 12’de örneklendirilmiştir.

Tablo 12: “25 Şubat 2018 beşiktaş-fenerbahçe maçı” Başlığında Maç Bittikten Sonra Paylaşılan İlk 50 İçerik Arasında Yer Alan Nefret Söylemi Örnekleri

Kategori	Paylaşılan İçerik
-2	(bkz: çektim tineri siktim fener'i)
-2	beşiktaşımın civcivleri rencide ederek siktiği maç olmuştur.
-2	eşitlik, hak denildiğinde mangalda kül bırakmayıp offsayttan attıkları golü savunan ,hunharca sevinen orospu çocukları. umarım 3 tanesi o geniş organınızı az da olsa gıdıklamıştır. siyahhhh
-2	bu maç türk futbol tarihinde ders olarak okutulmalı. maçtan önce rakibi gerecek diye y.rrak y.rrak konuşup adamları bilendirirsin, sora 3 tane itelerler böyle. rakibe saygı duymayı bi öğrenemediniz mk. o beklerle, o uyuşuk topçularla kimi kimin evinde yeniyon. fb gram top oynamamıştır. inşallah aziz bir an önce gider de son 20 yıllık fb iticiliği bir şekilde son bulur. ali koç başkan, fb şampiyon olmasa da olur. not: fb spor (zerre üzülmedim bu yenilgiye lan. hak eden hak ettiğini aldı.)

-2	epeydir mac izlediğim yok, bu akşam şöyle ucundan bakayım dedim, bir de ne göreyim şikeci hırsızlar önce yine hakem eliyle çalıp çırpırmaya çalışmışlar, sonrasında makus talihlerine razı olmuşlar...ulan hala öğrenmediniz bu isin çalıp çırparak ibnelik yaparak olmayacağını, hala bıraktığım yerde otluyorsunuz sari lacivert mini etekli melisler. not: sotaarveladzespor (bkz: beter olun hırsız şikeci ibneler)
----	---

Kaynak: eksisozluk.com

Diğer maçlarda olduğu gibi bu maçta da cinsiyetçi nefret söylemlerine oldukça fazla rastlanmıştır. Fenerbahçe takımını aşağılamak için kullanılan “renkli civcivler ve sarı-lacivert mini etekli melisler” gibi ifadeler kadınların sözde olumsuz özelliklerini Fenerbahçe taraftarları ile özdeşirmeyi amaçlamaktadır. Diğer yandan “ibne” ifadesi de futbol medyasında sıkça görülen cinsellik öğelerinin ağır bastığı, maşist erkek egemen söylem üzerinden “toplum ahlakına aykırı” vurgusuyla LGBT’li bireyleri “sapkın” gibi temsil edilmesini amaçlamaktadır. Bu şekilde bazı gruplar kendi öz değerlerini artırma yanılsaması içerisinde diğerlerini değersizleştirme ve insani değerlerden uzaklaştırarak itibarsızlaştırmaya çalışmaktadırlar (İnceoğlu, 2013:78).

Tribün de mekân olarak toplumun bir parçasıdır. Toplumda yaşadığımız tüm ayrımcılıklar tribünde de tezahür etmektedir. Egemen kimlik, toplumun her alanında ve her mekânda nasıl özgürse ve kendiliğinden kabul ediliyorsa, tribünde ve futbolun diğer alanlarında aynı şekilde kabul edilmektedir. Egemen kimliğin dışındakiler, yani dışlanan kimliklerse tribünden ve buna bağlı olarak futbolun konuşulduğu diğer alanlardan dışlanmaktadır (Derin, 2018:133).

3.2.5. 17 Mart 2018 Fenerbahçe-Galatasaray Maçı

17 Mart 2018 tarihinde oynanan Fenerbahçe-Galatasaray maçı hakkında açılan başlıkta toplam 1610 içerik paylaşılmıştır. Bu başlık girilen içerik sayısı ile 2017-2018 futbol sezonunda oynanan derbi maçlar arasında en az içerik paylaşılan maçlardan birisi olmuştur. Maçın golsüz sona ermesi bu maçın konuşulma durumunu etkilemiş olsa da 17 Mart 2018 günü en çok konuşulan başlık olmayı başarmıştır. Tablo 13’de maç günü en çok konuşulan başlıklar görüntülenmektedir.

Tablo 13: 17 Mart 2018 Tarihinde Oynanan Fenerbahçe-Galatasaray Derbi Gününde Ekşisözlük'te En Çok Konuşulan İlk 10 Başlık

Sıra	Başlık	İçerik Sayısı
1	17 mart 2018 fenerbahçe galatasaray maçı	928
2	halk sürünürken doktorlar nasıl on beş bin alıyor	268
3	ntv spor	222
4	17 mart 2018 fenerbahçe galatasaray skor tahmini	173
5	pilotların abartılı maaş alması	141
6	17 mart 2018 beşiktaşlıların derbi görecek olması	141
7	anadolu çomarını şıp diye deşifre eden hareketler	135
8	aykut kocaman	131
9	camii tuvaletini kullanan ateist	120
10	en kötü kargo şirketi	117

Kaynak: eksisozluk.com

17 Şubat ile 18 Şubat 2018 tarihleri arasındaki 24 saatlik sürede Ekşisözlük sitesinde en çok içerik paylaşılan başlıklar Tablo 13'de görüntülenmektedir. Gündemdeki ilk 10 başlığın 4 tanesi Fenerbahçe-Galatasaray maçı ile ilişkilidir. Bunun yanında Ntv spor kanalının da aynı gün kapanması sebebi ile Ekşisözlük'te gündem başlıkları arasında girmiştir. Ligin ilk yarısında iki takım arasında oynanan ilk derbi maça benzer olarak bu maç gününde de “Beşiktaşlıların derbi görecek olması” isimli başlığın açılması dikkat çekicidir. Türkiye'nin en büyük iki kulübü olduğu iddiasında olan Galatasaray ve Fenerbahçe taraftarlarının bu derbi maç vesilesi ile Beşiktaşlı taraftarlara göndermelerde bulunduğu içeriklerden oluşan bu başlık da gündem olmayı başarmıştır. Yine taraftarların maç öncesinde maç ile ilgili skor tahmininde bulunduğu başlıkta bu maçla alakalı gündemi oluşturan başka bir konudur.

Fenerbahçe teknik direktörü Aykut Kocaman maç günü sözlük yazarları tarafından gündemde tutulan bir başka konu olmuştur. Başlıkta genellikle Fenerbahçe taraftarlarının yazdığı belli olan içerikler paylaşılmıştır. Maç öncesinde Aykut Kocaman'ın kadro tercihleri ve maç sırasında verdiği kararlar bazı nefret söylemi içeren içeriklerle sert bir şekilde eleştirilmiştir.

Ekşisözlük yazarları tarafından oluşturulan “17 mart 2018 fenerbahçe-galatasaray maçı” başlığında maç bittikten hemen sonra paylaşılan ilk 50 içeriğe bakıldığında yorumların kategorileri ise tablo 14'de belirtilmiştir.

Tablo 14: “17 mart 2018 fenerbahçe-galatasaray maçı” Başlığında Maç Bittikten Sonra Paylaşılan İlk 50 İçeriğin Kategorileri

Kategori	+1	0	-1	-2
Sayı	5	7	21	17
Frekans (%)	10	14	42	34

Kaynak: eksisozluk.com

Fenerbahçe ve Galatasaray takımları arasında yüz yılı aşkındır yaşanan rekabet sebebi ile her derbi maçtan önce gerek taraftarlar gerekse yöneticiler arasında gerginlikler yaşanabilmektedir. Geçmişte oynanan maçlarda yaşanan hakem hataları, sözlü ve fiili kavgalar, çıkan kırmızı kartlar her maç öncesi gündeme gelebilmektedir. Geleneksel medyanın da bu tartışmalardan beslendiği ve bu konuları gündemde tutmayı tercih ettiği söylenebilir. Bu bağlamda “17 mart 2018 fenerbahçe-galatasaray maçı” başlığında maç bittikten sonra paylaşılan içeriklere bakıldığında bu gerginliğin yorumlara yansıdığı gözlemlenmiştir. Yorumların çoğunun ya olumsuz ifadelerden oluştuğu ya da nefret söylemi barındırdığı tespit edilmiştir. Maçla ilgili yapılan yorumlarda nefret söylemi olarak değerlendirilen içeriklerin bazıları tablo 15’de örneklendirilmiştir.

Tablo 15: 17 mart 2018 fenerbahçe-galatasaray maçı” Başlığında Maç Bittikten Sonra Paylaşılan İlk 50 İçerik Arasında Yer Alan Nefret Söylemi Örnekleri

Kategori	Paylaşılan İçerik
-2	skora rağmen ikinci yarı çok keyifliydi. sanırım izlerken sadece tinerciler sıkıldı. (bkz: madde bağımlılığı)
-2	ulan fikret başgan şu nasıl bir tespittir ya: sarışınları kardeş yaptık.. sarışınlar artık her derbide kardeş payı yapıyorlar, üzmüyorlar birbirlerini..
-2	bomboşsun füze gibi yaslasana kaleye ne sikime plase atıyorsun. oçlarının şutları delirtti beni bugün. rodrigez’inde belhandasında ayağının dermanını silkiyim. halı saha topçuları bile 150 kat daha sert vuruyordur o toplara. oçları sanki kaleci çalıştırıyor.

-2	ben bu bir takım uçucu madde bağımlısı arkadaşları anlayamıyorum. tamam, gol olmadı da, baya bildiğin bir sürü pozisyon var, gayet heyecanlı maçı. neden sıkıcı alüminyum? yani bayern'den 5 yemek kadar heyecanlı değildi tabi, hem fikirizde, nedir yani bu bok atma hırsı?
-2	tinercilerin 2 maçta 8 gol daha önceden de tek maçta 8 gol yediği için maçın skorunu "0-0 biten maç dünya derbisi mi olur amk" diye eleştirdikleri maç. haklısın tinerci konuş hakkındır. şimdi siktir git yarın başaklarla olan derbine odaklan!

Kaynak: eksisozluk.com

Maçtan sonra Ekşisözlük'te maç başlığında paylaşılan içerikler incelendiğinde en dikkat çekici konulardan birisi Beşiktaş taraftarları ile Galatasaray ve Fenerbahçe taraftarları arasında yaşanan tartışmalardır. Tablo 15'de bu yaşanan tartışmalardan örnekler verilmiştir. Önceki derbi maçlarda olduğu gibi bu maçta da Beşiktaşlı taraftarlara yönelik "tinerci" ya da "madde bağımlısı" ifadelerinin sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir. Toplumdan dışlama ve ötekileştirme amacı taşıyan bu ifadelerin kullanıcılar arasında kullanılması nefret söylemlerinin yeniden üretilmesine yol açmaktadır. Beşiktaş taraftarlarının ise Galatasaray ve Fenerbahçe takımlarına yönelik "sarışın kardeşler" ifadesini kullanarak cinsiyet temelli nefret söylemlerinde bulunduğu saptanmıştır. Bu şekilde yapılan yorumlar Galatasaray ve Fenerbahçe takımlarını "kadın gibi" göstermek ve kendilerini ise "erkek" olarak konumlandırmayı amaçlamaktadırlar.

Bu söylemlerin yanı sıra maçta gol kaçırın ya da kötü performans sergilediği düşünülen futbolculara yönelik küfürler ve hakaretlerin yine cinsiyet temelli olarak kullanıldığı da saptanmıştır. Bu ifadeler futbolun yalnızca erkeklere ait bir etkinlik alanı olarak gözükmeye ve kadınların aşağılanmasına sebep olmaktadır. Popüler futbol kültürü içinde kullanılan metaforlar aracılığıyla kendisi "dişi" olarak görülen futbol oyunu üzerinden, galip gelen "erkek" ve yenilen "kadın" olarak ifade edilmek istenmektedir. Günlük hayatın içinde cinselliği çağrıştıran küfürler ve hakaretler sıklıkla kullanılmaktadır. Bu dil içerisinde yetişen futbol izleyicilerinin kendilerine ait bir dünya yaratarak nefret söylemlerini dile getirebilecekleri bir alana sahip oldukları söylenebilir (Talimciler, 2014:185).

3.2.6. 29 Nisan 2018 Galatasaray-Beşiktaş Maçı

29 Nisan 2018 tarihinde oynanan Galatasaray-Beşiktaş maçı hakkında açılan başlıkta toplam 2366 içerik paylaşılmıştır. Bu sayı 2017-2018 futbol sezonunda oynanan derbi maçlar arasında Ekşisözlük'te en çok içerik paylaşılan maç başlığı olmasını sağlamıştır. 29 Nisan ve 30 Nisan 2018 tarihleri arasındaki 24 saatlik sürede Ekşisözlük'te en fazla içerik paylaşılan, gündemdeki ilk 10 başlık tablo 16'da belirtilmiştir.

Tablo 16: 29 Nisan 2018 Tarihinde Oynanan Galatasaray-Beşiktaş Derbi Gününde Ekşisözlük'te En Çok Konuşulan İlk 10 Başlık

Sıra	Başlık	İçerik Sayısı
1	29 nisan 2018 galatasaray beşiktaş maçı	1,4b
2	şenol güneş	223
3	ido 2 aylık üşüyordu erdoğan bizi kurtardı	213
4	yazarların bu akşamki alkol tercihi	195
5	aleviliğin anlamsızlığı ve reform ihtiyacı	187
6	29 nisan 2018 rte'nin bedelli askerlik açıklaması	179
7	29 nisan 2018 osmanlıspor başakşehir maçı	172
8	beşiktaş	165
9	şehir hayatını yaşanmaz kılan insan tipleri	162
10	10- 4000 yılındaki insanlara bir entry bırak	162

Kaynak: eksisozluk.com

Bu derbi maçının diğerlerinden daha fazla gündem oluşturmamasının temel sebepleri ligin 31. haftası olması ve iki takımın ligin ilk iki sırasında bir puan farkla yer almasıdır. İki takım taraftarlarının da maç öncesinde ve sonrasında oldukça fazla içerik paylaşmıştır. Şampiyonu belirleyen maç olacağının düşünülmesi hem medyanın hem de taraftarların bütün dikkatini bu maça yöneltmiştir. Ekşisözlük'te gündemdeki içeriklere bakıldığında 29 Nisan ve 30 Nisan arasındaki 24 saatlik sürede gündem olan ilk 10 başlığın 3'ünün bu maç ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra o dönemde şampiyonluk adaylarından biri olan Başakşehir takımının da Osmanlıspor galibiyeti gündemdeki yerini almıştır. Beşiktaş teknik direktörü Şenol Güneş'in de gündemde maçtan sonra ikinci sırada yer alması da dikkat çekicidir.

Ekşisözlük yazarları tarafından oluşturulan "29 Nisan 2018 galatasaray-beşiktaş maçı" başlığında maç bittikten hemen sonra paylaşılan ilk 50 içeriğe bakıldığında yorumların kategorileri ise tablo 17'de belirtilmiştir.

Tablo 17: “29 nisan 2018 galatasaray-beşiktaş maçı” Başlığında Maç Bittikten Sonra Paylaşılan İlk 50 İçeriğin Kategorileri

Kategori	+1	0	-1	-2
Sayı	19	5	6	20
Frekans (%)	38	10	12	40

Kaynak: eksisozluk.com

Maçın 2-0 Galatasaray lehine sonuçlanması ve Galatasaray takımının şampiyonluk yolunda büyük bir avantajı eline geçirmesi neticesinde Galatasaray taraftarlarının ve Galatasaray'ı tebrik eden Beşiktaş taraftarlarının olumlu ifadeler barındıran içerikler paylaştığı gözlemlenmiştir. Ancak bunun yanında Beşiktaş takımı ile ilgili nefret söylemi barındıran aşağılama amacı taşıyan birçok içerik de paylaşılmıştır. Beşiktaş taraftarının da mağlubiyetin verdiği üzüntü ile nefret söylemi içeren ifadeler kullandığı saptanmıştır. Maçla ilgili yapılan yorumlarda nefret söylemi olarak değerlendirilen içeriklerin bazıları Tablo 18’de örneklendirilmiştir.

Tablo 18: “29 nisan 2018 galatasaray-beşiktaş maçı” Başlığında Maç Bittikten Sonra Paylaşılan İlk 50 İçerik Arasında Yer Alan Nefret Söylemi Örnekleri

Kategori	Paylaşılan İçerik
-2	2-0 kazandığımız maç. ortada final ayarında bi maç varsa galatasaray rakibin amına koyar beyler, atıp tutuyordunuz şimdi siktirin gidin silin o entryleri
-2	galatasaray'ın fikoyu şenolu tinercileri federasyonu üstüste koyduğu maç olmuştur. şimdi gidin kumda oynayın, o kadar mide bulandırdınız ki ne zamandır ,sizinle böyle konuşmak yakışır.
-2	(bkz: ağlama değmez tiner bu gözyaşlarına) (bkz: ahahaha)
-2	bundan sonra puan kaybedip şampiyonluğu başakşehir'e kaptırırsanız sizin de aminıza koysunlar. lig bitene kadar desteğim galatasaray ya da eğer ihtimal doğarsa fenerbahçe ile. biz yine birlikte çok kavgı ederiz.

	mesele cumhuriyet meselesi... sandıkta zaten hile ile alacaklar da bari yeşil sahada kaybetmeyelim.
-2	galatasaray takımını tebrik ediyorum. hakkıyla kazandılar. ergen taraftarının da anasını sikeyim. oruspu çocukluğunun hakkını veriyorlar.

Kaynak: eksisozluk.com

Bu maç sonrasında paylaşılan içeriklere bakıldığında en dikkat çekici olaylardan birisi incelenen diğer maçlardan daha fazla olumlu içeriklerin paylaşılmasıdır. Bu maçta iki takım taraftarlarının da maçtan sonra birbirlerini tebrik eden içerikler paylaştığı gözlemlenmiştir. Bazı içeriklerde yazarlar artık bu tarz küfürlü paylaşımlar yapan yazarları engelleyeceklerini de belirtmişlerdir. Dikkat çekici bir diğer konu ise bu maçtan sonra şampiyonluk yolunda Galatasaray'ın en büyük rakibi olarak gözüken Başakşehir takımının şampiyon olamamasını isteyen Beşiktaş taraftarı yazarların Galatasaray'ın şampiyonluğunu destekleyeceklerini belirten içerikler paylaşmasıdır. İncelenen içeriklere göre bunun nedeni yazarların Başakşehir Futbol Kulübü'nün hükümet destekli bir oluşum olduğu izleniminde olmalarıdır. Spor ve siyaset ilişkisi açısından ayrı bir inceleme konusu olması gereken Başakşehir Futbol Kulübü'nün toplum üzerindeki algısı, bu başlık üzerinde kendisini göstermektedir.

Tablo 18'de görüntülenen olumsuz içeriklere bakıldığında genellikle Galatasaray taraftarının Beşiktaş taraftarlarını galibiyet üstünden aşağıladığı göze çarpmaktadır. Bu durum yalnızca Galatasaray taraftarında değil tüm taraftarlar da gözlemlenebilir. Zira futbolda taraftarlar genellikle galibiyeti kutlarken kendi takımlarını desteklemekten çok rakip takıma hakaret etme eğiliminde olmaktadır. Bu durum bu maç özelinde de gözlemlenebilmektedir.

3.3. 3 Büyük Takım Teknik Direktörleri Hakkında

Dolaşıma Sokulan Nefret Söylemleri

Gelişen bilim ve teknoloji, futbolda oyunla ilgili verilerin ve taktiksel planların gün geçtikçe daha da fazla ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bunun farkında olan modern futbol izleyicisi artık teknik direktörlerden bu gelişime ayak uydurmasını beklemekte ve kazanılan başarılarında ya da kaybedilen maçlarda en büyük sorumluluğu teknik

direktörlere yüklemektedirler. Bunun yanı sıra derbi maç günlerinde Ekşisözlük'te maçlarla birlikte teknik direktörlerin de gündemdeki ilk 10 konu arasında olması dikkat çekicidir. Bu bağlamda taraftarların yeni medya ortamlarında teknik direktörler hakkında paylaştıkları içeriklerin incelenmesi değerli görülmektedir.

Bu başlıkta Ekşisözlük sitesinde 3 büyük takım teknik direktörleri Aykut Kocaman, Fatih Terim ve Şenol Güneş ile ilgili açılan başlık sayıları incelenmiştir. Bunun yanı sıra bu teknik adamların isimlerinin geçtiği başlıklar arasında en fazla içerik paylaşılan başlıklar araştırılmıştır. İncelenen bir başka konu ise “Aykut Kocaman”, “Fatih Terim” ve “Şenol Güneş” başlıklarında paylaşılan içerikler arasında sözlük yazarları tarafından en çok öne çıkarılan ve “favorilenen” ilk 20 paylaşımıdır. En çok favori alan ilk 20 içeriğin alınmasının sebebi ise Ekşisözlük'te bir sayfada 10 içeriğin yer alması ve kullanıcıların en çok ilk iki sayfayı okuduğu öngörüsüdür. Bununla birlikte kullanıcıların en çok etkileşime girdikleri içerikler de ortaya çıkarılmıştır. Bu paylaşımların kategorizasyonu yöntem kısmında belirtilen formatta incelenmiş ve bu içeriklerde yer alan nefret söylemleri analiz edilmiştir.

3.3.1. “Aykut Kocaman” Başlığındaki İçeriklerin İncelenmesi

Ekşisözlük'te “Aykut Kocaman” başlığında toplam 18bin726 içerik paylaşılmıştır. 3 büyük takımın teknik direktörleri arasında en fazla içerik paylaşılanı Aykut Kocaman olmuştur. İçinde Aykut Kocaman ifadesi geçen başlıklara bakıldığında ise ilk 10 başlık tablo 19'da belirtilmiştir.

Tablo 19: İçinde “Aykut Kocaman” İfadesi Geçen ilk 10 Başlık

Sıra	Başlık	İçerik Sayısı
1	aykut kocaman	18.726
2	fatih terim vs aykut kocaman	220
3	aykut kocaman'ın milli takımın başına geçmesi	187
4	22 aralık 2012 aykut kocaman'ın istifası	147
5	29 mayıs 2013 aykut kocaman'ın yine istifa etmesi	132
6	aykut kocaman denilince akla gelenler	106
7	aykut kocaman'ın oturtmaya çalıştığı sistem	101
8	aykut kocaman'ın istifa kararından vazgeçmesi	86
9	4 kasım 2017 aykut kocaman'ın istifa etmesi	71
10	aykut kocaman'ın istifası	71

Kaynak: eksisozluk.com

Aykut Kocaman ile ilgili açılan başlıklar genellikle görevinden istifa etmesi ile alakalı olduğu gözlemlenmiştir. Fenerbahçe takımının başındayken 3 defa istifa edip sonra geri dönen Kocaman'ın bu kararları Ekşisözlük yazarları tarafından fazlaca tartışıldığı tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra Fenerbahçe'nin ezeli rakibi Galatasaray'ın teknik direktörü Fatih Terim ile kıyaslandığı ve Milli Takım'ın başına geçme ihtimali hakkında açılan başlıkların da tartışma konusu olduğu göze çarpmaktadır.

Ekşisözlük sitesinde Aykut Kocaman başlığında en çok favorilenen ilk 20 içeriğin kategorileri ise tablo 20'de belirtilmiştir.

Tablo 20: “aykut kocaman” Başlığında En Çok Favorilenen İlk 20 İçeriğin Kategorizasyonu

Kategori	+1	0	-1	-2
Sayı	0	3	14	3
Frekans (%)	0	15	70	15

Kaynak: eksisozluk.com

Aykut Kocaman ile ilgili en çok beğeni alan içerikler incelendiğinde en dikkat çekici sonuç olumsuz yorumların niceliksel fazlalığıdır. Taraftarlar Aykut Kocaman'ı vasat, sıkıcı ve defansif futbol oynatmakla itham etmektedir. Olumsuz içeriklerin büyük çoğunluğunun bu doğrultuda olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte bu eleştirilerin çoğunluğunun içinde bir nefret söylemi unsuru barındırmaması sevindiricidir. Ancak inceleme en çok dikkat çeken içerikler üzerinden olduğundan, başlığın geneline bakılacak olursa bu durumun değişebileceği öngörülebilir. Buna rağmen Ekşisözlük yazarlarının nefret söylemi içeren içerikleri ön plana çıkarmaması da kayda değer bir sonuçtur.

Dikkat çekici bir diğer bulgu ise Aykut Kocaman hakkında dikkat çeken içerikler arasında olumlu bir niteliğe sahip bir içeriğin bile bulunmamasıdır. Bu durum Aykut Kocaman'ın hem Fenerbahçe taraftarları tarafından fazla benimsenmediğini hem de diğer takım taraftarlarında olumlu bir imaj bırakmadığını göstermektedir.

3.3.2. “Fatih Terim” Başlığındaki İçeriklerin İncelemesi

Ekşisözlük’te “Fatih Terim” başlığında toplam 17bin330 içerik paylaşılmıştır. Aykut Kocaman’dan sonra hakkında en fazla içerik paylaşılan teknik direktör Fatih Terim olmuştur. İçinde Fatih Terim ifadesi geçen başlıklara bakıldığında ise ilk 10 başlık tablo 21’de belirtilmiştir.

Tablo 21: İçinde “fatih terim” İfadesi Geçen İlk 10 Başlık

Sıra	Başlık	İçerik Sayısı
1	fatih terim	17.330
2	fatih terim vs şenol güneş	891
3	fatih terim’in galatasaray’a geri dönmesi	746
4	21 aralık 2017 fatih terim’in gs’ye gelmesi	671
5	26 temmuz 2016 fatih terim’in istifa etmesi	419
6	24 eylül 2013 fatih terim’in gönderilmesi	289
7	fatih terim’in futbol sistemi	251
8	fatih terim gitsin kim gelsin	237
9	fatih terim ingilizcesi	225
10	fatih terim vs aykut kocaman	220

Kaynak: eksisozluk.com

Fatih Terim ile ilgili başlıklarda paylaşılan içerik sayısının Aykut Kocaman ve Şenol Güneş ile ilgili başlıklardan daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Bu bağlamda Fatih Terim’in gündem oluşturma özelliğinin diğer teknik direktörlerden daha güçlü olduğu söylenebilir. Fatih Terim’in geçmişte Galatasaray takımı ile elde ettiği başarılarla ilgili olarak Galatasaray’ın her kötü gittiği dönemde teknik direktörlük görevi için ilk aday olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla Fatih Terim’in göreve gelmesiyle, görevden alınması ile ya da istifa etmesi ile ilgili içeriklerin sayısı oldukça fazladır.

Fatih Terim’i Şenol Güneş ile kıyaslayan başlıktaki içerik sayısı da dikkat çekmektedir. Buna bağlı olarak futbol izleyicisinin sahadaki rekabetin yanında teknik adamların niteliklerini karşılaştırmaktan zevk aldığı söylenebilir.

Ekşisözlük sitesinde Fatih Terim başlığında en çok favorilenen ilk 20 içeriğin kategorileri ise tablo 22’de belirtilmiştir.

Tablo 22: “fatih terim” Başlığında En Çok Favorilenen İlk 20 İçeriğin Kategorizasyonu

Kategori	+1	0	-1	-2
Sayı	4	1	10	5
Frekans (%)	20	5	50	25

Kaynak: eksisozluk.com

Medya, kendi sunduğu eğlence ve enformasyon aracılığıyla etkinliğini sürdürebilmek için ikonik kavramlar yaratma gereksinimi duymaktadır. Bu amaç doğrultusunda günümüzde medya, popüler ikonlar yaratarak kendi varlığı devam ettirmektedir (Karaduman, 2017:12). Bu bağlamda Türk futbol tarihinin en önemli figürlerinden biri olan Fatih Terim hakkında hem geleneksel hem de yeni medya mecralarında yer alan haberler oldukça fazla etkileşim almaktadır. Fatih Terim ülkemizde yalnızca bir teknik direktör değil aynı zamanda önemli bir popüler kültür unsurudur. Dolayısıyla yaptığı her açıklama ya da dahil olduğu herhangi bir olay fazlaca tartışılabilmektedir.

Aykut Kocaman ile ilgili içeriklere benzer olarak Fatih Terim başlığında da beğeni alan içeriklerin çoğunluğu olumsuz nitelikte olan paylaşımlardır. Bu paylaşımların içeriğinde ise genellikle nefret söylemi olarak değerlendirilemeyecek olumsuz eleştiriler yer almaktadır. Bu eleştiriler genel olarak Fatih Terim’in maçlar sonrası verdiği demeçler ve teknik direktörlük kabiliyeti ile ilgili içeriklerdir. Ancak yine de Fatih Terim’in dahil olduğu Türkiye A Milli Futbol Takımı’nın Euro 2016 Avrupa Şampiyonası sırasında yaşanan prim krizi ve futbolcularla Fatih Terim arasında yaşanan gerginlikler yine Fatih Terim’in Milli Takım teknik direktörü iken İzmir Alaçatı’da 14 Temmuz 2017 günü bir restoran sahibi ile kavga etmesi gibi olaylar hakkında Fatih Terim’e yönelik nefret söylemi barındıran içerikler de tespit edilmiştir.

3.3.3. “Şenol Güneş” Başlığındaki İçeriklerin İncelemesi

Ekşisözlük’te “Şenol Güneş” başlığında toplam 16bin397 içerik paylaşılmıştır. Araştırılan 3 teknik direktör arasında en az içerik paylaşılanı Şenol Güneş olmuştur. İçinde Şenol Güneş ifadesi geçen başlıklara bakıldığında ise ilk 10 başlık tablo 23’de belirtilmiştir.

Tablo 23: İçinde “şenol güneş” İfadesi Geçen ilk 10 Başlık

Sıra	Başlık	İçerik Sayısı
1	şenol güneş	16.397
2	fatih terim vs şenol güneş	891
3	şenol güneş'in ali palabıyık'a o. çocuğu demesi	330
4	şenol güneş'in tekrar milli takımın başına geçmesi	191
5	fb stadında şenol güneş taklidi yapan görevliler	133
6	25 eylül 2017 şenol güneş basın toplantısı	129
7	şenol güneş'in yıldırım demirören'le görüşmesi	126
8	28 eylül 2017 şenol güneş'in 1 maç ceza alması	123
9	şenol güneş fikret orman savaşı	116
10	şenol güneş'in canlı yayında küfür etmesi	109

Kaynak: eksisozluk.com

Şenol Güneş ile ilgili başlıklarda dikkat çekenler arasında maç sırasında küfür etmesi ile ilgili açılan başlıklar yer almaktadır. Tansiyonun ve gerilimin yüksek olduğu maçlarda Şenol Güneş'in hakemlere yönelik küfür ettiği görüntülerin yeni medya ortamlarında yer alması sebebi ile açılan bu başlıklarda Şenol Güneş'e yönelik sert eleştiriler bulunmaktadır. Taraftarların irrasyonel ve duygusal tavırlarını teknik direktörler ile ilgili paylaştıkları içeriklerde hissetmek mümkündür. Kendi takımının teknik direktörünü haksızlığı bariz olan bir konuda bile savunma durumu bu konuya örnek olarak verilebilir.

Ekşisözlük sitesinde Şenol Güneş başlığında en çok favorilenen ilk 20 içeriğin kategorileri ise Tablo 24'de belirtilmiştir.

Tablo 24: “şenol güneş” Başlığında En Çok Favorilenen İlk 20 İçeriğin Kategorizasyonu

Kategori	+1	0	-1	-2
Sayı	13	2	5	0
Frekans (%)	65	10	25	0

Kaynak: eksisozluk.com

İncelenen diğer teknik direktörlerden farklı olarak Şenol Güneş başlığında en fazla beğeni alan içerikler arasında olumlu nitelikte olanların daha fazla olduğu dikkat

çekicidir. Bu olumlu içeriklerin büyük çoğunluğunun Beşiktaş taraftarları tarafından paylaşıldığı gözlemlenmiştir. Bu olumlu yorumların içeriği ise genellikle Şenol Güneş'in taktik anlayışı ve oynattığı keyifli futbol ile ilgilidir. Basın toplantılarında kimi zaman verdiği demeçler sayesinde sevenleri tarafından "futbolun filozofu" olarak tanımlanan Şenol Güneş, benzer olarak sevmeyenleri tarafından da "çakma filozof" olarak nitelendirildiği tespit edilmiştir. Ancak bu ifadenin bir hakaret barındırmadığı düşünüldüğünden yalnızca olumsuz nitelikte bir içerik olarak kategorilendirilmiştir.

Genel olarak 3 teknik adam hakkında paylaşılan içerikleri değerlendirecek olursak taraftarların çoğu zaman rasyonellikten uzak bir şekilde kendi duygusal ve kişisel düşüncelerini nesnel gerçeklerden daha fazla ön plana koyarak içerik ürettiği söylenebilir. Bunun yanı sıra, beğenilen içerikler arasında nefret söylemi barındırmayan yorumların çoğunlukta olması önemlidir. Bu durum, nefret söylemleri barındıran içeriklerin niceliksel olarak fazla olmasına rağmen çok fazla değer görmediğini göstermesi açısından kıymetlidir.

SONUÇ

Toplumsal hayatta yeni iletişim teknolojilerinin etkisi her geçen gün daha fazla hissedilmektedir. Teknolojik gelişmelerin artan hızı toplumun da değişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Yeni medya araçları sayesinde dijital iletişimin insan hayatında önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Günümüzde değişen yalnızca insanların iletişim yöntemleri değildir. Yeni medya teknolojilerinin etkisini ekonomiden, bilime, siyasetten toplumsal yaşam pratiklerine kadar hayatın hemen hemen her alanında gözlemlemek mümkündür. Teknoloji bugün çok daha demokratik ve kitlesel bir araç haline gelmiştir. Çok yakın bir döneme kadar teknoloji azınlıkta olan bir grubun ilgilendiği bir alan iken, bugün dünyanın en büyük ortak paydalarından birisidir. Dünyanın en ücra köşesinde bile bir internet bağlantısının bulunduğu, insanların her yerde teknolojik cihazlarla dolaştığı bir ortamda, teknoloji çok daha kapsayıcı bir şekle dönüşmüştür.

Yeni medyanın sağladığı avantajlar ve kullanım kolaylıkları insanların ilgisini çekmekte ve yeni medya araçlarının kullanıcı sayısını arttırmaktadır. Günümüzün en popüler yeni medya aracı olarak adlandırabileceğimiz internet sayesinde kullanıcılar bilgiye çok hızlı bir şekilde ulaşmaktadırlar. Web 2.0 teknolojileri sayesinde ise oluşturdukları içeriklerle bilgi ve fikirlerini de paylaşmaktadırlar. Geleneksel medya araçları karşısında yalnızca izleyici konumunda bulunan bireyler, günümüzde aynı zamanda birer içerik üreticisi olmuşlardır. Sıradan kullanıcıların üreten tüketicilere dönüşmesin iletişimin daha demokratik bir yapıya kavuşmasını sağladığı söylenebilir. Kullanıcıların ürettikleri bu içerikler sayesinde medyada yer alan içeriklerin çeşitliliğinin artması ve niş kitlelerin fikirlerinin de görülebilir olması önemlidir. Medya iktidarlarının etkisinin azalmasını sağlayan bu gelişmeler farklı fikirlerin, görüşlerin ve önerilerin de en azından yeni medya platformlarında görülebilir olmasını sağlamıştır. Bunlarla birlikte anında ve hızlı bir şekilde paylaşılan bilgilerin dijital ortamlarda dolaşıma girmesi de bilgi ile etkileşimin artmasına ve etkileşimi fazla olan içeriklerin gündemi oluşturabilmesine olanak sağlamıştır.

Araştırmanın kuramsal temelini oluşturan gündem oluşturma kuramı medyanın seçtiği konular aracılığı ile kamuoyunun ne tartışması gerektiğini belirleyebildiğinden bahsetmektedir. Geçmişte yalnızca geleneksel medya araçlarının gündem belirlemesi söz konusu iken günümüzde yeni medya konularının oluşturulmasında ve yayılmasında önemli bir etken haline gelmektedir. Bununla

birlikte hala hangi konunun öne çıkacağını ve tartışılacağını belirlemede geleneksel medyanın birincil güç olduğu gözlemlenmektedir; fakat artık geleneksel medyanın gündem belirlemede tek kaynak olma özelliği ortadan kalkmıştır. Yeni medya araçlarında kullanıcıların ürettikleri içerikler de gündem oluşturmada önemli başarılar sağlayabilmektedir. Bir nevi medya organı haline gelen sıradan kullanıcı, ürettiği içeriğin niteliğine göre etkileşim alabilmekte ve bireysel görüşlerini veya sorunlarını kamu gündemi haline getirebilmektedir.

Yeni medyada herkesin aynı platformda, aynı konu hakkında içerik üretebilir olması bu platformlarda bir iktidar ilişkisinin bulunmadığını göstermez. Nasıl geleneksel medya araçlarında tirajı ya da reytingi yüksek içerik üreticilerinin gündem oluşturma potansiyeli ne kadar yüksekse, yeni medya platformlarında da takipçi sayısı ya da beğeni sayısı yüksek olan kullanıcıların oluşturdukları içeriklerin görünürlüğü ve etkileşim olanağı da o kadar yüksektir. Dolayısı ile aslında her üretilen içeriğin eşit oranda gündeme gelebileceği doğrudan demokratik bir yapı mümkün değildir.

Yeni medya ortamlarının sağladığı iletişim özgürlüğü ise her zaman olumlu sonuçlar ortaya koymamaktadır. İnternet ortamında kullanıcıların özgürce içerik üretebilir olması çeşitliliği arttırmanın yanında bilgilerin güvenilirliği, bilgi kirliliği ve nefret söylemi gibi sorunları da meydana getirmektedir. Araştırmanın konusunu oluşturan nefret söylemleri yeni medya için yeni bir durum olmasa da bu tür içeriklerle her geçen gün daha fazla karşılaşmaktadır. Her türden söylemin tekrardan dolaşıma sokulmasına imkân tanıyan yeni medya araçları giderek daha popüler hale gelmekte ve nefret söylemlerinin görünürlüğü de bu sayede artmaktadır. Özellikle yeni medya teknolojilerinin içinde doğan dijital yerli kuşağın bu söylemlerle sıklıkla karşılaşması, nefret söylemlerinin günlük hayatın içinde daha fazla kullanılmasına yol açmaktadır.

Yeni medya araçlarında her gün paylaşılan sayısızca içerik bulunmaktadır. Bu araçların yapısı ve kullanıcı sayısı gereği, dolaşıma giren nefret söylemi olabilecek hakaretlerin ve ifadelerin denetimi geleneksel medyaya göre oldukça zordur. Yeni medya araçlarında kullanıcıların isteğine bağlı olarak anonim bir kimlikle var olabilmesi ve gerçek kimliklerini saklayabilmesi nefret söylemlerinin kaynağının belirsizleşmesine yol açmaktadır. Bu şekilde üretilen söylemler gün geçtikçe daha fazla dolaşıma girerek nefret söylemlerinin sıradanlaşmasına yol açmaktadır.

Nefret söylemlerinin normalleştiği ve sıklıkla kullanıldığı alanlardan birisi de futboldur. Bu çalışma yeni medya ortamlarında futbola ilişkin üretilen içerikleri analiz etmeyi amaçlamaktadır. Tezin birinci bölümünde yeni medya ve nefret söylemi kavramları açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde ise futbol fanatizmi ve araştırma ortamını oluşturan Ekşisözlük sitesi incelenmiştir. Bununla birlikte tezin kuramsal temelini oluşturan gündem belirleme kuramı ile futbol gündemi ilişkisi araştırılmıştır. Üçüncü bölümde ise birinci ve ikinci bölümde elde edilen bilgiler ışığında Ekşisözlük'te futbol ile ilgili seçilen başlıklardaki yorumların söylem analizi ve içerik analizi yapılmıştır.

Yeni medyanın etkileşimsellik ve hızlı yayılma özelliği nefret söylemlerinin yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda tezin konusunu ülkemizde sıkça kullanılan ve bir gündem belirleme mekânı olarak görülen yeni medya araçlarından birisi olan Ekşisözlük sitesi incelenmiştir. Türkiye'de bilgiye ulaşmak ve içerik üretmek için yaygın olarak kullanılan Ekşisözlük'te taraftarların aidiyet duydukları takımlar üstünden ürettikleri nefret söylemleri incelenmiş ve analiz edilmiştir. Çalışmanın evreni ise "3 büyükler" olarak tabir edilen Beşiktaş, Fenerbahçe ve Galatasaray takımları ve bu takımların teknik direktörleri hakkında üretilen içeriklerden oluşmaktadır. Türkiye Süper Ligi'nin 2017-2018 Futbol sezonunda 3 büyük takımın kendi aralarında oynadığı derbi maçlar araştırılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre oynanan 6 derbi maçının hepsi de o gün Ekşisözlük'te en çok konuşulan başlık olmayı başarmıştır. Bu durum maç günlerinde Ekşisözlük'te yazarların çoğunun birincil gündeminin futbol olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanında maç günlerinde gündeme ilişkin diğer başlıklara bakıldığında da yine futbol ile ilgili başka başlıkların da gündemde yer aldığı tespit edilmiştir. Ekşisözlük'te futbola ilişkin konuların bu kadar gündem olabilmesi araştırma için incelenen başlıklarda yeterli veriye ulaşılmasını sağlamıştır.

Nefret söylemi denilince akla ilk gelen alanlardan birisi de futboldur. Küçük yaşlardan itibaren futbol ile ilgilenmeye başlayan her insan, futbolun kendine has erkek egemen dilinin hakimiyeti altına girmeye başlamaktadır. Yaşı, cinsiyeti, etnik kökeni ya da sosyal-ekonomik durumu ne olursa olsun futbol seyircisi olan bireyler futbol dilini kullanabilmekte ve bilinçli ya da bilinçsiz şekilde de olsa nefret söylemi olarak görülen ifadeleri yeniden üretmektedirler. Bu ifadeler genellikle cinsiyet temelli olarak üretilmektedir. Araştırma sonuçlarına göre, hakemlere, rakip takıma ya da

oyunculara ve yöneticilere yönelik cinsiyetçi ve cinsel tercihlere yönelik ifadelere oldukça fazla rastlanılmıştır. Bunun yanında hem aşağılama amacı taşıyan ve hem de siyasi içerikli nefret söylemlerinin kullanıldığı da tespit edilmiştir. Örnek olarak, araştırma kapsamında incelenen maç yorumlarına bakıldığında Beşiktaş taraftarına yönelik kullanılan “tinerci” ifadesi ötekileştirme ve aşağılama amacı taşıyan nefret söylemi olarak gösterilebilir. Beşiktaş taraftarlarını “madde bağımlısı” insanlarla eş tutmayı amaçlayan bu metaforun sık kullanımı dikkat çekicidir. İncelenen maç başlıklarında toplam 715 kez “tinerci” ifadesi ile karşılaşmıştır. Kışkırtıcı dil özelliği barındıran bu ifadenin bir grubu hedef alma amacı taşıdığından nefret söylemi olarak değerlendirilmiştir. Galatasaray ile ilgili en çok kullanılan nefret söylemi özelliği taşıyan ifadenin ise “fetöcü” ve buna benzer içerikler olduğu tespit edilmiştir. Yine incelenen maç başlıklarında toplam 80 kez bu ifade ile karşılaşmıştır. Büyük bir camiyayı tüm kamuoyuna hedef göstermeye çalışan ve yine ötekileştirme amacı ile kullanılan bu ifade ile Galatasaray taraftarlarını ve kulübü bir terör örgütü ile ilişkilendirmeye çalışarak kamuoyu nezdinde Galatasaray kulübünü bir tehdit unsuruymuş gibi göstermek hedeflenmektedir. Beşiktaş taraftarlarının ise Galatasaray ve Fenerbahçe taraftarları için kullandıkları “sarışın” ve buna benzer ifadelerle cinsiyet temelli nefret söylemlerine sıkça başvurdukları tespit edilmiştir. İncelenen maç başlıklarında toplam 73 kez “sarışın” ifadesi geçtiği tespit edilmiştir. Bu tarz cinsiyetçi söylemlerin yalnızca bir takım özelinde değil, tüm taraftarlar tarafından kullanıldığına dikkat çekmek önemlidir. Bu ifadeler futbola özgü erkeksi dilin yayılmasını, dolaşıma sokulmasını ve futbol ile ilgilenecek olan gelecek nesillerin de bu söylemlerden etkilenmesine sebep olmaktadır. Sporun kapsayıcı ve birleştirici özelliklerinden faydalanmak için kadınların tribünde, sahada ya da yönetici pozisyonlarında çok daha fazla yer almaları gereklidir. Bu amaç doğrultusunda gerekli düzenlemelerin yapılması futbolda cinsiyetçi söylemlerin azalmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yapılan araştırmada yeni medya ortamlarında aradığı aidiyet ihtiyacına çok daha rahat bir şekilde ulaşabilen fanatik taraftarların, bu aidiyet hissini fazlaca hissedebilecekleri ortamlara kavuşmuş oldukları gözlemlenmiştir. Araştırma süresince derbi maç günlerinde oluşturulan içerikler incelendiğinde bu aidiyet duygusunun getirdiği “biz ve ötekiler” ilişkisi üzerinden taraftarlık biçimleri geliştiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda tezin ulaşmak istediği amaca uygun olarak yeni medya ortamları aracılığı ile futbola ilişkin nefret söylemlerinin ne şekilde tekrardan

dolaşıma sokulduğu ve bu söylemlerin futbolu nasıl şekillendirdiği aidiyet unsuru üzerinden açıklanabilir. Derbi maçlar sonrasındaki içeriklerde, yazarların kendi takımlarına karşı haksızlık yapıldığı veya tahrik edildikleri gerekçesiyle nefret söylemi kapsamına girebilecek pek çok ifadeye rastlanılmıştır. Kimi zaman bir düşman yaratarak, mağdur gözükmeye çalışarak ya da hedef göstererek üretilen bu söylemler duygusal bir fantezinin unsuru olmaktadır. Bu durumun ait hissedilen takım ya da rakipler hakkında rasyonel düşünmeyi engellediği sonucuna ulaşılmıştır. Zira 3 büyük takımın taraftarlarının da benzer şekillerde hakemlerden ya da birbirlerinden şikayetçi oldukları durumlar fazlasıyla söz konusudur.

Belirlenen amaç ve kapsam doğrultusunda tezin hipotezi, yeni medya ortamlarında aktif konumda olan kullanıcıların, içerik üreticisi olarak futbola ilişkin konularda yaygın bir şekilde nefret söylemlerini yeniden dolaşıma soktuğu yönündedir. Yapılan araştırmada futbol seyircisinin yeni medyada futbolla ilgili konularda aktif olarak içerik üretirken toplumda var olan kimi nefret ve hakaret kalıplarını aynı şekilde kullandığı tespit edilmiştir. Cinsiyet temelli, aşağılama amaçlı ya da siyasi fikirlerden kaynaklanan nefret söylemi örneklerine sıklıkla rastlanmıştır. Bu tarz söylemler kimi zaman aidiyet duygusunun getirdiği grup dinamiklerinden kaynaklanan ifade biçimleri gibi gözükürken, kimi zamansa bireysel kullanıcıların öznel yorumları şeklinde gelişmektedir. Tüm bu özellikler tezin hipotezine doğruluk kazandırmaktadır.

Ötekileri karşısına alarak oluşturulan kolektif kimlikler farklılıklar üzerinden grup kimliğinin sağlamlaşması sağlar. Fanatik taraftarlar kendilerini tatmin etmek için her zaman galibiyetlere ve başarılarla ihtiyaç duymayabilir. Sadece öteki olanı aşağılamak da ihtiyaç duyulan tatmini sağlayabilir. Kendi grubunu herkesten üstün tutan insanlar her geçen gün grubun üyelerine karşı daha acımaz davranabilir. Araştırmada taraftarların nefret söylemlerini yalnızca rakiplere, hakemlere ve futbol yöneticilerine değil; aynı zamanda kendi teknik direktörlerine, futbolcularına ya da yöneticilerine karşı kullandıkları da tespit edilmiştir. Bu bağlamda 3 büyük takımın teknik direktörleri hakkında yapılan araştırmada kullanılan nefret söylemlerinin önemli bir kısmı da taraftarların kendi teknik direktörlerine karşı kullandıkları söylemlerden oluşmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre 3 teknik direktör arasında en fazla nefret söylemi içeren ifadelerin Fatih Terim için kullanıldığı tespit edilmiştir. .

Araştırma sonuçlarına göre, nefret söylemlerinin engellenmesi için yapılan yasal düzenlemelerin yeterli olmadığı görülmüştür. İnternetin sağladığı demokratik iletişim ortamının kullanıcılar tarafından her zaman olumlu anlamda kullanılmadığı ve nefret söylemlerinin yeniden dolaşıma soktuğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda yeni medya araçlarının kendi içinde sağlamaya çalıştığı denetim yapılarının daha net çizgilerle belirlenmesi gereklidir. Ancak ne tür bir denetim olursa olsun, bu sorunun kesin çözümü kullanıcıların kendisindedir. Futbol ile ilgili içerik üretenlerin sorumlu davranması gerekmektedir. Bu amaçla yapılan akademik araştırmalar incelendiğinde nefret söylemlerinin azaltılmasını sağlamak için bazı öneriler sunulabilir.

- Nefret söylemlerinin kaynağının araştırılması
- Nefret söylemi ile mücadele konusunda medya okuryazarlığı ve yeni medya okuryazarlığı eğitiminin hemen hemen her eğitim düzeyinde uygun pedagojik formatlarda ders olarak okutulması ve bu şekilde bireylerin medyaya karşı eleştirel bir bakış açısının geliştirilmesi
- Kulüplerin medya yayınlarında futbolda nefret söylemlerinin engellenmesine yönelik bilgilendirici ve farkındalık arttıran içeriklerin hazırlanması
- Nefret söylemi barındıran tezahüratlar gerçekleştiren taraftarlara yönelik sıkı cezaların uygulanması
- Oyunun imajı açısından kulüpler tarafından futbolculara, yöneticilere ve teknik ekibe yönelik nefret söylemleri eğitimlerinin verilmesi
- Nefret söyleminde bulunan futbolculara ya da yöneticilere yönelik caydırıcı yaptırımlar uygulanması
- Kulüpler ya da federasyon tarafından yeni medyada futbol ile ilgili olumlu içerikler paylaşan taraftarların ödüllendirilmesi
- Nefret söylemleri ve yeni medya ilişkisi hakkında daha fazla akademik çalışmaların ve sempozyumların yapılması
- Yeni medya ortamlarında olumlu içeriklerin paylaşılmasını motive edici yöntemlerin uygulanması

Bu öneriler doğrultusunda temel olarak, yeni medyanın demokratik unsurlarının ve futbolun kültürleri ve toplumları kaynaştıran etkileşimli yapısının nefret söylemlerini engellemek için iyi bir ortam oluşturabileceğini söylemek mümkündür. Nefret dilini tamamen ortadan kaldırmak olanaklı olmasa bile, futbola ilişkin yapılan

değerli ve nitelikli içeriklerin daha fazla görünür olmasını sağlamak futbolun hâkim dilinin değişmesini sağlayabilir. Bu bağlamda futbol ile ilgili yeni medya ortamlarında nitelikli işlerin yavaş yavaş görünürlüğünün arttığı da söylenebilir. Dolayısıyla yeni medya ortamlarında futbol ile ilgili nitelikli içerik üreticilerine gerekli maddi ve manevi desteğin verilmesi önemlidir. Bu öneriler kapsamında atılacak adımların gelecekte futbolun daha temiz ve birleştirici bir dile kavuşmasını sağlayacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- Acet, M: **Sporda Saldırganlık ve Şiddet.** Morpa Kültür Yayınları. İstanbul, 2005.
- Akdeniz, Y: **Racism on the Internet.** Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2007.
- Akın, A: “Yeni Medya Ortamlarındaki Nefret Söylemine Karşı Mücadele Önerilerimiz”, **Yeni Medyada Nefret Söylemi**, Der. Tuğrul Çomu, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2010.
- Akyol, O: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı “**Gelişen Televizyon Yayın Teknolojileri ve Etkileşimli Yayıncılık Uygulamaları**” Doktora Tezi, İstanbul, 2012.
- Alankuş, S: Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya, Der. Sevda Alankuş, İstanbul, IPS İletişim Vakfı Yayınları / Habercinin El Kitabı Dizisi, 2003.
- Alfonso, R:
Rosa, A. P.,
Procópio, P. P. “Maxwell Mccombs, 35 Years Of A Limitless Theory: A Profile.” **Brazilian Journalism Research**,4(1), 18-27, 2008.
- Apsar, M: Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, “**Dijital Medyada Fanatizm: Futbola İlişkin Sosyal Ağlarda Nefret Söylemi**” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.
- Arık, M. B: Futbol ve Televizyon bağı: Simbiyoz Beslenme. **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, 26, 2008, s.197-222.
- Aruguete, N: “The Agenda Setting Hypothesis In the New Media Environment.” **Comunicación Y Sociedad**, (28), 2017, 35-58.
- Aslantürk, G:
Turgut, H: 8284 Vakası: Ekşi Sözlük’te Cinsiyetçi Kamusalılığın Yeniden Üretilmesi. **Ankara Üniversitesi İLEF Dergisi**, 2(1), 2015, 45-76.
- Atabek, Ü. **İletişim ve Teknoloji**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2001.

- Atabek, Ü: “İletişim Teknolojileri ve Yerel Medya İçin Olanaklar”, **Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya**, Der. Sevda Alankuş, İstanbul, IPS İletişim Vakfı Yayınları / Habercinin El Kitabı Dizisi, 2003.
- Ataizi, M: **Spor ve Medya İlişkisi**. AÖF Yayını, Ed. N. Serdar SEVER 16(22), 2015, 2-19.
- Ataman, H:
Cengiz, O. K: **Türkiye’de Nefret Suçları**, İnsan Hakları Gündemi Derneği, Ankara, 2009.
- Atay, H. **Söylem Analizi Kavramının Yapıları Ve İşlem Akışı. Nitel Araştırma: Neden, Nasıl, Niçin?**, Ed: Atıla Yüksel, Burak Mil, Yasin Bilim. 169-180, Ankara: Detay Yayıncılık, 2007.
- Aydoğan, F:
Kırık, A. M: Alternatif Medya Olarak Yeni Medya .**Akdeniz İletişim Dergisi**, 18, 58-69, 2012.
- Başaran, K: **Sivas-Kayseri: Türkiye’nin En Büyük Futbol Faciası**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2017.
- Binark, M: “Nefret Söyleminin Yeni Medya Ortamında Dolaşıma Girmesi ve Türetilmesi”. **Yeni Medyada Nefret Söylemi**, Der. Tuğrul Çomu, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2010. 11-55.
- Binark, M: **Yeni Medya Çalışmalarında Araştırma Yöntem ve Teknikleri**. Der. Mutlu Binark, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014.
- Binark, M:
Bayraktutan-Sütçü, G:
Buçakçı F: “Türkiye’de İnternet Kafelerde Dijital Oyuncular - Yeni Medya Okuryazarlığı Neden Gerekli?”. **Dijital Oyun Rehberi: Oyun Tasarımı, Türler ve Oyuncu**. Der. Binark, M., Bayraktutan-Sütçü, G., Fidaner, I. B., İstanbul: Kalkedon Yayınları. 2009,187-224.
- Birsen, H: **İnternet Yayıncılığı**, AÖF Yayını, 2012, 2-22.
- Boyle, R:
Haynes, R: **Football In The New Media Age**. Routledge, Londra, 2004.
- Castells, M: **Das Informationszeitalter**, 3 Bde, 2005.

- Chomsky, N: Doğa ve Dil Üzerine. (Çev. Ayşe Banu Karadağ) İstanbul: Sözcükler Yayınları, 2010.
- Cleand, J: Racism, Football Fans, And Online Message Boards: How Social Media Has Added A New Dimension To Racist Discourse In English Football. **Journal of Sport and Social Issues**, 38(5), 2014, 415-431.
- Cortese, A., J., P: **Opposing Hate Speech**, Greenwood Publishing Group, 2006.
- Cotton, B:
Richard O: **Siberuzay Sözlüğü**, Çev. Ö. Arıkan, Ö. Çenderoğlu, I. Baskı, İstanbul, Yapıkredi Yayınları, 1997
- Crowley, D:
Heyer, P: **İletişim Tarihi. Teknoloji-Kültür-Toplum**, Çev. Berkay Ersöz, Siyasal Kitabevi, Ankara. 2011.
- Çakır, V: "Etkileşimli TV ve Etkileşimli Drama". **Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim Uluslararası Konferansı Kitabı**. İstanbul. 2006.
- Çımrın, Kökalan, F: Enformasyon Çağında Savaş Medyası Ve Bağımsız / Alternatif Medya: Indymedia Örneği. B. Çoban (Ed.) **Medya Barış ve Savaş**, 191-199, 2010, İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Çınar, M: "Habercilik ve Nefret Söylemi." **Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar Mecralar Tartışmalar**. Ed: Mahmut Çınar, Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 137-155, 2013.
- Çomu, T:
Binark M: "Yeni Medya Ortamlarında Nefret Söylemi." **Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar Mecralar Tartışmalar**. Ed: Mahmut Çınar Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 199-219, 2013.
- Çomu, T:
Halaiqa, İ: Web İçeriklerinin Metin Temelli Çözümlemesi. **Yeni Medya Çalışmalarında Araştırma Yöntem ve Teknikleri**. Der: Mutlu Binark, Ayrıntı Yayınları, 2015, 26-87.
- Dearin, J:
Rogers, E: "Agenda-Setting Research: Where Has It Been, Where Is It Going?". **Communication Yearbook**. 11, 1988, 555-594.

- Demirbaş, T: “Nefret Söylemi ve Nefret Suçları”, **9 Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 19, İzmir, 2017, 2693-2701.
- Derin, G: “Tribünde LGBTİ+ Deneyimleri,” **Futbolda Cinsel Şiddetle Mücadele Sempozyumu Kitabı** Haz: Havva Çifçi, Nurgül Özz, Ezel Buse, Punto Baskı Çözümleri, İstanbul, 2018.
- Dirini, İ: “Okur Yorumlarıyla Yeniden Üretilen Nefret Söylemi”, **Yeni Medyada Nefret Söylemi**, Der. Tuğrul Çomu, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2010, 55-95.
- Durna, T: Söylem Kuramları ve Eleştirel Söylem Çözümlemeleri. Der. Tezcan Durna, **Medyadan Söylemler**, İstanbul: Libra Kitapçılık, 2010, 47-81.
- Kubilay, Ç:
- Eker, Ögüt G: Futbolun Dayanılmaz Çekiciliği, Büyülenen Taraftar Portresi, Fanatizm ve Beşiktaş. Milli Folklor Geleneksel Yayınları, Ankara, 22(85), 2010, 173-182.
- Evre, B: “Söylem Analizine Yönelik Farklı Yaklaşımlar: Bir Sınıflandırma Girişimi. **Medyada Gerçekliğin İnşası: Türk Medya Söylemine Eleştirel Bir Bakış**. İsmet Parlak (Der.), Konya: Çizgi Kitabevi. 2009, 107-152.
- Flew, T: **Understanding Global Media**. New York: Palgrave Macmillan, 2007.
- Galeano, E. **Gölgede ve Güneşte Futbol** Çev: Ertuğrul Önalp ve M. Necati Kutlu. İstanbul: Can Yayınları, 1998.
- Garland, J. **Racism and Anti-racism In Football**. Palgrave, New York, 2001.
- Rowe, M:
- Geray, H: **İletişim ve Teknoloji**, Ütopya Yayınları, Ankara, 2003.
- Geray, H: Yeni İletişim Teknolojileri ve Etik. **Televizyon Haberciliğinde Etik Sorunlar**, Ed. Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel, Ankara: Fersa Matbaacılık. 2009, 305-321.
- Aydoğan, A:

- Giddens, A: **Sosyoloji**, Haz. H. Özel, C. Güzel, Ankara, Ayraç Yayınları, 2000.
- Göregenli M: Nefret Söylemi ve Nefret Suçları, **Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar Mecralar Tartışmalar**. Ed: Mahmut Çınar, Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 39-57, 2013.
- Görgün E: goal.com.tr (çevirimiçi) Erişim Tarihi: 18.10.2018. <https://www.goal.com/tr/news/2556/editorial/2010/03/17/1836677/goal>
- Gürel, E: Ekşi Sözlük: Postmodern Elektronik Kültür. **Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi**, 4(4), 2007, 203-219
- Hacızade, N: "Vitrinin Arkası" **Socrates Dergi Haziran Sayısı Sayı:39 (25-28)** Can Yayınları, İstanbul. 2018.
- Hertz M: **The Content and Context of Hate Speech: Rethinking Regulation and Responses** , Cambridge University Press, Londra, 2012.
- Irak, D: **Türkiye ve Sosyal Medya**. Okuyan Us Yayınları. İstanbul, 2012.
- Yazıcıoğlu, O:
- İnceoğlu, Y: **Metin Çözümlemeleri Teun A Van Dijk**. Der. İnceoğlu ve Çomak İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (19-82).
- Çomak, N.A:
- İnceoğlu Y: Tartışmalı Bir Kavram Nefret Söylemi, **Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar Mecralar Tartışmalar**. Ed: Mahmut Çınar, Hrant Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, 75-95.
- Yüksel, E: **Medyanın Gündem Belirleme Gücü**, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2001.
- İspir, B: Yeni İletişim Teknolojilerinin Gelişimi. **Dijital İletişim ve Yeni Medya**, AÖF Yayını, Eskişehir, 2015, 2-25.

- Jenkins, H: **Cesur Yeni Medya Teknolojiler ve Hayran Kültürü**, Çev. Nihan Yeğengil, İletişim Yayınları, İstanbul, 2016.
- Jonassen, D. H: **Hypertext / Hypermedia**. Educational Technology Publications , New Jersey, 1989.
- Karabulut, N: **Yeni Medya Teknolojileri ve Halkla İlişkiler**, Beykoz Lojistik MYO Yayınları, İstanbul, 2014.
- Karaduman, N: Popüler Kültürün Oluşmasında ve Aktarılmasında Sosyal Medyanın Rolü. **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2017, 31(43), 7-27.
- Karan, U: Nefret Söylemi ve Yakından İlişkili Kavramlar Ayrımcılık, Nefret Suçu ve Hakaret, "**Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar Mecralar Tartışmalar**". Ed: Mahmut Çınar, Hrnt Dink Vakfı Yayınları, 95-127, İstanbul, 2013.
- Katırcı, H. Sporda Halkla İlişkiler ve Medyanın Rolü, **Spor ve Medya İlişkisi**. AÖF Yayını, Ed. N. Serdar SEVER, 16(22), Eskişehir, 2015, 38-64.
- Kaymak, A: Yeni Medyada Nefret Söyleminin Hukuki Boyutu, **Yeni Medyada Nefret Söylemi**, Der. Tuğrul Çomu, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2010. 253-285.
- Keskin, H, Ş, D: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, **Türkiye'deki Yazılı Spor Basınında Kadın Futbol Yazarlarının Holiganizmin Önlenmesindeki Rolü**, İstanbul, 2008.
- Keyman, E. F: Nefret Söylemi, Nefret Suçu, Demokrasi ve Birlikte Yaşama: Türkiye Örneği, **Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar Mecralar Tartışmalar**. Ed: Mahmut Çınar, Hrnt Dink Vakfı Yayınları, İstanbul, 2013, 7-15.
- Koç, E: Gabriel Marcel'e Göre Fanatizm. **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2010, (22), 127-138.
- Koçer, M. Futbol Derneklerine Üye Olan Taraftarların Şiddet ve Holiganizm Eğilimlerinin Belirlenmesi: Kayseri Örneği. **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 1(32), 2012, 111-135.

- Kuş, O: **İçerik Pazarlama Dijital Dünyada Marka Ve Hikaye Yaratma Stratejileri.** Pales Yayınları. İstanbul, 2016.
- Kutlu, T: Dijital Medya Kuramları, **İnternet Yayıncılığı**, AÖF yayınları, 2012, 66-82.
- Lievrouw, L. A:
Livingstone, S: **Handbook of New Media: Social Shaping and Social Consequences of ICTs**, Ed. by., Leah A. Lievrouw, Sonia Livingstone, London, Sage Publications, 2006.
- Manovich, L: **The Language Of New Media**, Massachusetts, The Mit Pres, 2001.
- Manovich, L: Medya Nasıl Yeni Medya Oldu?. Ed. Crowley D., Heyer P., Çev. Berkay Ersöz, **İletişim Tarihi Teknoloji, Kültür, Toplum**, Siyasal Kitapevi Ankara, 467-471.
- McCombs, M: **Setting The Agenda Mass Media and Public Opinion.** Blackwell Publishing, 2004.
- McLuhan, M: **Gutenberg Galaksisi Tipografik İnsanın Oluşumu.** Çev: Gül Çağlalı Güven. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2013.
- McNair, B: **Cultural Chaos: Journalism, News and Power in a Globalised World.** Routledge. London, 2006.
- McQuail, D:,
Windahl, S: **İletişim Modelleri**, çev. Mehmet Küçükkurt, İmaj Yayınları, Ankara, 1993.
- Meyer, M: Between Theory, Method, And Politics: Positioning Of The Approaches To CDA. **Methods Of Critical Discourse Analysis**. Der. Ruth Wodak, London:Sage Publication. 14-31.
- Mil, H. İ:, Şanlı, S: Sporda Şiddet Ve Medya Etkisi: Bir Maçın Analizi. **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, (231-247), 2015, 14(55).

- Millward, P: **The Global Football League: Transnational Networks, Social Movements And Sport In The New Media Age.** Springer, 2015.
- Milrad, L. H:, Rush, A: **Multimedia Big Deal: What's The Big Fuss About Multimedia. Managing Intellectual Property,** Euromoney Publications, 1994.
- Mitra, A:, Cohen, E: Analyzing The Web Directions and Challenges. Ed. Steve Jones, **Doing Internet Research: Critical Issues And Methods For Examining The Net,** 1999. 179-202.
- Montague, J: **Oyunun Efendileri: Futbolun Süper Zenginlerinin Ölenemez Yükselişi,** Çev. Doruk Yurdesin. İthaki Yayınları, İstanbul, 2018.
- Oskay, Ü: **İletişim'in ABC'si.** İnkılap Yayınları.İstanbul, 2014.
- Öğüt, S: İletişim Ortamlarında E-Dönüşüm: Yeni Ortamlar. 2015, (Çevrimiçi) http://www.sertacogut.com/papers/Sertac_Ogut_-_Iletisim_Ortamlarinda_E_Donusum_Yeni_Ortamlar.pdf (Erişim Tarihi: 14.10.2018).
- Özar, Z: Hayat Fena Halde Futbola Benzer, (Çevrimiçi), <https://www.socratesdergi.com/hayat-fena-halde-futbola-benzer/> (Erişim Tarihi: 20.10.2018).
- Özgül, G. E: Yanılsamalar Labirentinde Bir Yanılsama Olarak Özne. **İletişimde Sosyal Medya Sosyal Medyada Etkileşim,** Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2015, 83-111.
- Özkoçak, L: Spor Olayları ve Televizyon, **Spor ve Medya İlişkisi.** AÖF Yayını, Ed. N. Serdar SEVER, 16(22), Eskişehir, 2015, 64-88.
- Öztekin, H: Yeni Medyada Nefret Söylemi: Ekşi Sözlük Örneği. **Journal of International Social Research** 8(38), 2015, 925-936
- Pankowski, R: How to Understand and Confront Hate Speech. **United for Intercultural Action,** 2007, 253-284

- Post, R: Hate Speech. In **Extreme Speech and Democracy**, Ed. Ivan Hare and James Weinstein, Oxford University Press. Oxford, 123–138.
- Price, J.,
Farrington, N.,
Hall, L: Changing the game? **The Impact Of Twitter On Relationships Between Football Clubs, Supporters And The Sports Media**. Soccer & Society, 14(4), 2013, 446-461.
- Rheingold. H: **The Virtual Community: Homesteading On the Electronic Frontier**. MIT Press. London, 2000.
- Ring, C. E: Hate Speech in Social Media : An Exploration of the Problem and Its Proposed Solutions. University of Colorado, 2013.
- Rogers, E.,
Dearing, J: Agenda-setting Research: Where Has It Been, Where Is It Going?. **Communication Yearbook**, 1988, 555–594.
- Şantaş, F.,
Kahraman, G: Sağlık Çalışanlarına Yönelik Algı: Hekim, Hemşire ve Eczacının Ekşi Sözlük'te Sunumu. **Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi**, 2017, 8(19).
- Karakulakoğlu, S. E: Geleceğin Web Teknolojileri: Web 3.0 ve Etkileşim, **İletişimde Sosyal Medya Sosyal Medyada Etkileşim**, Kalkedon Yayınları, İstanbul, 2015, 111-131.
- Sennett, R: **Kamusal İnsanın Çöküşü**. Çev: Serpil Durak, Abdullah Yılmaz. Ayrıntı Yayınları. İstanbul, 1996.
- Severin, W. J.,
Tankard, J. W: **Agenda Setting. Communication Theories: Origins, Methods and Uses in the Mass Media**. Longman. Austin, 1992.
- Shapiro, C.,
Varian, H. R: **Information Rules: A Strategic Guide To The Network Economy**. Harvard Business School Press. Boston, 1998.

- Smyrnaio, N., Marty, E., Rebillard, F: Does The Long Tail Apply To Online News? A Quantitative Study Of French-Speaking News Websites. **New Media & Society**, 2010, 12(8), 1244-1261.
- Sözen, E: **Söylem: Belirsizlik, Mübadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite**. Paradigma Yayınları, İstanbul,1999.
- Spaa, R: Men Like Us, Boys Like Them: Violence, Masculinity, And Collective Identity In Football Hooliganism. **Journal Of Sport And Social Issues**, 2008, 32(4), 369-392.
- Talimciler, A: **Türkiye'de Futbol Fanatizmi ve Medya İlişkisi**. Bağlam Yayınları. İstanbul, 2014.
- TBMM, Meclis Araştırma Raporu: **Bilgi Toplumu Olma Yolunda Bilişim Sektöründeki Gelişmeler İle İnternet Kullanımının Başta Çocuklar, Gençler ve Aile Yapısı Üzerinde Olmak Üzere Sosyal Etkilerinin Araştırılması Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu**. Ankara, 2012.
- Timisi, N: **Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi**. Dost Kitabevi. Ankara, 2003.
- Tuncer, A., S: Sosyal Medyanın Gelişimi, Der. Zeynep Özata, **Sosyal Medya**, AÖF Yayınları, Eskişehir, 2013, 2-26.
- Tunçay, E: Medyada Nefret Söylemi: Ankara Patlaması Örneği, **Marmara İletişim Dergisi**, 2017, 41-62.
- Türey, A: **Nefret Söylemi Bağlamında Halkı Kin ve Düşmanlığa Tahrik Suçu**, Seçkin Yayınları, İstanbul, 2016.
- Van Dijk, T.A: **Söylem ve İktidar**, Çev: Pınar Uygun, İstanbul: Uluslararası Hrant Dink Vakfı Yayınları, 2010.
- Vardal, Z. B: Nefret Söylemi ve Yeni Medya. **Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, 2(1), 2015, 132-156.

- Weber, A: **Nefret Söylemi El Kitabı**, Avrupa Konseyi Yayınları, Çev. Metin Çulhaoğlu, 2009.
- Yaylagül, L: **Kitle İletişim Kuramları. Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar**. Dipnot Yayınları. Ankara, 2008.
- Yengin, D: **Yeni Medya ve Dokunmatik Toplum**. Derin Yayınları. İstanbul, 2014.
- Yengin, D:
Bayrak, T: Tüketicinin Oyunlaştırılmasıyla Arttırılmış Gerçeklik, **Üsküdar Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi**, 1(1), 56-77, 2018.
- Yeniçeri, Z:
Kökdemir, D: Tencere Dibin Kara. Radikal İki, (Çevrimiçi) <http://www.radikal.com.tr/hayat/tencere-dibin-kara-861288/>
- Yumul, A: Nefret Suçu ya da Ölü Vicdanlar Ülkesi, **“Medya ve Nefret Söylemi Kavramlar Mecralar Tartışmalar**. Ed: Mahmut Çınar, Hrant Dink Vakfı Yayınları, 127-137, İstanbul, 2013.

ÇEVİRİMİÇİ KAYNAKLAR

140journos.com, 2016 <https://140journos.com/cinsel-%C5%9Fiddetle-m%C3%BCca-dele-derne-%C4%9Fi-futbolda-cinsiyet%C3%A7ili%C4%9Fe-son-2974e7502978> (Erişim Tarihi: 15.06.2018).

alexa.com, 2018 <https://www.alexa.com/topsites/countries/TR> (Erişim Tarihi: 07.06.2018).

aljazeera.com.tr, 2013 <http://www.aljazeera.com.tr/haber/misirda-futbol-faciasi> (Erişim Tarihi: 10.09.2018).

Avrupa Parlementosu, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-> (Erişim Tarihi: 16.09.2018).

baskent.edu.tr <http://www.baskent.edu.tr/~zuyen/articles/football2.html> (Erişim Tarihi: 18.11. 2018).

bbc.com, 2013 https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/03/130317_yunan_nazi (Erişim Tarihi: 11.09.2018).

bbc.com, 2013 https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/05/130531_fifa_irkcilik (Erişim Tarihi: 11.09.2018).

bbc.com, 2013 https://www.bbc.com/turkce/spor/2013/04/130401_miliband_dicanio_altipas (Erişim Tarihi: 11.09.2018).

bbc.com, 2013 https://www.bbc.com/turkce/spor/2013/05/130516_balotelli_roma (Erişim Tarihi: 14.09.2018).

bbc.com.uk, 2001 <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/1322433.stm> (Erişim Tarihi: 14.09.2018).

beinsport.com, <http://tr.beinsports.com/haber/materazzi-sonunda-itiraf-etti> (Erişim Tarihi: 16.09.2018).

Birleşmiş Milletler, 1981 <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/> (Erişim Tarihi: 20.10.2018).

dw.com, <https://www.dw.com/tr/alman-futbol-federasyonundan-%C3%B6zil-ve-g%C3%BCnd%C4%9Fana-tepki/a-43784110> (Erişim Tarihi: 25.09.2018).

ECRI General Policy Recommendation No 7 ECRI, 2015:3 <https://rm.coe.int/ecri-general-policy-recommendation-no-15-on-combating-hate-speech/16808b5b01> (Erişim Tarihi: 29.09.2018).

Ekşisözölük Kullanım Koşulları, 2016 <https://eksisozluk.com/entry/19784395> (Erişim Tarihi: 26.10.2018).

farenet.org 2018: 33 http://farenet.org/wp-content/uploads/2018/06/Global-guide-to-discriminatory-practices-in-football_2018_v5.pdf. (Erişim Tarihi: 06.09.2018).

fifa.com, 2016: <https://img.fifa.com/image/upload/vga5sv1yxeayptzrdudx.pdf> (Erişim Tarihi: 06.09.2018).

fotomac.com.tr, 2013 <https://www.fotomac.com.tr/galatasaray/2013/09/22/olimpiyat-karisti> (Erişim Tarihi: 26.10.2018).

fotomac.com.tr, 2015 <https://www.fotomac.com.tr/fenerbahce/2015/04/04/fbahce-takim-otobusune-saldiri> (Erişim Tarihi: 06.09.2018).

goal.com.tr <http://www.goal.com/tr/news/2556/editoryal/2010/03/17/1836677/goalcom-%C3%B6zel-topun-can-yakt%C4%B1%C4%9F%C4%B1-g%C3%BCn-17-eyl%C3%BC-1967> (Erişim Tarihi: 12.10.2018).

http://www.rightsagenda.org/attachments/523_T%C3%BCrkiyedeNefretSu%C3%A7lar%C4%B1.pdf (Erişim Tarihi: 25.09.2018).

hurriyet.com.tr, 2017 milliyet.com.tr, 2014 <http://www.milliyet.com.tr/la-liga-dayananan-irkcilik-olayi---1874538-skorerhaber/>(Erişim Tarihi: 15.09.2018).

hurriyet.com.tr, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/beyaz-tvy-e-son-dakika-rasim-ozan-kutahyali-cezasi-40656694> (Erişim Tarihi: 12.09.2018).

ntvspor.net, 2014 <http://www.ntvspor.net/futbol/yine-izdiham---yine-felaket---579e2695c873cc3eb4255626>(Erişim Tarihi: 18.09.2018).

ntvspor.net, <http://www.ntvspor.net/futbol/dunya-kupasi-ni-mesut-ozil-siz-gecirmeyi-dusunmeliydik-5b3f5e668e6469143427975f> (Erişim Tarihi: 06.09.2018).

OHCHR, 1965 <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cerd.aspx>(Erişim Tarihi: 11.09.2018).

Onedio, 2018:<https://onedio.com/haber/futbol-tarihimizin-en-aci-sayfasi-1967-kayserispor-sivasspor-maci-olaylari-588775> (Erişim Tarihi: 09.09.2018).

posta.com.tr, <http://www.posta.com.tr>, 2015 <http://www.posta.com.tr/port-said-faciasinda-11-idam-285929> (Erişim Tarihi: 06.09.2018).

sputniknews.com, <https://tr.sputniknews.com/avrupa/201805281033615404-afd-mesut-ozil-erdogan-fotograf-alman/> (Erişim Tarihi: 09.09.2018).

sputniknews.com, <https://tr.sputniknews.com/spor/201807221034399540-ozil-alman-milli-takimi-birakti/> (Erişim Tarihi: 09.09.2018).

sputniknews.com, <https://tr.sputniknews.com/spor/201807231034408473-avrupa-basininda-gundem-mesut-ozil/>(Erişim Tarihi: 09.09.2018).

T24.com.tr, <http://t24.com.tr/haber/anelkadan-tartismali-quenelle-hareketi,247195> TBMM, 2011 www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6222.html (Erişim Tarihi: 09.09.2018).

TDK, 2018 http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b487f2da623b7.52911400 (Erişim Tarihi: 05.08.2018).

TDK, 2018 http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b4e38a4389e66.69520883 (Erişim Tarihi: 25.09.2018).

tr.euronews.com, <http://tr.euronews.com/2015/05/28/heysel-faciasi-futbol-tarihinde-kara-bir-leke> (Erişim Tarihi: 18.11.2018).

UNESCO, <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/xenophobia> (Erişim Tarihi: 25.09.2018).

yenisafak.com, <https://www.yenisafak.com/dunya/alman-icisleri-bakani-69uncu-dogum-gunumde-69-multeciyi-kovduk-3383415> (Erişim Tarihi: 23.10.2018).